

B

HUMANIORA

Markus Juutinen

KOLTANSAAMEN KIELIKONTAKTIT

VÄHEMMISTÖKIELI MUUTTUVASSA
KIELIYMPÄRISTÖSSÄ

OULUN YLIOPISTON TUTKIJAKOULU;
OULUN YLIOPISTO,
HUMANISTINEN TIEDEKUNTA,
GIELLAGAS-INSTITUUTTI

ACTA UNIVERSITATIS OULUENSIS
B Humaniora 209

MARKUS JUUTINEN

KOLTANSAAMEN KIELIKONTAKTIT

Vähemmistökieli muuttuvassa kieliympäristössä

Esitetään Oulun yliopiston ihmistieteiden
tohtorikoulutustoimikunnan suostumuksella julkisesti
tarkastettavaksi Linnanmaan OP-salissa (L10)
28. lokakuuta 2023 klo 12.00

OULUN YLIOPISTO, OULU 2023

Copyright © 2023
Acta Univ. Oul. B 209, 2023

Työn ohjaajat
Dosentti Eino Koponen
Professori Jussi Ylikoski

Esitarkastajat
Professori Rogier Blokland
Professori Trond Trosterud

Vastaväittäjä
Professori Trond Trosterud

ISBN 978-952-62-3834-0 (Paperback)
ISBN 978-952-62-3835-7 (PDF)

ISSN 0355-3205 (Printed)
ISSN 1796-2218 (Online)

Kannen suunnittelu
Raimo Ahonen

PUNAMUSTA
TAMPERE 2023

Juutinen, Markus, Skolt Saami Language Contacts. A Minority Language in a Changing Language Environment

University of Oulu Graduate School; University of Oulu, Faculty of Humanities, Giellagas Institute

Acta Univ. Oul. B 209, 2023

University of Oulu, P.O. Box 8000, FI-90014 University of Oulu, Finland

Abstract

This thesis discusses the language contacts Skolt Saami has had over the centuries. The study consists of four separate research papers, each of which sheds light on these language contacts from different perspectives, as well as a comprehensive summary chapter that provides a complete picture of the impact the changing language environments have had on Skolt Saami.

In the first paper, *Koltansaamen myönteiset ja kielteiset fokuspartikkelit*, I describe the historical background of the affirmative and negative focus particles in Skolt Saami and how their usage has changed over the years. I show that there are many focus particles in Skolt Saami that have been borrowed from different contact languages and that their usage has changed due to language contacts.

In the second paper, *Koltansaamen Näätämon murteen ja merisaamen välinen koodin sekoittuminen vuonna 1920*, I study the code-mixing between Skolt and Sea Saami in texts collected from two Skolt Saami speakers. The texts contain a total of three registers in which the languages are combined in different ways. Both speakers also use words that can be considered hybrid forms of words from Skolt and Sea Saami.

In the third paper, *The fourth-person verb forms in Skolt Saami*, my co-author Jussi Ylikoski and I discuss the fourth-person verb forms in Skolt Saami and how their use varies in different language environments. In addition, the study also sheds light on the use of the third person plural as an impersonal construction.

In the fourth paper, *Russian loanwords in Skolt Saami*, I provide an overview of arguably the most significant loanword layer of Skolt Saami. Using phonological analyses, I demonstrate that most of the words have been borrowed from the northwestern dialects of Russian after the beginning of the 17th century. In addition to the phonological analyses, I study how loanwords were adapted to Skolt Saami and analyze the semantics of loanwords. Besides analyzing the loanwords, I discuss approximately 150 new loan etymologies.

In my doctoral thesis I show that the influence of language contacts can be found on all levels of the Skolt Saami language. The influence of the surrounding Saami languages can be seen, for example, in Skolt phonetics. While the Scandinavian influence is limited to Skolt Saami vocabulary, the language's morphology and syntax have also been borrowed from Karelian, Russian, and Finnish.

Keywords: contact linguistics, etymology, morphology, multilingualism, Skolt Saami language, syntax

Juutinen, Markus, Koltansaamen kielikontaktit. Vähemmistökieli muuttuvassa kieliympäristössä

Oulun yliopiston tutkijakoulu; Oulun yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Giellagas-instituutti

Acta Univ. Oul. B 209, 2023

Oulun yliopisto, PL 8000, 90014 Oulun yliopisto

Tiivistelmä

Väitöstutkimuksessani tutkin koltansaamen kielikontakteja. Tutkimus koostuu neljästä artikkelista, jotka valottavat koltansaamen kielikontakteja eri näkökulmista, sekä niitä yhdistävää laajasta johdannosta, joka luo kokonaiskuvan muuttuvan kieliympäristön vaikutuksesta koltansaameen.

Ensimmäinen artikkeli *Koltansaamen myönteiset ja kielteiset fokuspartikkelit* käsittelee koltansaamen myönteisiä ja kielteisiä fokuspartikkeleita, niiden historiallista taustaa ja käytön muuttumista muuttuvassa kieliympäristössä. Tutkimus osoittaa, että koltansaamessa esiintyy runsaasti eri kielistä lainattuja fokuspartikkeleita, joiden käyttö on muuttunut kielikontaktien vaikutuksesta.

Toisessa artikkelissa *Koltansaamen Näätämon murteen ja merisaamen välinen koodien sekoittuminen vuonna 1920* tutkin kahdelta koltansaamelaiselta kerätyissä teksteissä esiintyvää koltansaamen ja merisaamen välistä koodiensekoitusta. Tutkimuksessa osoitan, että tekstit sisältävät kolme erillistä rekisteriä, joissa kielet yhdistyvät eri tavoin. Molempien puheessa esiintyy myös sanoja, joita voi pitää koltansaamen ja merisaamen hybridimuotoina.

Kolmas artikkeli *The fourth-person verb forms in Skolt Saami* kuvaa koltansaamen impersonaalista neljättä persoonaa ja sen käytön vaihtelua eri kieliympäristöissä. Lisäksi tutkimus valottaa myös monikon kolmannen persoonan käyttöä impersonaalina.

Neljännessä artikkelissa *Russian loanwords in Skolt Saami* luon yleiskatsauksen koltansaamen venäläisperäiseen lainasanastoon. Artikkelissa osoitan äänneopin avulla, että suurin osa venäläislainoista on saatu venäjän luoteismurteista 1600-luvun alun jälkeen. Äänneopin lisäksi tarkastelen lainojen adaptoimista koltansaameen sekä analysoin lainasanojen semantiikkaa. Esitän lisäksi noin 150 uutta venäläislainaa.

Väitöstutkimuksessani osoitan, että kielikontaktit ovat vaikuttaneet kaikkiin koltansaamen kielentasoihin. Ympäröivien saamelaiskielten vaikutus näkyy erityisesti äänneopissa, sillä saamelaiskielten välillä on levinnyt äänneopimuutoksia. Skandinaavin vaikutus rajautuu vain sanastoon, kun taas karjalasta, venäjältä ja suomesta on lainattu myös morfologiaa ja lauseoppia.

Asiasanat: etymologia, kielikontaktit, koltansaame, lauseoppi, monikielisyys, muotooppi

Juutinen, Markus, Sää'mkiöl kiöllkontaakt. Uu'ccbōškiöll mottjeei kiöllpirrōōzzâst

Oulu universiteet' dâhttarškoouli; Oulu universiteet', Humaniistlaž tiōdkâ'dd, Giellagas-instituutt

Acta Univ. Oul. B 209, 2023

Oulun yliopisto, PL 8000, 90014 Oulun yliopisto

Õ'httekie'ssemllääkk

Naggtōstu'tkkummšastan tu'tkkääm sää'mkiöl kiöllkontaaktid. Tu'tkkummšest lie nellj artikkee'l, kook čuäjtä'lle sää'mkiöl kiöllkontaaktid jee'res kiōččâmvue'jjin, da veiddsōs õ'httekieässamlääkk, kää'tt õhtta artikkee'lid da oudd ceälai vuäinalm mottjeei kiöllpirrōōzz vaikktoōzzâst sää'mkiöl'le.

Vuōssmōs artikkel *Koltansaamen myönteiset ja kielteiset fokuspartikkelit* kiōtt'tääll sää'mkiöl miōttlōs da kiōldlaž fokuspartikkeelid, tōdi historia da äännmōōžž mottjummuž mottjeei kiöllpirrōōzzâst. Tu'tkkummšest čuä'jtam, što sää'mkiölâst lie määngain kiōlin lai'nn'jum fokuspartikkeel, kooi äännmōš lij mottjam kiöllkontaakti diōtt.

Nuu'bb artikkeelest *Koltansaamen Näätämon murteen ja merisaamen välinen koodien sekoittuminen vuonna 1920* tu'tkkääm sää'mkiöl da miärrsää'mkiöl kōskksaž koodisiejjtōōzz kuei't sä'mmlast norrum tee'kstin. Tu'tkkummšest čuä'jtam, što tee'kstin lie koumm rekistee'r, kooi kiöl õhttä'vve jee'res nalla. Kuhttui mainsteei kiölâst lie nâkam sää'n še, kooi vuäitt analysâ'stted sää'mkiöl da miärrsää'mkiöl kōskksaž hybridää'blken.

Kuälmad artikkel *The fourth-person verb forms in Skolt Saami* kovvad sää'mkiöl impersonaal'laž neelljad persoon da tōn äännmōōžž mottstōōllmōōžž jee'res kiöllpirrōōzzin. Lää'ssen tu'tkkummuš čuä'jat, što määngailäägg kuälmad persoon ää'blkid še vuäitt ää'nned impersonaalân.

Neelljad artikkeelest *Russian loanwords in Skolt Saami* raajam takaivuäinalm sää'mkiöl ruōšš läinnsaa'nin. Artikkeelest čuä'jtam jiōnnōkmäättain, što suurmōs vue'ss ruōšš läinnsaa'nin lij lai'nn'jum ruōšš reddviōstârsuōmin 1600-läägg aalg määng. Jiōnnōkmäätt lää'ssen tu'tkkääm saa'ni adaptâsttmōōžž da analysâstam saa'ni semantiikk. Čuä'jtam še nu'tt 150 ođd läinnsää'nned.

Naggtōstu'tkkummšastan čuä'jtam, što kiöllkontaakt lie vaikkam sää'mkiöl puk kiölltaa'zzid. Jee'res sää'mkiöli vaikktoš kuästtai jeä'rben jiōnnōkmäättast. Sää'mkiöli kōōskâst lie liävvnâm jiōnnōkmuttâz. Skandinaav lij vaikkam pâi sää'mkiöl sannō'sse, leša ka'rjjele-, ruōšš- da lää'ddkiōlin leät lai'nn'jam saa'ni lää'ssen morfologia da ciälkmäätt še.

Ää'sš-sää'nn: ciälkmätt, etymologia, kiöllkontaakt, määngkiöllsažvuōtt, sää'mkiöll, ää'blekmätt

Esipuhe

Matkani kohti väitöskirjaa alkoi elokuussa 2010, jolloin aloitin fennougristiikan opinnot Helsingin yliopistossa. Tajusin välittömästi tulleeni oikealle alalle, mihin vaikutti suuresti innostava opiskelijajoukko, johon kuuluivat vuosien varrella mm. Alexandra Kellner, Chingduang Yurayong, Jaakko Helke, Jani Korhonen, Jani Koskinen, Juha Kuokkala, Jyri Lehtinen, Katri Hiovain-Asikainen, Niklas Metsäranta, Norman Langerak ja Vuokko Hanganlahti. Heidän kanssaan olen saanut viettää nuoruuteni parhaita vuosia opiskellen kieliä ja puhuen pääosin juuri kielistä. Erityisesti haluan kiittää Niko Partasta ja Sampsa Holopaista, jotka ohjasivat minut alkuun opinnoissani ohjeella *kannattaa opiskella mahdollisimman montaa kieltä yhtä aikaa*. Tätä neuvoa noudattamalla olen saanut suhteellisen hyvän kuvan monista sukukielistämme.

Olen kiitollinen siitä, että sain opiskella juuri Helsingin yliopiston suomalais-ugrilaisessa oppiaineessa aikana, jolloin henkilökunta vaikutti viihtyvän työssään ja kannusti opiskelemaan laaja-alaisesti ja suorittamaan kaikkia kiinnostavia kursseja jo ensimmäisestä syksystä lähtien. Kiitos koko laitoksen henkilökunnalle! Ensimmäisestä vuodesta lähtien olen tähdännyt tutkijanuralle, mistä suuret kiitokset esimerkiksi Janne Saarikivelle, Petri Kalliolle ja Riho Grünthalille, joilta opin kielentutkimuksen perusteet. Jannelta ja Riholta opin myös urani kannalta tärkeää kenttätömetodiikkaa yhteisillä kenttätömatkoilla Karjalaan ja Etelä-Afrikkaan. Tämän työn kannalta oleellisia ovat myös karjalan ja venäjän kielen taidot, joita kartutin myös muilla Karjalaan suuntautuneilla kenttätömatkoilla Denis Kuzminin ja Olga Karlovan kanssa, *passibo teilä äijän!*

Vaikka ensimmäiset opiskeluvuoteni kuluivat useiden sukukielten kursseilla, koin alusta lähtien palavaa intoa opiskella pohjoissaamea. Sen perusteet opin Irja Seurujärvi-Karilta sekä Jussi Ylikoskelta, jonka kurssi teoreettinen johdatus pohjoissaamen kielioppiin oli ensimmäinen yliopistossa suorittamani kurssi, *giitu!* Lisämotivaatiota saamelaiskielten opiskeluun sain toisen vuoden keväänä, jolloin Trond Trosterud palkkasi minut pohjoissaamen Oahpa! -oppimateriaalien kehittämiseen suomalaisille kielenoppijoille.

Uusi suunta opinnoissani alkoi syksyllä 2013, kun lähdin opiskelemaan koltansaamen kieltä ja kulttuuria Inarin Saamelaisalueen koulutuskeskukseen. Ensimmäisistä päivistä lähtien tiesin haluavani jatkossa keskittyä juuri koltansaameen, kiitos erityisesti Tiina Sanila-Aikion, joka otti lämmöllä vastaan etelästä tulleen fennougristiikan opiskelijan, *spä'sseb tu'nne!* Kiitos Miika Lehtiselle, josta tuli sekä hyvä ystävä että kollega, jonka kanssa olen saanut viettää

opettavaisia hetkiä koltansaamen parissa. Kiitos myös koko kolttsaamelaiselle yhteisölle ja Kolttien kyläkokoukselle. Ilman teidän hyväksyntäänne en olisi päätenyt tutkimaan koltansaamea sekä kolttsaamelaisten kulttuuria ja historiaa. Erityisesti tahdon kiittää kaikkia haastateltaviani sekä muita, joiden kanssa olen saanut keskustella koltansaameksi ja siten kehittää kielitaitoani. Näiden keskustelujen aikana havaitsin, että koltansaamessa esiintyy venäjän vaikutuksen lisäksi myös sellaista suomen kielen vaikutusta, jota ei havaita vain oppitunneilla ja kirjoitettuja tekstejä lukiessa. *Spä'sseb ti'jjid pukid!* Erikseen tahdon vielä kiittää Hanna-Maaria Kiprianoffia, Jouko Moshnikoffia sekä Satu Moshnikoffia yhteistyöstä ja ystävyydestä.

Opinnäytetyöni koltansaamen myönteisistä ja kielteisistä fokuspartikkeleista tein Rigina Ajangin ja Ilona Rauhalan (nyk. Kivisen) ohjauksessa. Heidän kannustuksensa ja neuvonsa olivat tärkeä sysäys eteenpäin kohti tutkijanuraa. Kiitos heille myös myöhemmästä avusta tämän työn kanssa. Varsinaisesti tutkijanuran alkuna voi pitää Matti Miestamon Koltansaamen dokumentaatiohanketta, jossa sain työskennellä tutkimusavustajana. Matin lisäksi tahdon kiittää hankkeessa työskennelleitä Eino Koposta ja Tuomas Koukkaria, joiden kanssa kävin lukuisia keskusteluja koltansaamesta. Myös Jack Rueter ansaitsee kiitoksensa. Ilman hänen luomiaan koltansaamen kieliteknologisia sovelluksia työni koltansaamen parissa olisi paljon raskaampaa.

Päädyin kirjoittamaan väitöskirjaani Oulun yliopistoon erityisesti Marko Jousteen ansiosta, joka houkutteli minut töihin Saamelaiseen kulttuuriarkistoon sekä syksyllä 2016 väitöskirjatutkijaksi johtamaansa Kolttsaamelainen muistipankki-hankkeeseen. Ilman Markon järjestämiä töitä ja matkoja pohjoiseen sekä ilman yhteisiä artikkeleita tästä työstä olisi tullut toisenlainen. *Kiitos!* Tahdon kiittää myös muuta Giellagaksen henkilökuntaa, kuten laitoksen johtajaa Anni-Siiri Länsmania sekä Marja-Liisa Olthuisia, joka on kannustanut erityisesti työni viimeistelyvaiheessa. Lisäksi haluan kiittää nuoria kollegoitani Jukka Mettovaaraa, Petter Morottajaa, Ryo Umedaa, Sierge Rasmusta, Sonja Tanhuaa ja Tiina Mattasta, jotka ovat auttaneet viihtymään uudessa kaupungissa ja yliopistossa. Suuret kiitokset ansaitsevat myös tämän työn kannalta tärkeimmät kollegat eli Juha Kuokkala sekä Taarna Valtonen. Ilman heiltä saamiani neuvoja ja heidän kanssaan käymiä keskusteluja työstäni olisi tullut huomattavasti heikompi. Suuret kiitokset myös Santeri Junttilalle, jonka kanssa olen käynyt vuosien varrella lukuisia keskusteluja kielihistoriasta, ja joka tarkasti väitöskirjani johdannon kielen. Edellä mainittujen lisäksi väitöstutkimukseeni ja uraani ovat vaikuttaneet positiivisesti myös monet muut kollegat. Heitä ovat esimerkiksi Annika Pasanen, Bernhardt

Mariann, Farkasné Gulyás Nikolett eli Tücsi, Michael Rießler, Minerva Piha, Olle Kejonen ja Pekka Sammallahti.

Väitöskirja ei olisi syntynyt ilman ohjaajiani Eino Koposta ja Jussi Ylikoskea. Tahdon kiittää heitä siitä kaikesta työstä, jota he ovat tehneet väitöskirjani eteen. Suuri kiitos kuuluu myös esitarkastajille, Rogier Bloklandille ja Trond Trosterudille, jotka ovat tehneet suuren työn lukiessaan ja kommentoidessaan työtäni. Kiitän vielä erikseen Trondia lupautumisesta vastaväittäjäkseni. Myös artikkelieideni anonyymit vertaisarvioijat ansaitsevat kiitoksensa kommentistaan.

Haluan lämpimästi kiittää kaikkia tätä työtä rahoittaneita tahoja. Aloitin työskentelyn Suomen Akatemian rahoittamassa Koltansaamen muistipankki (305444) -hankkeessa. Tämän jälkeen sain kolmevuotisen apurahan Suomen Kulttuurirahastolta. Loppuvaiheessa työskentelyäni ovat rahoittaneet myös Oulun yliopiston Apurahasto, Suomalais-Ugrilainen Seura ja Giellagas-instituutti. Työn viimeistelyn olen tehnyt Turun yliopistossa Suomen Akatemian rahoittamassa Koltansaamen kielioppi koltansaamelaisille: koltansaamen deskriptiivinen referenssikielioppi (349818) -hankkeessa.

Kiitos myös vanhemmilleni sekä Tuomakselle ja Elinalle perheineen kannustuksesta ja tuesta. Lopuksi tahdon vielä suuresti kiittää Krisztaa rakkaudesta sekä siitä, että hän on tukenut minua ja jaksanut vuosien ajan kärsivällisesti kuunnella ajatuksiani milloin mistäkin tutkimusaiheesta. *Szeretlek!*

Oulussa 3.10.2023

Markus Juutinen

Lyhenteet

1	ensimmäinen persoona
2	toinen persoona
3	kolmas persoona
4	impersonaalinen neljäs persoona
ABL	ablatiivi
ADE	adessiivi
ADJ	adjektiivijohdin
AKK	akkusatiivi
AKT	aktio
ALL	allatiivi
ATTR	attribuutti
DP	diskurssipartikkeli
DU	kaksikko
ESS	essiivi
GEN	genetiivi
ILL	illatiivi
IMP	imperatiivi
IMPF	imperfekti
INDF	indefiniitti
INE	inessiivi
INF	infinitiivi
INK	inkoatiivi
KFP	kielteinen fokuspartikkeli
KOM	komitatiivi
KOMP	komparatiivi
KNG	konnegatiivi
KOND	konditionaali
ksk.	kantaskandinaavi
KYS	kysymyspartikkeli
LOK	lokatiivi
MFP	myönteinen fokuspartikkeli
MOM	momentaani
mnorj.	muinaisnorja
NEG	kielto
norj.	norja

NRK	negatiivinen rinnastusliitti
OPT	optatiivi
ORD	ordinaali
PART	partitiivi
PARTIS	partisiippi
PASS	passiivi
PRF	perfekti
PL	monikko
PRT	preteriti
PX	omistusliite
saE	eteläsaame
saL	luulajansaame
saP	pohjoissaame
SG	yksikkö

Osajulkaisuluettelo

Viitataan osajulkaisuihin niiden roomalaisilla numeroilla:

- I Juutinen, Markus 2019: Koltansaamen myönteiset ja kielteiset fokuspartikkelit. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 97: 75–107.
- II Juutinen, Markus 2019: Koltansaamen Näättämön murteen ja merisaamen välinen koodien sekoittuminen vuonna 1920. – *Puhe ja kieli* 39 (2): 165–185.
- III Juutinen, Markus & Ylikoski, Jussi (tulossa): The fourth-person verb forms in Skolt Saami. – Rogier Blokland, Michael Rießler & Torbjörn Söder (toim.), *Saami Linguistics in Uppsala. The 2019 SAALS 4 Symposium*. Studia Uralica Upsaliensia 42. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- IV Juutinen, Markus 2022: Russian loanwords in Skolt Saami. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 67: 75–126.

Osatutkimuksen III osalta vastasin koltansaamen aineistojen keräämisestä ja analysoinnista. Ylikoski vastasi yleisen kielitieteen teoriataustasta. Suunnittelimme yhdessä artikkelin tutkimuskysymykset sekä tutkimuksen rakenteen.

Sisällys

Abstract

Tiivistelmä

Ö'httekie'ssemlääkk

Esipuhe	9
Lyhenteet	13
Osajulkaisu-uettelo	15
Sisällys	17
1 Johdanto	19
1.1 Tutkimuksen rakenne ja tutkimuskysymykset	21
1.2 Tutkimusaineistot	22
1.3 Aiempi tutkimus	25
2 Taustaa	29
2.1 Koltansaamen puhuma-alueet	29
2.2 Koltansaamen kielikontaktien historiaa	33
2.2.1 Kolttasaamelaisten siidojen väliset kontaktit	35
2.2.2 Kontaktit muiden saamelaisten kanssa	36
2.2.3 Kontaktit karjalaisten kanssa	40
2.2.4 Kontaktit skandinaavien kanssa	42
2.2.5 Kontaktit venäläisten kanssa	46
2.2.6 Kontaktit suomalaisten kanssa	50
3 Tutkimusmenetelmät ja teoriatausta	57
3.1 Koodiensekoitus	58
3.2 Rajanveto yksisanaisen koodinupotuksen ja lainaamisen välillä	66
3.3 Lainasanat	79
3.4 Kielikontaktien vaikutus äänneoppiin	84
3.5 Morfologian ja kieliopillisten rakenteiden lainaaminen	90
4 Osatutkimukset	101
4.1 Koltansaamen myönteiset ja kielteiset fokuspartikkelit	101
4.2 Koltansaamen Näätämön murteen ja merisaamen välinen koodien sekoittuminen vuonna 1920	102
4.3 The fourth-person verb forms in Skolt Saami	102
4.4 Russian loanwords in Skolt Saami	103
5 Tutkimuksen yhteenveto ja tulevaisuuden tutkimusnäkyviä	105
5.1 Tutkimuksen yhteenveto	105
5.2 Tulevaisuuden tutkimusnäkyviä	109

Korjauksia osatutkimuksiin	113
Arkistoaineistot	115
Kirjallisuus	117
Osajulkaisut	129

1 Johdanto

Koltansaame (*sää'mkiðll* tai *nuðrttsää'mkiðll*) on noin 300 puhujan uralilainen kieli, jota koltansaamelaiset (*sä'mmlaž* tai *nuðrttsä'mmlaž* SG) puhuivat 1800- ja 1900-lukujen taitteessa nykyisten Venäjän, Suomen ja Norjan raja-alueilla seitsemän siidan alueella: *Njauddâm* (suom. Näätämö), *Paččjokk* (Paatsjoki), *Peäccam* (Petsamo), *Mue'ikk* (Muotka), *Suð'nn'jel* (Suonikylä), *Njuðttjäu'rr* (Nuortijärvi) ja *Sää'rvesjäu'rr* (Hirvasjärvi).¹ Koltansaame on osa saamelaiskielten laajaa murrejatkuoa. Nuortijärven ja varsinkin Hirvasjärven murteita erottavat akkalansaamesta lähinnä yksittäiset äänne muutokset, mistä syystä Zaikov (1996) pitää akkalansaamea koltansaamen ja kiltinäsaamen siirtymämurteena. Verrattaessa akkalansaamea pohjoisempana puhuttuihin koltansaamen murteisiin on ero kuitenkin huomattavasti jyrkempi. Vastaavasti pohjoissaamen murteisiin laskettavan merisaamen ja koltansaamen läntisimmän, Näätämön murteen välinen ero on suhteellisen pieni, mutta kauempana puhutut koltansaamen murteet eroavat merisaamesta huomattavasti. Vaikka kielten rajojen määrittäminen aukottomasti on vaikeaa, määrittelen koltansaamen edellä mainittujen seitsemän siidan alueella puhutuksi kielimuodoksi, sillä tämä määritelmä on saamelaiskielten tutkimuksessa varsin vakiintunut (ks. esim. T. I. Itkonen 1958a: XXXVIII sekä tarkemmin Rydving 2013: 52–60, 69–75). Koltansaamen rajaus on pysynyt lähes muuttumattomana tutkijoiden ensimmäisistä, 1800-luvun alkupuolella esittämistä huomioista lähtien (ks. esim. Fellman 1961: 325; Sjögren 2020: 3202). Nämä ensimmäiset käsitykset taas periytyvät luultavasti kielenpuhujilta itseltään, mikä käy ilmi Elias Lönnrotin (1902b: 71) vuonna 1842 Kuolan kaupungista lähettämästä kirjeestä Anders Johan Sjögrenille:

Syngelin (= Suonikylän) ja Kildinin lappalaisten yhtäpitävien tiedonantojen mukaan Muotkan, Petsamon, Paatsjoen, Näytämön (= Näätämön), Syngelin ja Notoseron (= Nuortijärven) lappalaiset puhuvat samaa murretta, huomaamatta itse mitään erilaisuutta, mutta toista yhteistä murretta puhuvat Kildinin, Voronesjkin, Lävoserskin, Semiostrofskin ja Maaselän pogostain lappalaiset. Jokostrofskin ja Akkalan eli Babinskin kielestä en tähän asti ole saanut muuta tietoa kuin että se eroaa Maaselän ja Kildinin kielestä; luultavasti se liittyy edelliseen murteeseen. Vielä vähemmän tiedän Turjan

---

¹ Luettavuuden vuoksi käytän synonyymeina *koltansaamelaista* ja *kolttaa*.

lappalaisten kielestä; liekköhän Venäjän lapin kolmas murre vai liittyneekö jompaankumpaan edellisistä.

Koltansaamen puhuma-alue on historian saatossa ollut eri valtioiden sekä itäisen ja läntisen kirkkokunnan rajaseutua, ja on aina ollut sekä monikielinen että monietninen. Myös alueen vanhinta tunnettua väestöä edustavat kolttsaamelaiset ovat aina olleet monikielisiä, mistä kertoo tunnettu inarinsaamenkielinen sanonta, jota T. I. Itkonen (1948: I, 172–173) selittää näin:

Kieläläš tego nuor'täläš 'kieliniekka kuin kolta'. Tästä kielitaidosta on lappalaisella luonnollisesti hyötyä seurustellessaan toisiin kansalaisuuksiin kuuluvien henkilöiden kanssa, mutta toisaalta se aiheuttaa sen, että omaan kieleen helposti omaksutaan tarpeettomia lainasanoja ja puheentapoja; siitä johtunee myös osittain lappalaisen kansantiedon vierasten aiheiden runsaus.

Vaikka koltansaame on puhujamäärältään pieni kieli, kielikontaktitutkijoille se tarjoaa erityisen kiehtovan tutkimuskohteen. Koltansaame on ollut vuosisatojen kuluessa kosketuksissa useisiin erityyppisiin kieliin, joiden jälkiä näkyy eri aikoina ja eri murteista kerätyissä aineistoissa. Ensinnäkin koltansaamen puhuma-alue rajoittui 1800-luvun alussa idässä kiltinäsaamen, etelässä akkalansaamen, lounaassa keminsaamen, lännessä inarinsaamen ja luoteessa pohjoissaamen puhuma-alueeseen, minkä lisäksi pohjoissaamea puhuvia saamelaisia muutti etenkin 1800-luvulla Etelä-Varankiin ja Petsamon rannikolle, jotka kuuluivat koltansaamen ydinalueeseen. Muiden saamelaisten lisäksi kolttsaamelaisilla ja heidän esivanhemmillansa oli kontakteja Varanginvuonon ja laajemminkin Pohjoisen Jäämeren rannikolla myös skandinaavien kanssa. Läntisemmistä saamelaisryhmistä poiketen koltilla oli tiiviit kontaktit karjalaisten ja venäläisten kanssa. Itäisimpien kolttsaamelaisten osalta yhteydet venäläisten kanssa jatkuvat yhä, tosin suurin osa heistä on jo kielellisesti assimiloitunut venäläisiin. Tarton rauhansopimuksessa vuonna 1920 Suomeen liitetyllä Petsamon alueella eläneiden kolttsaamelaisten kontaktit venäläisten kanssa sen sijaan katkesivat täysin. Heidän tärkeimmäksi kontaktikielekseen venäjän tilalle vaihtui suomi.

Olkoonkin, että koltansaamen kielikontakteissa riittää paljon tutkittavaa, on niistä esitetty tähän asti vain hajahuomioita. Niinpä olen väitöstutkimukseni tehnyt koltansaamen kielikontakteista neljä tapaustutkimusta, jotka yhdessä valottavat sitä, miten erilaiset kielikontaktit näkyvät eri-ikäisissä ja eri alueilta kerätyissä koltansaamen aineistoissa. Motiivinani heterogeenisten aiheiden

valintaan on ollut lähteä kartoittamaan koltansaamen kielikontaktien tähän asti lähes tutkimatonta maaperää useista eri suunnista.

Koltansaamen sen kontaktikieliin jättämistä vaikutuksista on jäänyt vain vähän jälkiä. Nellimin seudulla puhutussa inarinsaamessa käytetään koltansaamesta lainattuja sanoja *spaassib* 'kiitos' ← *spä'sseb* id. ja *čee* 'tee' ← *čee* id. eikä näissä merkityksissä muualla inarinsaamessa yleisiä sanoja *takkä* ja *teejâ*. Muita vähäisiä huomioita koltansaamen vaikutuksesta inarinsaameen on esittänyt Matti Morottaja (2007: 73). Ainoat havaitsemani pysyvät koltansaamen jättämät jäljet suomen kielessä ovat muutamit kolttakulttuuriin liittyvät lainasanat, kuten *leuddi* 'perinteinen kolttasaamelainen laulu' ← *leu'dd* id. ja *saamsik* 'kolttavaimon päähine' ← *šaamsšik* id. On tietenkin mahdollista, että koltansaamen kontaktivaikutus on näkynyt suppealla alueella esimerkiksi kolttien keskuudessa eläneiden karjalaisten, venäläisten tai suomalaisten kielessä, mutta tällaisesta ei ole jäänyt jälkiä tutkittavaksi. Näin on käynyt myös kolttien puhuman suomen kohdalla. 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa syntyneiden kolttien puhumassa suomessa koltansaamen vaikutuksen kuuli selvästi (ks. 5.2), mutta nykyisin ei vastaavaa vaikutusta enää kuule.

1.1 Tutkimuksen rakenne ja tutkimuskysymykset

Väitöstutkimukseni koostuu neljästä vertaisarvioidusta artikkelista sekä johdannosta, joka sitoo osatutkimukset yhteen ja asettaa ne laajempaan kontekstiin. Jokainen osatutkimus on koltansaamen kielikontakteja ja niiden vaikutusta eri näkökulmasta valottava tapaustutkimus. Osatutkimuksessa I tarkastelen kieliympäristön muutoksen vaikutusta koltansaamen myönteisten ja kielteisten fokuspartikkeleiden käyttöön. Osatutkimuksessa II tutkin koltansaamen ja pohjoissaamen murteisiin laskettavan merisaamen välistä koodiensekoittumista eli sitä, miten kaksikieliset kolttasaamelaiset yhdistelevät näitä osaamiaan kieliä samassa kielenkäyttötilanteessa. Osatutkimuksessa III kuvaamme koltansaamen impersonaalisen neljännen persoonan käyttöä sekä kielikontaktien vaikutusta siihen ja muihin impersonaaliin rakenteisiin. Osatutkimuksessa IV esitän yleiskatsauksen koltansaamen venäläisperäisestä lainasanastosta, joka muodostaa koltansaamen sanastokerrostumista laajimman ja ehkä tärkeimmän.

Johdannon tavoitteena on paitsi sitoa osatutkimuksissa saadut tulokset yhteen myös tarjota lukijalle kokonaiskuva koltansaamen kontaktien historiallisesta kontekstista sekä yhdistellä osatutkimuksissa käytettyjä metodeja. Johdannon ensimmäisessä luvussa taustoitan tutkimukseni esittelemällä käyttämäni

tutkimusaineistot (1.2) sekä koltansaamen ja muiden saamelaiskielten kontakteihin liittyvät tutkimukset (1.3). Toisessa luvussa selvitän koltansaamen puhuma-alueita ja niiden muutoksia sekä kolttasaamelaisien kontakteja eri väestöryhmien kanssa. Kolmannessa luvussa esittelen osatutkimuksissa käyttämiäni metodeja ja teorioita laajemmassa kontekstissa kuin tapaustutkimuksiin keskittyvissä osatutkimuksissa oli mahdollista. Neljännessä luvussa esittelen osatutkimusten keskeisimmät tulokset ja tiivistän koko väitöstyöni annin. Viimeisessä luvussa 5 tiivistän tutkimustulokset (5.1) ja ehdotan joitain tulevia tutkimusaiheita koltansaamen kielikontakteista (5.2).

Väitöskirjani tärkeimmät tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten koltansaamen kielikontaktit ovat vaihdelleet eri aikoina ja eri alueilla? (osatutkimukset I–IV ja johdanto)
2. Mitä koltansaamen kielikontaktien historiallisesta kontekstista voi päätellä lainasanaston perusteella? (osatutkimus IV ja johdanto)
3. Miten kolttasaamelaiset yhdistelevät puheessaan koltansaamea ja muita osaamiaan kieliä? (osatutkimus II ja johdanto)
4. Miten kielikontaktit ovat vaikuttaneet koltansaamen kieliopillisiin rakenteisiin? (osatutkimukset I, III ja johdanto)

1.2 Tutkimusaineistot

Väitöstutkimuksen tutkimusaineistoina olen käyttänyt niin arkistonauhoitteita, julkaistuja murrenäytteitä kuin myös sanakirjoja ja monenlaisia kirjoitettuja tekstejä. Vanhimmat käyttämäni aineistot on kerätty 1900-luvun alussa ja tuoreimmat ovat 2000-luvulta.

Osatutkimuksessa IV tutkin koltansaamen sanakirjoissa esiintyviä venäläislainoja. Tärkein koltan sanakirjoista on T. I. Itkosen julkaisema *Koltan- ja kuolanlapin sanakirja* (1958a), jossa eri kielistä ja murteista kerätyt aineistot on koottu yhteen etymologisesti järjestetyiksi sana-artikkeleiksi. Sanakirjan perustan muodostavat Itkosen 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten aikana koltansaamesta, kiltinäsaamesta ja turjansaamesta keräämät aineistot, joita hän täydensi myöhemmin keräämällä lisää aineistoa Etelä-Suomessa käyneiltä saamelaisilta ja Pohjanmaalla evakossa olleilta kolttasaamelaisilta. Lisäksi Itkonen kartutti sanakirjaansa hyödyntämällä 1900-luvun puoliväliin mennessä julkaistuja teoksia ja arkistoihin kerättyjä aineistoja. Reilusti eniten aineistoa sanakirjassa on Paatsjoen murteesta ja suhteellisen paljon myös Nuortijärven murteesta. Itkosella

on jonkin verran sanastoa myös Suonikylän ja Näätämön murteista, kun taas Petsamon ja Muotkan murteista on ainoastaan yksittäisiä sanoja ja Hirvasjärven murteesta ei juuri mitään. Osatutkimuksessa IV käytän Itkosen sanakirjan lisäksi myös koltansaamen kirjakielestä laadittua *Suomi–koltansaame-sanakirjaa* (Moshnikoff & Moshnikoff 2020) sekä teosta *Сопоставительно-ономасиологический словарь диалектов карельского, вепсского, саамского языков* (Jelisejev & Zajceva 2007). Suomi–koltansaame-sanakirja sisältää nykyajan tarpeita varten luodun sanaston ohella etenkin Sevetijärven murteesta 1970-luvun ja 2010-luvun välisenä aikana kerättyä sanastoa sekä jonkin verran sanoja Itkosen sanakirjasta, erityisesti Suonikylän murteesta. Jelisejevin ja Zajcevan teos on vertaileva karjalan, vepsän ja Venäjällä puhuttavien saamelaiskielten murteiden temaattinen sanakirja, jonka aineistot kerättiin 1970-luvun loppupuolella. Sanakirja sisältää aineistoa koltansaamen Tuuloman murteesta, joka on muodostunut Nuortijärven murteen pohjalta.

Vaikka puhutun kielen arkistoaineistoissa esiintyy monia sellaisia venäläislainoja, joita ei ole mainittu sanakirjoissa, jätin ne osatutkimuksen IV tutkimusaineistojen ulkopuolelle. Niiden kerääminen olisi vienyt paljon aikaa eikä tutkimuksen tavoitteena ollut täydellinen lista koltansaamessa esiintyvistä venäläislainoista vaan yleiskatsaus kyseisestä lainasanakerrostumasta. Osatutkimusta varten en käynyt läpi muitakaan painettuja aineistoja enkä tekstikorpusta (ks. jäljempänä), sillä kokemukseni mukaan ne sisältävät vain vähän sellaisia venäläislainoja, joita ei esiinny yllä mainituissa kolmessa lähteessä.²

1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä tutkijat keräsivät koltansaamen murteista sanaston lisäksi myös tekstinäytteitä. Osatutkimuksissa I ja II tutkin koltansaamen murretekstejä, jotka on julkaistu T. I. Itkosen (1931) teoksessa *Koltan- ja kuolanlappalaisia satuja* ja Eliel Lagercrantzin (1961) teoksessa *Lappische Volksdichtung 5: See- und skolte-lappische Texte des südlichen Varangerbiets*. Edellinen teos on laajempi ja sisältää T. I. Itkosen Paatsjoen, Suonikylän ja Nuortijärven murteista 1910- ja 1920-luvuilla keräämää kansanperinneaineistoa. Jälkimmäinen sisältää Lagercrantzin kahdelta Näätämön

---

² Myös Suomessa puhutussa nykykoltansaamessa esiintyy sellaisia venäläislainoja, joita ei tavata osatutkimuksessa IV käyttämässäni tutkimusaineistossa, kuten *hudoï* 'huono, paha' < *худой* id., joka on suppletiiivinen, sillä sen komparatiivi- (*huužab* 'huonompi, pahempi') ja superlatiivimuodot (*huužmōs* 'huonoin, pahin') muodostetaan *huuž*-vartalosta. Tämä vartalo on lainattu venäjän komparatiivimuodon *хуже* vartalosta, jossa esiintyy venäjän komparaatiolle tavallinen konsonanttivaihtelu *d ~ ž*. Vastaavasti myös ainakin Venäjällä puhutussa koltansaamessa adjektiivin *pue'rr* 'hyvä' komparatiivimuodon *pue'rab* rinnalla esiintyy venäjän komparatiivimuodosta *лучше* 'parempi' lainattu komparatiivimuoto *lu'žže* id. (Saastamoinen ym. 2022: 22).

kolttsaamelaiselta vuonna 1920 keräämiä kertomuksia, joista osan kieltä Lagercrantz (1939: 1205; 1961: 172, 187) kutsuu merisaameksi ja osan kieltä koltansaamen ja merisaamen sekamurteeksi ”*see- und skoltelappischer Mischdialekt*”.

Osatutkimuksissa I ja III sekä väitöskirjani johdannossa käytän tutkimusaineistona puhekielen arkistoaineistoja. Tärkein näistä aineistokokonaisuuksista on Oulun yliopiston Saamelaisen kulttuuriarkiston *Koltansaamen puhutun kielen Giellagas-korpus*, joka sisältää noin 80 tuntia litteroitua, 1930-, 1960-, 1970-, 1990- ja 2000-luvuilla kerättyä aineistoa. Ouluun tämä aineistokokonaisuus on siirretty Kotimaisten kielten keskuksen Suomen kielen nauhoitearkistosta. Suurin osa aineistosta on Sevetijärven murretta, mutta joukossa on myös useita tunteja nauhoituksia Nellimin murteesta, muutamia tunteja Norjan Näätämostä ja Venäjän Ylä-Tuulomasta sekä noin tunnin verran Petsamon murteen aineistoa vuodelta 1939. Uusinta 2000-luvulla kerättyä aineistoa lukuun ottamatta korpus sisältää lähinnä suomalaisten tutkijoiden keräämää kansanperinneaineistoa ja kolttsaamelaisten henkilökohtaisia muistelmia. 2000-luvun aineisto puolestaan koostuu yksinomaan kolttsaamelaisten haastattelijoiden ja informanttien välisistä keskusteluista, joiden tarkoituksena oli tallentaa kielen ohella myös elämäkertoja. Väitöskirjani johdannossa olen Giellagas-korpuksen lisäksi käyttänyt YLE Sápmin *Jiõnnäi'tt-* ja *Jie'lli Arkiiv* -äänitearkistoja, jotka koostuvat koltankielisistä radiolähetyksistä 1970- ja 1980-luvuilta.

Osatutkimuksessa III ja väitöskirjani johdannossa käytän myös UiT Norjan arktisen yliopiston ja Norjan saamelaiskäräjien keräämää koltansaamen kirjoitetun kielen korpusta (SIKOR), joka sisältää noin 255000 sanetta. Suurimman osan korpuksesta muodostavat suomesta käännetyt hallinnolliset tekstit. Näiden ohella korpus sisältää kokouspöytäkirjoja ja 2020-luvun Yle Sápmin uutistekstejä, joita olen tutkinut myös korpuksen ulkopuolelta.

Johdannossa hyödynnän muitakin kirjallisia lähteitä ja täydennän niitä omilla vuosien varrella tekemilläni huomioilla puhutusta koltansaamesta. Kirjallisista lähteistä tärkein on vuonna 1995 koltaksi käännetty *Kolttalaki* (Finlex 1995). Lisäksi olen käyttänyt muutamia Internetissä olevia lähteitä.

Vaikka olen pyrkinyt keräämään alueellisesti ja ajallisesti kattavan monipuolisen tutkimusaineiston, on siihen silti jäänyt puutteita. Sekä Giellagas-korpuksessa että kirjoitetun kielen aineistoissa korostuu Sevetijärven murre. Tähän on kaksi pääsyötä. Ensinnäkin puhujamäärältään suurimmasta Sevetijärven murteesta on kerätty enemmän aineistoa kuin muista koltan murteista, toiseksi koltansaamen kirjakieli pohjautuu Sevetijärven murteeseen. Väitöskirjani

loppuvaiheessa olisin halunnut täydentää tutkimusaineistojani Neuvostoliitossa kerätyillä koltansaamen arkistomateriaaleilla, joita säilytetään Petroskoissa Venäjän tiedeakatemian Karjalan tiedekeskuksen Kielen, kirjallisuuden ja historian instituutin nauhoitearkistossa. Koronapandemian ja Ukrainan sodan vuoksi tämä haave jäi kuitenkin toteuttamatta.

1.3 Aiempi tutkimus

Koltansaamea tutkittiin pitkään lähinnä kielihistoriallisesta näkökulmasta vertaillen sitä muihin saamelaiskieliin. Esimerkiksi T. I. Itkonen (1916) tutki koltan-, kiltinän- ja turjansaamen astevaihtelua, Erkki Itkosen tutkimusaiheina olivat inarinsaamen ja koltansaamen vokaalien laatu (1939) sekä kvantiteettisuhteiden historiallinen kehitys (1946), Mikko Korhonen puolestaan tutki saamelaiskielten taksonomiaa (1964), saamelaiskielten verbien finiitti- (1967) ja nominaalimuotoja (1974) sekä niiden historiallista taustaa. Kaikkien edellä mainittujen tutkimusten näkökulma on kielihistoriallinen.

Vasta 1970-luvun alussa koltansaamea alettiin tutkimaan sen omista lähtökohdista vertaamatta sitä sen sukukieliin. Tärkeimpinä tuon ajanjakson tutkimuksina voidaan mainita Korhosen koltansaamen fonologiaa käsittelevät artikkelit (1971; 1975) sekä Korhosen kirjoittama ensimmäinen koltansaamen kieliooppi teoksessa *Koltansaamen opas* (1973). Voidaan kuitenkin sanoa, että varsinainen koltansaamen tutkimuksen kulta-aika alkoi vuonna 2009, jolloin julkaistiin *Koltansaamen koulukielioppi* (Moshnikoff ym. 2009), josta hiljattain ilmestyi korjattu ja taivutusohjeilla täydennetty laitos (Moshnikoff ym. 2020). Muista 2010- ja 2020-luvun koltan tutkimuksista keskeisiä ovat Matti Miestamon tutkimus koltansaamen typologiasta (2012), Miestamon ja Eino Koposen työ koltansaamen negaatiosta (Miestamo & Koponen 2015), Timothy Feistin (2015) laatima toistaiseksi kattavin koltansaamen kielioopin kuvaus, Miika Lehtisen tutkimukset koltansaamen perussanajärjestyksestä (2018) ja koltansaamen verbijohtimista (2022), sekä Koposen, Miestamon ja Juutisen luku koltansaamesta (2022) Oxfordin uralilaisten kielten käsikirjassa.

Vaikka tutkimuskirjallisuudessa on kuvattu melko kattavasti koltan sanastoa, historiallista kehitystä, äänne- ja muoto-oppia ja jossain määrin myös lauseoppia, on koltan kielikontakteista kirjoitettu tähän asti vain vähän. Eniten tiedetään kielikontaktien jäljistä koltansaamen sanastossa, jota on tutkittu jo yli sadan vuoden ajan osana laajempaa saamelaiskielten ja uralilaisten kielten etymologista kontekstia. Pitkästä tutkimustraditiosta huolimatta ei koltansaamen sanaston

kerrostumista ole vielä laadittu yleiskatsausta kuten pohjoissaamesta (Sammallahti 1998: 117–131 tai kiltinäsaamesta (Rießler 2009). Myös yksittäisissä lainasanakerrostumissa riittää vielä pitkäksi aikaa tutkittavaa. Väitöskirjassani olen pyrkinyt paikkaamaan tätä tutkimukseen jäänyttä aukkoa koltansaamen venäläislainojen osalta (osatutkimus IV).

Tärkein yksittäinen koltansaamen sanaston alkuperää käsittelevä teos ja samalla hyvä lähtökohta jatkotutkimukselle on T. I. Itkosen sanakirja (1958a), jonka etymologisesti järjestettyjen sana-artikkeleiden yhteydessä on mainittu pitkälti yli tuhannen koltansaamen sanan alkuperä. Ainakin venäläislainoja koskevat tiedot pohjautunevat Itkosen omiin tutkimuksiin, sillä niiden osalta Itkonen mainitsee yleensä tarkan lainalähteen. Skandinaavilainojen kohdalla Itkonen taas vaikuttaa turvautuneen aiempiin töihin, lähinnä Qvigstadin (1893) tutkimukseen, ja mainitsee sanakirjassaan pelkän alkuperävaihteen ilman rinnastusta.

Saamelaiskielten skandinaavisista lainasanakerrostumista tutkijoita ovat kiinnostaneet erityisesti vanhimmat lainat (ks. esim. Wiklund 1912; Korhonen 1981: 46–47; Sammallahti 1998: 128–129; Theil 2012; A. Aikio 2012: 76–80; 2020; Piha 2018 sekä Juutinen & Valtonen 2023). Läntisempien saamelaiskielten skandinaavilainoihin keskittyvien tutkimusten lisäksi myös itäisten saamelaiskielten skandinaavisista lainasanoista on valmistunut muutamia tutkimuksia (Wiklund 1892; T. I. Itkonen 1958b; Szabó 1987a).

Ennen väitöstyöni osatutkimusta IV oli tehty tiettävästi vain kolme yksinomaan saamelaiskielten venäläislainoihin keskittynyttä tutkimusta. Ensimmäinen ja ainoa koltansaameen rajoittuva tutkimus on V. V. Senkevič-Gudkovan (1971) artikkeli Nuortijärven murteen venäläislainojen fonologisesta rakenteesta. Wiesław Starowicz (1983) käsittelee pro gradu -tutkielmassaan Itkosen (1958a) esittämien koltan- ja kuolansaamen venäläislainojen ja niiden lainalähteiden äänteellistä vastaavuutta sekä lainojen semanttista jaottelua. László Szabón artikkeli (1987b) puolestaan käsittelee kiltinän- ja turjansaamen venäläislainojen painoa ja astevaihtelua. Näiden yksinomaan koltan ja muiden Venäjällä puhuttavien saamelaiskielten venäläislainoihin keskittyvien tutkimusten lisäksi voidaan mainita myös Ljubov Mihajlovan (2019) artikkeli, jossa hän tutkii Venäjällä puhuttavien saamelaiskielten, karjalan ja vepsän venäläislainojen äännesubstituutioita sekä Asbjørn Nesheimin (1947) tutkimus pohjoissaamen venäläisperäisistä lainasanoista, joista tosin suurin osa on lainattu itämerensuomalaisista kielistä eikä suoraan venäjältä. Kuolan niemimaalla

puhutun venäjän saamelaislainoja ovat tutkineet T. I. Itkonen (1932) ja David Pineda (2004).

Saamelaisten ja karjalaisten välisiä kontakteja ovat tutkineet T. I. Itkonen (1942) ja Korhonen (1977). Näissä tutkimuksissa on käsitelty sekä kontaktien historiaa, paikan- ja henkilönnimiä, lainasanastoa että yksittäisiä karjalan aiheuttamia muutoksia itäisten saamelaiskielten kielioppiin. Kuolan niemimaalla puhuttua Kolvitsan karjalaismurretta ja Kuolan niemimaan karjalaisten historiaa tutkineet Petar Kehayov ja Denis Kuzmin (2022) mainitsevat tutkimuksessaan myös yksittäisiä itäisistä saamelaiskielistä karjalaan lainattuja sanoja.

Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty vain yksittäisiä huomioita koltan kielikontakteista muusta kuin sanaston näkökulmasta. Heikki Leskinen (1966: 117–121, 145) tutkii itämerensuomalaisissa kielissä ja itäisissä saamelaiskielissä esiintyvän optatiivin (esim. koltansaamen *ä'n mâänn* 'menköön') käyttöä ja alkuperää (ks. 3.5). Taarna Valtonen (2014) kuvaa eteläsaamen, pohjoisaamen, inarinsaamen ja koltansaamen paikannimistöä käsittelevässä väitöskirjassaan muun muassa kielikontaktien vaikutusta näiden neljän saamelaiskielen paikannimisissä ja (2021) Sevettijärven nykyisen paikannimistön monikielistä taustaa. Chingduang Yurayong (2020: 98–99) käsittelee venäjän pohjoismurteista itäisiin saamelaiskieliin lainattua pääsanana jälkeistä demonstratiivia (esim. koltansaamen *nijdd töt* 'se tyttö') (ks. 3.5); tämä määräisyyttä ilmaiseva rakenne esiintyy saamelaiskielten ja pohjoisvenäjän murteiden lisäksi myös monissa muissa Luoteis-Venäjällä puhutuissa kielissä. Juutinen ja Jukka Mettovaara (2021) tarkastelevat saamelaiskieliin itämerensuomalaisista kielistä, skandinaavisista kielistä sekä venäjältä lainattuja indefiniittipronominivartaloita ja partikkeleita, joiden avulla interrogatiivipronomineista ja adverbista muodostetaan indefiniittejä.

Saamentutkimuksen kontekstissa ei koltan kielikontakteja ole tutkittu mitenkään poikkeuksellisen vähän, sillä muidenkin kielten kosketuksista on vain yksittäisiä tutkimuksia. Parhaiten kontaktivaikutuksia on kuvattu sanaston osalta (esim. Sammallahti 1998: 117–131, 226–268), lainavaikutuksista muilla kielen osa-alueilla on yleensä esitetty vain satunnaisia huomioita (esim. Bergsland 1977, Wickman 1982). Useiden saamelaiskielten kontakteja käsittelevien tutkimusten ohella on valmistunut myös joukko yksittäisten saamelaiskielten kielikontakteihin rajoittuvia töitä. Suhteellisen paljon on tutkittu eteläsaamen ja skandinaavisten kielten välisiä kontakteja. Aihetta ovat käsitelleet esimerkiksi Knut Bergsland (1992), Lars-Gunnar Larsson (2013), Jussi Ylikoski (2017) ja Minerva Piha (2018). Sen sijaan uumajansaamen kielikontakteihin keskittyviä tutkimuksia minulla ei ole

tiedossa ainuttakaan; uumajansaamea yleisestikin on tutkittu huomattavasti vähemmän kuin puhujamäärältään suurempaa eteläsaamea. Myös piitimensaamen ja luulajansaamen kielikontakteja on tutkittu vain vähän, mutta maininnan arvoinen on ainakin Erkki Itkosen (1938) työ, joka valottaa näiden kielten ja suomen länsimurteiden kontakteja lauseopin osalta (ks. myös Ylikoski 2016). Erityisen mielenkiintoinen on Helena Omman (2019) tutkimus luulajansaamen ja pohjoissaamen väliin sijoittuvien Jällivaaran ja Unna Tjerutjan murteiden asemasta niiden puhujien ja tutkijoiden käsitysten valossa, kyseessä nimittäin on yksi harvoista kahden saamelaiskielen rajamaastoon sijoittuvia kontaktitilanteita tarkastelevista tutkimuksista. Muita pohjoissaamen kielikontakteja ovat tutkineet esimerkiksi Nils Erik Hansegård (1967), Nils Dannemark (2014; 2017), Juha Kuokkala (2021) ja Katri Hiiovain-Asikainen (2023). Suomen kielen vaikutusta inarinsaameen ovat kuvanneet Matti Morottaja (2007: 50–60) ja Jukka Mettovaara (tulossa), joista ensin mainittu esittää myös joitain inarinsaamen vaikutuksia vanhemman polven inarinsaamelaisien suomen kieleen s. 74–75. Kiltinänsaamen kielikontakteja ovat tutkineet ainakin G. M. Kert (1994), Michael Rießler (2007), Rogier Blokland ja Rießler (2011) sekä Nikolaj Hakimov ja Rießler (2021). Huomioita venäjän vaikutuksesta turjansaameen ovat esittäneet Anja Behnke (2010: 22, 24, 30–33, 35, 43–44) ja Jevgenija Životova (2010: 45–48, 55–56).

Yksi tärkeä syy siihen, miksi saamelaiskielten kielikontakteja ei ole tutkittu enemmän ja systemaattisemmin, on varmasti sekä kielentutkijoiden, kielenhuoltajien että kielenpuhujien keskuudessa yleinen puhtaan kielen ideaali (ks. esim. S. Aikio 2005). Tämän ajattelutavan mukaan kielikontaktien vaikutus on haitallista ja välteltävää. Puristinen ajatus puhtaasta kielestä näkyy hyvin myös arkistonauhoitteiden litteroinneissa, joita äidinkielliset koltansaamelaiset ovat tehneet Kotimaisten kielten keskuksen Koltansaamen tallennushankkeen yhteydessä. Niissä on selvien suomen kielen sanojen ja ilmausten perään lisätty sulkeiden sisään koltankieliset käännökset (ks. myös Koponen ym. 2010: 5).

2 Taustaa

Ennen kuin siirryn käsittelemään väitöskirjani teoriataustaa ja osatutkimuksissa käyttämiäni tutkimusmetodeja, esittelen tässä luvussa koltansaamen puhuma-alueita ja kielikontaktien historiaa. Mielestäni kielikontaktitutkimuksissa on tärkeää selvittää kontaktivaikutusten ohella myös se historiallinen konteksti, jossa kontaktit ovat tapahtuneet. Aiheen pohjustaminen on paikallaan sekä väitöskirjani johdannossa että osatutkimuksissa, sillä koltansaamelaisien historiaan liittyvä tutkimus ja tieto on hajallaan eri julkaisuissa, julkaisemattomana arkistoissa ja suullisena tietona kolttahteisössä. Koltansaamen puhuma-alueet ja niiden muutokset liittyvät olennaisesti koltansaamen kielikontaktien historiaan.

2.1 Koltansaamen puhuma-alueet

Koltansaamea puhuttiin 1800-luvun alkupuolella nykyisten Venäjän, Suomen ja Norjan raja-alueilla. Suurin osa alueesta sijaitsi nykyisen Venäjän Murmanskin alueen (ven. *Мурманская область*) luoteisosissa, jossa se rajoittui etelässä akkalansaamen ja idässä kiltinänsaamen puhuma-alueeseen. Läntisin reuna koltansaamen puhuma-alueesta ulottui Inarin kunnan itä- ja koillisosiin, Sodankylän kunnan koillisosiin ja Norjan Etelä-Varankiin.

Koltansaamea puhuttiin 1800-luvun alussa seitsemän siidan alueella (ks. kartta 1): Näätämissä (Njauddâm, 1); Paatsjoella (Paččjokk, 2), Petsamossa (Peäccam, 3), Muotkassa (Mue'tkk, 4), Suonikylässä (Suõ'nn'jel, 5), Nuortijärvellä (Njuõttjäu'rr, 6) ja Hirvasjärvellä (Sää'rvesjäu'rr, 7). (Siidojen alueista ja rajoista ks. esim. Itkonen T. I. 1948: II, 246–253.)

Kuva 1. Koltansaamen perinteinen puhuma-alue 1800-luvun alussa (Rantanen ym. 2021; 2022)

Itä-Inarissa Suonikylän länsipuolella oli 1600-luvulle asti kahdeksas kolttsaamelainen siida, jonka talvikylän arvellaan sijainneen Paatsjoen niskassa eli nykyisen Nellimin kylän tienoilla. Alue tyhjeni väestöstä 1500- ja 1600-lukujen aikana Ruotsin ja Venäjän rajankäyntiin liittyvien hävitys- ja ryöstöretkien myötä. Paikannimistä voi päätellä, että tämä aiempi väestö oli juuri kolttsaamelaista. Inarinsaamelaisia alkoi muuttaa alueelle Länsi-Inarista vasta 1700-luvun kuluessa, kun alueen tyhjentymisestä oli kulunut tapaoikeuden näkökulmasta riittävän pitkä aika, mikä osoittaa inarinsaamelaisten kunnioittaneen kolttsaamelaisten omistusoikeutta alueeseen. (T. I. Itkonen 1965: 156–158; S. Aikio 2013.)

Norjan ja Venäjän välille vuonna 1826 solmitussa rajasopimuksessa määritelty raja oli ensimmäinen kolttsaamelaisten alueita jakanut valtakunnanraja. Norja sai sopimuksessa Näätamön siidan pohjoisosat ja Paatsjoen siidan läntiset osat, Venäjän kuuluneeseen Suomen suuriruhtinaskuntaan liitettiin Näätamön siidan eteläosat ja Venäjään loput kolttien alueista. Tämän rajasopimuksen jälkeen Näätamön ja Paatsjoen kolttien oli päätettävä, kumman maan kansalaisuuden he ottavat. Näätamön koltat päättivät valita Norjan kansalaisuuden, kun taas suurin osa paatsjokisista valitsi Venäjän kansalaisuuden, sillä heidän tärkeimmät sukualueensa sijaitsivat Paatsjoen itäpuolella. (Viinanen 2002: 269–294; Andresen ym. 2021: 125–126.)

Norjan ja Suomen suuriruhtinaskunnan välinen raja suljettiin vuonna 1852, minkä myötä Näätämon kolttasaamelaiset eivät enää saaneet käyttää Suomen puolella sijainneita talvilaitumiaan. Nykyisen Severtijärven alueella sijainneiden talvilaidunten käyttö kuitenkin jatkui vielä pitkään, sillä raja oli huonosti vartioitu. (Ruotsala 2002: 125; Valtonen 2021: 156–157.)

Poliittisesti ja taloudellisesti tärkeä Petsamon alue, johon kuului Paatsjoen siida Norjaan liitettävä aluetta lukuun ottamatta, Petsamon siida kokonaisuudessaan, suurin osa Suonikylän siidaa sekä pieniä alueita Muotkan ja Nuortijärven siidoista, liitettiin Suomeen vuonna 1920 Tarton rauhansopimuksessa. Tämä rajanveto oli kolttasaamelaisten kannalta monessa suhteessa haitallinen. Ensinnäkään se ei ottanut huomioon siidojen rajoja, vaan valtioiden välinen raja vedettiin kartalle tuntematta paikallisia oloja: esimerkiksi Suonikylän alueista jäi Neuvosto-Venäjän puolelle noin neljännes mukaan luettuna vanha talvikylä. Toiseksi tämä raja katkaisi täysin Petsamon alueen ja rajan itäpuolella sijainneiden Nuortijärven, Muotkan sekä Hirvasjärven kolttasaamelaisten välisen kanssakäymisen. Kontaktit rajan takana asuviin sukulaisiin tulivat uudelleen mahdollisiksi vasta 1970-luvulla, mutta vain satunnaisesti ja tiukasti säännösteltynä. Tämä rajanveto oli ensimmäisen maailmansodan lisäksi ensimmäinen suurista iskuista, joita kolttasaamelaiset joutuivat kokemaan 1900-luvun alkupuolella (muista vastoinkäymisistä ks. esim. Itkonen, T. I. 1948: II, 141 ja Lehtola 2012: 169, 257–279).

Neuvosto-Venäjällä, sittemmin Neuvostoliitossa Muotkan, Nuortijärven ja Hirvasjärven siidoja kohtasivat useat radikaalit muutokset, jotka vaikuttivat sekä elintapoihin että kielenkäyttöön. Neuvosto-Venäjällä luonnonvarat kollektivisoitiin vuonna 1918, mikä tarkoitti sitä, että saamelaiset menettivät oikeutensa omiin sukualueisiinsa. 1920-luvun lopussa taloutta alettiin kollektivisoida muutenkin. Eri puolille Kuolan niemimaata perustettiin kalastus- ja poronhoitokolhooseja. Kolhooseihin liittyminen oli vapaaehtoista, mutta siihen painostettiin. Myös poroja ja muuta yksityisomaisuutta alettiin kollektivisoida. (Sergejeva 1995: 73–75.) Nuortijärven ja Muotkan siidojen kolttasaamelaiset siirrettiin kahteen kolhoosiin (Pennanen 2000: 24–25; ks. myös Saastamoinen ym. 2022: 191–207). Hirvasjärven kolttasaamelaiset taas joutuivat muuttamaan akkalansaamelaisten tavoin 1930-luvulla Juonnin (ven. *Ёна*) kolhoosiin, jonka keskuspaikka oli suomalainen 1840-luvulla perustettu Juonnin kylä (Rantala 1994: 201; Rantala & Sergina 2009: 14, 25–27).

1930-luvun loppupuolella toteutetut Stalinin vainot kohdistuivat ankarasti sekä Hirvasjärven että Muotkan kolttasaamelaisiin. Syynä erityisesti heidän vainoamiseensa oli Suomen rajan läheisyys: rajan lähellä asuvien epäiltiin

vakoilevan Suomen hyväksi tai vähintäänkin olevan tekemisissä suomalaisten kanssa. (Rantala 1994: 201–202; Sergejeva 1995: 74–75; Rantala & Sergina 2009: 27; Mustonen & Mustonen 2013: 90–92.)

1960-luvulla pienempiä kyliä tyhjennettiin vesivoimaloiden ja sotilasalueiden tieltä, jolloin entisten Nuortijärven ja Muotkan siidojen kolttasaamelaiset pakkomuutettiin Ylä-Tuulomaan ja muihin Kuolan niemimaan asutuskeskuksiin (Rantala 1994: 201; Sergejeva 1995: 75–77; Pennanen 2000: 24; Mustonen & Mustonen 2013: 89). Neuvostoliitossa suurin osa koltista assimiloitui kielellisesti venäläisiin. 1990-luvun alussa Venäjällä arvioitiin olevan enää 20–30 koltansaamen puhujaa (Rantala 1994: 201) ja 2010-luvun alussa ei ollut enää ainuttakaan, kuka olisi käyttänyt kieltä jokapäiväisessä elämässään (Scheller 2011: 86, 90). Täytyy kuitenkin mainita, että Venäjällä yhä asuu ainakin yksi vanhus, joka puhuu koltansaamea Suomessa asuvien kolttasaamelaisten kanssa.

Suomeen liitetyn Petsamon väestö joutui lähtemään kaksi kertaa evakkoon. Ensimmäiseltä evakkomatkalta talvisodan (1939–1940) jälkeen väestö sai palata vanhoille asuinpaikoilleen, mutta jatkosodan (1941–1944) jälkeen he joutuivat jättämään kotinsa lopullisesti, kun Petsamo vuonna 1944 solmitun Moskovan välirauhan sopimuksen mukaisesti liitettiin Neuvostoliittoon. (Lehtola 1999: 163–165.) Suomen puolelle siirretyt kolttasaamelaiset asettuivat 1940-luvun lopulla ja 1950-luvun alussa uusille asuinalueille Inarin kunnan itä- ja pohjoisosiin (kartta 2), tosin osa koltista jäi myös etelämmäs Suomeen tai muutti varsinaisen koltta-alueen ulkopuolelle muihin osiin Inarin kuntaa. Paatsjoen ja Petsamon siidojen väestöt asettuivat Inarijärven eteläpuolelle Keväjäjärven ja Nellimin seuduille. Suonikyläläiset puolestaan asettuivat Inarijärven pohjoispuolelle Nitsijärven ja lähellä Norjan rajaa sijaitsevan Kirakkajärven väliselle alueelle, jota kutsutaan Sevettijärveksi alueen keskuskylän mukaan. Tämän alueen pohjoisosissa sijaitsevat Näätämon siidan entiset talvilaitumet. (Lehtola 2012: 388–400; Jouste ym. 2022: 112–113.)

Kuva 2. Petsamon alueen kolttsaamelaisten sijoittuminen Inarin kunnan alueelle toisen maailmansodan jälkeen (Rantanen ym. 2021; 2022)

Toisen maailmansodan jälkeen kolttsaamelaisia on muuttanut koltta-alueen ulkopuolelle muualle Inarin kunnan alueelle, muualle Suomeen sekä ulkomaille, erityisesti Ruotsiin ja Norjaan. Tärkeimmät syyt muuttoon ovat olleet työt, opiskelu ja perhesyyt. Ainakin vielä 1970-luvulla koltta-alueelta muutti enemmän naisia kuin miehiä. (Ingold 1976: 124–131; Jefremoff 2005: 55–57.)

2.2 Koltansaamen kielikontaktien historiaa

Tässä luvussa käyn läpi koltansaamen kontaktien historiaa. Tarkastelen omissa alaluvuissaan kolttsaamelaisten kontakteja eri siidojen kolttsaamelaisten kesken sekä kontakteja muiden saamelaisryhmien, karjalaisten, skandinaavien, venäläisten ja suomalaisten kanssa. Muiden lähteiden lisäksi valotan kontaktien historiaa sanaston avulla. Tarkastelemalla lainasanaston semantiikkaa, saadaan lisätietoa siitä, missä yhteyksissä koltat tapasivat muita ihmisryhmiä. Tähän tarkoitukseen soveltuvat ensisijaisesti substantiivit, mutta joskus myös verbeistä voidaan sanoa, mihin kontekstiin niiden lainaaminen liittyy. Täytyy kuitenkin muistaa, että puhujayhteisö ei välttämättä ole tutustunut sanan tarkoitteeseen vasta sanan lainaamisen yhteydessä. Moni sana on syrjäyttänyt samaa tarkoittavan sanan muotisivistä ja toisinaan uuden sanan lainaaminen liittyy entuudestaan tunnetun

tekniikan parannukseen, esimerkiksi uudenlainen puukko syrjäyttää vanhanmallisen tai vanhastaan tunnettua luonnonpaikkaa aletaan käyttää uuden elinkeinon harjoittamiseen.

Kolttsaamelaisilla on ollut kontakteja muidenkin väestöryhmien kanssa jo varhain. Kolttsaamelaiset esimerkiksi kävivät kauppaa ainakin hollantilaisten ja englantilaisten kanssa Kalastajasaarennolla jo 1500-luvulla (Tanner 1929: 64, 247; T. I. Itkonen 1948: II, 211). 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa kolttsaamelaisia toimi englantilaisten urheilukalastajien soutajina Paatsjoen Kolttakönkäällä (Tanner 1929: 128; Arminen 2022: 173–176). Näiden kontaktien tiivyydestä kertoo se, että jotkut kolttsaamelaiset osasivat 1900-luvun alussa jopa lukea ja kirjoittaa englanniksi (Tanner 1929: 199). Yleisemmäksi englannin kielen taito kävi toki vasta myöhemmin suomalaisen kouluopetuksen myötä (ks. esim. Peltö 1962: 179).

Kuolan niemimaalle muutti 1800-luvun lopulla komeja ja nenetsejä Komin pohjoisosista, mutta näillä väestöryhmillä ei ilmeisesti ollut kosketuksia kolttsaamelaisiin: komien ja nenetsien asuinalueet sijaitsivat idempänä, niemimaan keski- ja itäosissa kiltinän- ja turjansaamelaiden läheisyydessä. Sen sijaan koltilla on ollut jonkin verran kontakteja romanien kanssa, joita asui ainakin Petsamon siidan alueella Parkkinan kylässä viimeistään silloin, kun Petsamo liitettiin Suomeen. Kun alue tyhjennettiin väestöstä 1940-luvun puolivälissä, ainakin yksi romaniperhe muutti Parkkinasta Nellimiin. (Suullinen tiedonanto, Senja Moshnikoff ja Erkki Lumisalmi).

Kontaktit muiden kuin naapurikansojen kanssa yleistyivät edelleen 1900-luvun alussa ensimmäisessä maailmansodassa, johon monet kolttamiehet joutuivat. Sota vei heitä eri rintamille, muun muassa Latviaan, Puolaan, Saksaan, Itävaltaan, Ukrainaan, Romaniaan ja Mantšuriaan. Neuvosto-Venäjän irtaannuttua sodasta osa koltista liittyi vielä Pohjois-Venäjällä valkoisten puolella taistelevien ulkovaltojen joukkoihin. Näissä taisteli muun muassa brittejä, italialaisia, belgialaisia ja amerikkalaisia. (Lehtola 2004: 15–19; Jouste ym. 2022: 100.) Toisen maailmansodan aikana Saksan armeija vastasi Suomen Lapin ja Petsamon alueella sotatoimista Neuvostoliittoa vastaan. Sodan aikana Petsamossa liikkuneilla saksalaisilla oli kontakteja paikallisten kolttien kanssa, mutta heillä ei ollut yhteistä kieltä. Toisen maailmansodan jälkeen kolttsaamelaisilla on ollut kontakteja muidenkin kansojen kanssa.

Koltansaamen kirjakeleessä esiintyy myös melko paljon kansainvälisiä lainoja, esim. *fondd* 'säätio', *pro'blee'm* 'ongelma' ja *universite'tt* 'yliopisto'. Tällaiset sanat vaikuttavat olevan tietoisesti kirjakeleeseen lainattuja sanoja.

2.2.1 Kolttasaamelaisten siidojen väliset kontaktit

Kolttasaamelaiset siidat olivat väestöltään koko tilastoidun väestöhistorian ajan suhteellisen pieniä. Pienimpiä siidoja olivat Näätamö, Muotka ja Hirvasjärvi. Näätamössä asui vain muutamia kymmeniä kolttia (Wikan 1995: 189; Kutšinskij 2008: 100–101), samoin Hirvasjärvellä (Rantala & Sergina 2009: 17), Muotkassa viitisenkymmentä (Tanner 1929: 306; Kutšinskij 2008: 103–105). Petsamon siidassa asui noin sata kolttaa (Tanner 1929: 303, 306–310; Kutšinskij 2008: 102–103). Suuremmissa siidoista Paatsjoen siidassa asui reilu sata (Tanner 1929: 301–302, 306–310; Kutšinskij 2008: 101–102) ja Suonikylässä sekä Nuortijärvellä kummassakin pari sataa kolttaa (Tanner 1929: 303–310; Nickul 1948: 74; Kutšinskij 2008: 108–111). Pienen määränsä vuoksi eri siidojen asukkaat olivat monin tavoin sukua keskenään, sillä suurin osa avioliitoista solmittiin kolttasaamelaisten kesken. Koska oikeus sukualueisiin periytyi isältä pojalle, miehet jäivät tavallisesti omille sukualueilleen (Valtonen 2014: 169). Välttääkseen liian läheisten sukulaisten välisiä avioliittoja kolttamiehet yleensä hakivat vaimon toisesta siidasta, tavallisesti naapurisiidasta kuten Nuortijärveltä tai Paatsjoelta Suonikylään tai toisin päin, mutta joskus myös kauempaa, esimerkiksi Näätamöstä Muotkaan tai Nuortijärveltä Paatsjoelle. (Tanner 1929; T. I. Itkonen 1948: II, 277–279, 422–423; Nickul 1948: 71–76; Kutšinskij 2008: liite III.) Kirjallisten lähteiden lisäksi tietoa eri siidojen välisistä avioliitoista on säilynyt myös leuddeissa eli kolttasaamelaisissa lauluissa (esim. Saba 2018: 221–226, 230–231, 240–244, 255–256, 259–263, 266–267; Saastamoinen ym. 2022: 34–110).

Eri siidojen kolttasaamelaiset olivat kontaktissa keskenään myös elinkeinojen, hallinnon ja kaupankäynnin yhteydessä. Hyviä esimerkkejä tästä ovat siidojen väliset yhteishallinta-alueet (T. I. Itkonen 1948: II, 249, 254–256), Suonikylän ja Nuortijärven yhteinen lohিপato Tuulomajoella (Tanner 1929: 205–206; T. I. Itkonen 1948: I, 559), eksyneiden porojen palauttaminen ns. liittopaikoissa siidojen rajoilla (T. I. Itkonen 1948: II, 236, 240) sekä suonikyläläisten ja Paatsjoen ja Petsamon siidojen kolttien välinen kalastusyhteistyö (Tanner 1929: 295; Nickul 1948: 29–30; T. I. Itkonen 1948: I, 541; Pertti J. Pellon arkisto: 723). Nämä kohtaamiset koskivat erityisesti miehiä, jotka liikkuiivat enemmän kuin naiset.

Hyvä osoitus kontaktien tiiviyydestä eri kolttasiidojen välillä ovat myös sadut, joita eri siidoissa kerrottiin hyvin samalla tavalla (esim. T. I. Itkonen 1931: 9–17, 80–87, 163–175, 186–202, 220–221). Myös monet leuddit ovat levinneet siidasta toiseen (esim. Saba 2018: 219–226, 228–233).

2.2.2 Kontaktit muiden saamelaisten kanssa

Kolttasaamelaiset ovat aina olleet tekemisissä ympäröivien alueiden saamelaisryhmien kanssa elinkeinojen harjoittamisen, alueiden käytön ja kaupankäynnin yhteydessä. Vaikka yhteistyö oli tiivistä, ei ajalta ennen 1900-luvun alkua ole säilynyt tietoja kolttien ja läntisempien saamelaisten välisistä seka-avioliitoista. Tämä selittyy sillä, että kolttasaamelaiset olivat ortodokseja ja läntisemmät saamelaiset puolestaan luterilaisia, mitä pidettiin esteenä avioliitolle.

Vanhimmat maininnat kolttasaamelaisten ja muiden saamelaisyhteisöjen välisistä kontakteista liittyvät kaupankäyntiin. Esimerkiksi Ruijassa asuneita pohjoissaamelaisia kävi 1500-luvulla Kalastajasaarenon Vaitolahdessa järjestetyillä markkinoilla, joissa kävi myös Kuolan niemimaan saamelaisia, karjalaisia, venäläisiä, norjalaisia, hollantilaisia ja englantilaisia (Tanner 1929: 64, 247; T. I. Itkonen 1948: II, 211). Kolttasaamelaiset tapasivat inarinsaamelaisia ja pohjoissaamelaisia muillakin lähialueiden markkinoilla kuten Inarissa sekä Varanginvuonon alueen Isovuonossa, Uuniemessä, Vesisaarella ja Vuoreijassa.

Kolttasaamelaisten ja inarinsaamelaisten väliset kontaktit olivat pääosin sopuisia ja aina toiseen maailmansotaan asti liittyivät kaupankäynnin lisäksi myös elinkeinojen harjoittamiseen. Esimerkiksi Näättämön koltat vuokrasivat kalavesiä inarinsaamelaisilta. Inarinsaamelaiset puolestaan saivat vuokraa vastaan kalastaa, metsästää, paimentaa porojaan ja niittää heinää lampailleen Suonikylän alueella. Lisäksi läntiset Suonikylän kolttasaamelaiset palkkasivat heitä poropaimeniksi. (Fellman 1961: 336–337; T. I. Itkonen 1948: I, 540; II, 139, 218, 266–267.) Osa Nellimin inarinsaamelaisista tunsu hyvin kolttasaamelaisia ja heidän alueitaan. Niinpä Pekka Paadar vietti Suonikylässä kuukauden (E. Itkonen 1992: 162–163) ja Nuoran Pekka eli Pekka Saijets oli kolttien keskuudessa pidetty mies ja toimi useita kertoja T. I. Itkosen oppaana tämän matkoilla (T. I. Itkonen 1992: 57–88, 110–130, 148). Kolttasaamelaisten ja inarinsaamelaisten välisistä kiistoista olkoon esimerkkinä se, että inarinsaamelaiset pyrkivät Näättämön alueille pyytämään helmiä, mutta kolttasaamelaisten vastustuksen vuoksi joutuivat luopumaan aikeistaan (T. I. Itkonen 1948: I, 589).

Minulla ei ole tiedossa, mitä kieltä koltat käyttivät inarinsaamelaisten kanssa ennen toista maailmansotaa, mutta se tiedetään, että sotien jälkeen he kommunikoivat aluksi muiden saamelaisten kanssa suomeksi, kunnes eri väestöryhmät tottuivat toisensa kieliin. Sitten erityisesti kolttasaamelaiset ja inarinsaamelaiset ovat kyenneet kommunikoimaan keskenään käyttäen omia kieliään. (Valtonen 2021: 159–160.) Osa Kaakkois-Inarin inarinsaamelaisista on

osannut myös kolttaa ainakin sotien jälkeen (Jefremoff 2001: 86). Kolttasaamelaisten ja inarinsaamelaisten välillä on ollut jonkin verran seka-avioliittoja (esim. Jefremoff 2005: 15–16), ja ainakin joissain perheissä lapset ovat oppineet molemmat kielet.

Kolttasaamelaisten ja pohjoissaamelaisten varhaisista kontakteista on tietoja keskiajalta lähtien. Tiedetään esimerkiksi, että rannikolla eläviä merisaamelaisia liikkui kalastamassa Kalastajasaarennolla jo 1500-luvulla (Tanner 1929: 64–65). Yhteistyöstä kolttasaamelaisten ja merisaamelaisten välillä todistaa se, että 1700-luvulla Petsamon siidan koltat metsästivät hylkeitä ja keräsivät höyheniä yhdessä Kiiperin (norj. Kiberg) lähistön saamelaisten kanssa (T. I. Itkonen 1948: II, 258). Paatsjoen nuoret miehet puolestaan kävivät kalastamassa Kiiperissä ja Vuoreijassa (T. I. Itkonen 1948: I, 541).

Suurporonhoito alkoi levitä lännestä rannikon kolttasiidojen alueille 1700-luvulta alkaen. Niille muutti pohjoissaamea puhuvia poronhoitajia sekä suoraan Norjasta että Inarin kautta. 1800-luvun alussa Norjan ja Venäjän välisten rajaneuvotteluiden aikaan Näätämön, Paatsjoen ja Petsamon siidojen kattamalla Norjan ja Venäjän yhteisverotusalueella asui vakituisesti 29 ortodoksista (= kolttasaamelaista) ja 35 luterilaista perhettä. Luterilaisista perheistä neljä oli norjalaisia ja loput rannikolla asuvia merisaamelaisia, minkä lisäksi alueella asui 20–30 saamelaista poronhoitajaperhettä vähintään osan vuodesta. Norjan ja Venäjän välille vuonna 1833 solmitun rajasulun oli tarkoitus lopettaa Norjan kansalaisten kulkeminen Venäjän puolelle, mutta osa Norjan poronhoitajista piti porojaan Paatsjoen, Petsamon ja Muotkan alueilla sen jälkeenkin, osa aina Venäjän vallankumoukseen asti. (Wikan 1995: 45–46; Lähteenmäki 2004: 346–351; Leinonen 2009: 105–111.)

Maantieteellisistä syistä läntisimmän eli Näätämön koltilla oli vahvemmat kontaktit pohjoissaamea puhuneiden merisaamelaisten ja poronhoitajien kanssa kuin itäisempien siidojen koltilla. Nykyinen Norjan Etelä-Varanki oli 1800-luvun alkuun asti lähes yksinomaan saamelaisten asuttama alue. Alueen suurimman väestöryhmän muodostivat pohjoissaamea puhuvat merisaamelaiset, joiden lisäksi alueella liikkui myös paljon pohjoissaamea puhuvia poronhoitajia. Niinpä pohjoissaame oli alueen enemmistökieli, jota myös monet Näätämön kolttasaamelaiset käyttivät arkikielenään. (Wikan 1995: 90–91.) Koska pohjoissaamelaisia ei asunut Näätämön kylässä ennen 1870-lukua (Wikan 1995: 186, 189), kolttasaamelaisten ja pohjoissaamelaisten voi otaksua tavanneen enimmäkseen muualla Etelä-Varangin alueella, lähinnä elinkeinojen harjoittamisen yhteydessä. Kolttasaamelaisten ja pohjoissaamelaisten välit olivat ilmeisesti

suhteellisen hyvät: esimerkiksi vesisaarelainen poromies esitti Friisille (1856: 28–32) tarkan kuvauksen kolttahäistä, mikä viittaa siihen, että hänet oli kutsuttu häihin vieraaksi.

Petsamon rannikon kolttasaamelaisten ja heidän alueilleen muuttaneiden poronhoitajien välille kehkeytyi kiistoja muun muassa porolaitumien käytöstä sekä toisten porojen ampumisesta. Suurporonhoitoa harjoittaneiden tulokkaiden porotokat muodostivat uhan kolttien poronhoidolle erityisesti siksi, että pienimuotoinen poronhoito oli vuotuiskierron mukaan asuinpaikalta toiselle siirtyville koltille vain yksi monista elinkeinoista eikä heillä ollut mahdollisuutta seurata omia porojaan toisin kuin poronhoitoon keskittyneillä pohjoissaamelaaisilla. Aluksi kolttasaamelaist jättivät tokkansa pohjoissaamelaisten paimennettaviksi, mutta lopulta luopuivat kokonaan poronhoidosta ja siirtyivät harjoittamaan lähes pelkästään kalastusta. (T. I. Itkonen 1948: II, 239; Leinonen 2009: 106–111, 121; vuotuiskierron loppumisesta ks. myös 2.2.6.)

Riidoista huolimatta kolttasaamelaisten ja pohjoissaamelaisten välillä vallitsivat pääosin sopuisat suhteet. Tätä kuvaa esimerkiksi se, että osa Petsamon siidan alueella asuvista pohjoissaamea puhuneista poronhoitajista asui kolttien kanssa Moskovankylässä ja Petsamonkylässä, jotkut jopa samoissa taloissa (Tanner 1929: 70–82; Ravila 1931: IV). Tiiviiden suhteiden vuoksi ainakin osa rannikon kolttasaamelaistista puhui pohjoissaamea (henkilökohtainen tiedonanto, Erkki Lumisalmi 18.12.2022).

Toisen maailmansodan jälkeen on Sevettijärven kolttasaamelaistilla ollut poronhoitoon liittyvää yhteistyötä Norjan saamelaisten poronhoitajien kanssa (Sverloff 2003: 135). Sevettijärveläisiä on ollut myös pohjoissaamelaisten pororenkeinä (henkilökohtainen tiedonanto Juha Feodoroff, Jouko Moshnikoff).

Vaikka kolttasaamelaistilla epäilemättä on ollut kontakteja myös kiltinänsaamelaisten kanssa, on näistä säilynyt vain vähän tietoa. Se kuitenkin tiedetään, että he tapasivat ainakin kauppamatkoilla Kuolan kaupungissa, joka oli 1900-luvun asti Kuolan niemimaan tärkein kauppapaikka. Elias Lönnrot (1902a: 356) kirjoitti matkapäiväkirjaansa Kuolassa vuonna 1841:

[M]inun pitäisi lisätä tähän muutama sana lappalaisten matkoista Kuolaan. Erityisistä lähikylistä, joita ovat lännessä: Muotka 8:n peninkulman päässä, Suonikylä (Соньдела) vähän kauempana, molemmat Muotkan eteläpuolella, Hirvaskylä vielä etelämpänä, Petsamo, Paatsjoki ja Näytämö länteen Muotkasta, Kildina itäpohjaan 3:n peninkulman päässä, Maaselkä etelään 7:n peninkulman päässä - kaikista näistä sekä niemimaalla Kuolan itäpuolella

olevista kylistä, joita en edes tunne nimeltä, tekevät lappalaiset 3–4 matkaa talvessa Kuolaan.

On myös tiedossa joitakin seka-avioliittoja koltta- ja kiltinäsaamelaisten välillä (Kutšinskij 2008: liite III). Epäilemättä muunkinlaisia kontakteja oli, mihin viittaa esimerkiksi se, että kummallakin ryhmällä oli samanlainen käsitys murteiden eroista ja siitä, mitkä murteet kuuluivat yhteen (ks. luku 1, Lönnrot 1902b: 71).

Myös koltta- ja akkalansaamelaisten välisistä kontakteista on säilynyt vain vähän tietoa, mutta akkalansaamelaisten ja Nuortijärven kolttsaamelaisten välille solmittiin ainakin 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa suhteellisen paljon seka-avioliittoja, joten ainakin eteläisimpien siidojen koltat lienevät olleet tiiviissä kosketuksissa akkalansaamelaisiin (Rantala & Sergina 2009: 14–15). 1900-luvun alkupuolella hirvasjärveläiset myös asuivat talvet Akkalan kylässä yhdessä akkalansaamelaisten kanssa (Kert & Zajkov 1988: 61–62). 1920-luvulla Hirvasjärven kolttsaamelaisten ja akkalansaamelaisten väliset kontaktit tiivistyivät entisestään, kun heidät siirrettiin samaan Juonniin perustettuun kolhoosiin (Linkola & Sammallahti 1995: 53).

Koltansaamassa esiintyy epäilemättä paljon ympäröivistä saamelaiskielistä lainattuja sanoja ja koltansaamestaikin on lainattu sanastoa muihin saamelaiskieliin, mutta niiden osoittaminen lainoiksi on hankalaa. Syynä on erityisesti se, että saamelaiskielet ovat lähisukukieliä, joita puhutaan murrejatkumossa. Läheisten sukukielten välillä on helppo nativisoida sanoja etymologisesti vastaamaan oman kielen äänne- ja muoto-oppia, eikä niitä tällöin ole helppo havaita naapurikielestä lainatuksi. Sanaa voi epäillä lainaksi naapurikielestä, mikäli se esimerkiksi on yleinen koltansaamen länsipuolella ja koltansaamassa sen levikki kattaa vain pohjoissaamen kanssa kontaktissa olleet murteet. Pohjoissaamesta lainattuna voi pitää niitäkin sanoja, joissa edustuu koltansaamelle epätyypillisiä mutta pohjoissaamelle tyypillisiä äänne- ja muoto-oppia. Tällainen on esimerkiksi hyperkorrekti soinniton frikatiivi *f* soinnillisen frikatiivin *v* sijasta (Korhonen 1981: 132), esim. *fe'rttjed* 'täytyä' ← saP *fertet* id. ← mnorj. *verða* 'tulla joksikin; täytyä', *fi'ttjed* 'ymmärtää' ← saP *fihttet* id. ← mnorj. *vita* 'tajuta', *fä'stt* 'ruma' ← saP *fasti* 'ruma, inhottava' (< *vęstē) sekä Paatsjoen murteen *fill'jed* 'puijata' ← saP *fillit* id. ← mnorj, norj. *villa* 'harhauttaa'. Semanttisista syistä myös Näätämon ja Paatsjoen murteissa esiintyvää endonyymiä *nuörttlaš* "itäläinen" voi pitää lainana pohjoissaamesta (*nuortaláš* 'kolttsaamalainen' "itäläinen") ja inarinsaamesta (*nuorttäláš* id.) (T. I. Itkonen 1958a: 289), sillä kolttsaamelaisten asuivat pohjoissaamelaisten ja inarinsaamelaisten itäpuolella. Nykyisin koltat käyttävät

usein itsestään endonyymia *nuõrttsä'mmlaž* 'kolttasaamelainen' "itäsaamelainen" erityisesti, kun on tarpeen erottaantua muista saamelaisista.

2.2.3 Kontaktit karjalaisten kanssa

Saamelaisten ja itämerensuomalaisten väliset kontaktit ovat luultavasti jatkuneet katkeamattomina kantasaamen ja myöhäiskantasuomen kontakteista lähtien (Korhonen 1977: 76). Myöhemmin aikoina läntisemmällä saamelaisryhmillä oli kontakteja erityisesti suomen murteiden puhujien kanssa, kun taas kolttasaamelaisten ja Kuolan niemimaalla elävien saamelaisten esi-isät olivat eniten kosketuksissa niihin itäisempiin itämerensuomalaisiin, joita voidaan kutsua karjalaisiksi.

T. I. Itkonen (1942: 41) arvelee, että karjalaisten kontaktit Kuolan niemimaalle alkoivat jo kauan ennen 1000-lukua. Kausiluontoisten matkojen jatkona karjalaisia asettui asumaan ympäri Kuolaa, erityisesti niemimaan etelärannikolle (T. I. Itkonen 1942: 42–43; Kehayov & Kuzmin 2022: 15–26). Ajan myötä nämä karjalaiset assimiloituivat ympäröivään saamelaisväestöön, mutta heidän puhumastaan kielestä on jäänyt jälkiä sekä saamelaiskielten kielioppiin, sanastoon, paikannimistöön että henkilönimistöön (T. I. Itkonen 1942: 46–49; T. I. Itkonen 1948: I, 121; Korhonen 1977: 82).

Karjalaisten esi-isiä liikkui Kuolan niemimaalla verottamassa ja käymässä kauppaa jo varhain. Ainakin 1400-luvulle asti he jatkoivat veronkantoa Novgorodin nimissä (T. I. Itkonen 1942: 41; 1948: I, 30). Pitkään tämän jälkeenkin Kuolassa liikkui karjalaisia kulkukauppiaita, osin niemimaalle perustetuista kylistä käsin (T. I. Itkonen 1948: II, 214; Kehayov & Kuzmin 2022: 15–19). Muistona karjalaisten harjoittamasta verotuksesta ja kaupankäynnistä on koltansaamessa esimerkiksi sana *teä'gğ* 'raha' ← karj. *tenka* id. ← ven. *деньга* id.

Kontaktien näkökulmasta erityisen tärkeänä voi pitää sitä, että kolttien esi-isät tutustuivat ja mahdollisesti myös kääntyivät kristinuskoon juuri karjalaisten kautta. Vaikka varhaisesta karjalaisten harjoittamasta käännytystyöstä ei ole säilynyt kirjallisia lähteitä, siihen kuitenkin viittaa karjalasta saatu uskonnollinen sanasto, joka muodostaa mahdollisesti laajimman yksittäisen karjalasta lainatun sanastoryhmän. Se sisältää paljon kristinuskon peruskäsitteitä, kuten *palvvâd* 'palvoa' ← *palvuo* id., *papp³* 'pappi' ← *pappi* id., *reä'kk* 'synti' ← *reähkä*

---

³ *Pappi* ja esimerkiksi *risti* on lainattu myös läntisempiin saamelaiskieliin. Etymologisessa tutkimuksessa saamelaiskielissä laajalevikkisiä itämerensuomalaisia lainoja kutsutaan usein

id., *ristt* 'risti' ← *risti* id., *risttâd* 'kastaa' ← *ristie* id., *veârr* 'usko' ← *viero* id., *Vuâsppâ'd* 'Jumala' ← *Hospoti* id., ja monet kirkolliset juhlapyhät, esim. *ee'jjei'vv* 'päsiääinen' ← *äijäpäivä* id., *rosttov* 'joulu' ← *roštuo* (< *rostuo) id. ja *vee'rest* 'loppiainen' ← *vieristä* id.

Karjalaiset luultavasti harjoittivat saamelaisien kanssa myös yhteiskalastusta ja riistanpyyntiä, mihin viittaa näihin elinkeinoihin liittyvä karjalaisperäinen sanasto saamelaiskielissä, esim. *poll* 'verkonkoho' ← *pullo* id., *puâdd* 'pyssynperä' ← *ponsi* 'kädensija', *puâttkâd* 'laskea verkkoa' ← *potkie* 'laskea nuottaa', *puâvv* 'nuotanpovi' ← *povi* ja *ää'gges* 'peuranpyyntiaita' ← *hangas* id. Myös kolttien ja karjalaisten yhteisestä helmenpyynnistä on säilynyt historiallisia tietoja ja siihen viittaa myös karjalasta lainattu luonnonhelmeä merkitsevä *ciimciĳ* ← *simčukka* 'helimispukka; helmi' (T. I. Itkonen 1948: 588–589; Juutinen 2022: 215–221).

Lainasanaston perusteella koltat vaikuttavat saaneen karjalaisilta paljon uusia työvälineitä ja taloustarvikkeita, esim. *kaappâst* 'kauha' ← *kapusta* id., *kooriĳ* 'nuija' ← *kurikka* id. ja *vâstt* 'luuta' ← *vasta* id., sekä oppineen rakentamiseen liittyviä käsitteitä, esim. *kõõddâs* 'kynnys' ← *kynnyš* id., *kää'mm* ~ *kä'mmen* 'oven kamana' ← *kamoa* (< *kamana) id., *laakk* 'katto' ← *laki* id., *pue'rdes* 'porras' ← *porras* id., *suâpp* 'sisänurkka' ← *soppi* id. ja *ârdd* 'kuivausteline' ← *oarto* id. Karjalaiset vaikuttavat tuoneen Kuolan niemimaalle myös osan kotieläimistä, mihin viittaavat koltansaamassa tavattavat kotieläinten nimitykset *kaass* 'kissa' ← *kasi* id., *kää'nn* 'kana' ← *kana* id. ja *šää'kk* 'sika' ← *šika* id. Huomionarvoista on, että Nuortijärven murteessa tai koltansaamen itäpuolella puhutuissa saamelaiskielissä ei tavata kantaskandinaavisperäistä sanaa *kuss* 'lehmä', vaan sen sijaan käytetään karjalaislainaa *leä'hmm* 'lehmä' ← *lehmä* id.; tämä viittaa lehmän tulleen tutuksi sisämaassa juuri karjalaisten kautta. Koltansaamassa karjalaislainoja esiintyy kaikissa murteissa, mutta ne vaikuttavat painottuvan sisämaan murteisiin, erityisesti Nuortijärven murteeseen, mikä on ymmärrettävää maantieteellisistä syistä.

---

suomalaislainoiksi, mitä voi pitää harhaanjohtavana. Mielestäni suurinta osaa koltansaamen myöhäiskantasuomen jälkeen saaduista itämerensuomalaisista lainoista voi pitää maantieteellisistä syistä juuri (muinais)karjalaisina, vaikka sanoilla olisi laaja levikki myös lännempänä. Ei mielestäni ole poissuljettua, että sama sana olisi lainattu erikseen karjalasta itäisiin ja suomesta läntisiin saamelaiskieliin. Korhosen (1977: 79–80) mukaan varmojen karjalaislainojen merkkeinä voi pitää karjalaan viittaavia äänteellisiä piirteitä, lainaoriginaaliksi sopivan sanan puuttumista muista itämerensuomalaisista kielistä ja sanan levikin rajoittumista kuolansaameen.

Kolttasaamelaisten ja karjalaisten suhteet olivat lämminhenkisiä, mihin viittaavat myös jotkin karjalasta kolttaan lainatut sukulaissanat, esim. *nee'vešk' 'miniä'* ← *neveskä* id., ja se, että kolttasaamelaisen Semenoffien suvun kerrotaan olevan alun perin karjalaisia, jotka otettiin osaksi Suonikylän kyläyhteisöä (T. I. Itkonen 1942: 55; 1948: I, 121; Valtonen 2014: 176).

Ikävä kyllä kolttien ja karjalaisten välisistä kielistä on säilynyt vain vähän tietoa. Pidän kuitenkin todennäköisenä, että kolttien esi-isät puhuivat pitkään karjalaa, mihin viittaavat lukuisat karjalasta saadut lainasanat ja kieliopilliset rakenteet. Kun myöhempien sukupolvien koltat ja karjalaiset oppivat enemmän venäjää, se saattoi jossain vaiheessa vaihtua heidän yhteiseksi kielekseen.

2.2.4 Kontaktit skandinaavien kanssa

Varhaisista skandinaavien liikkeistä Pohjois-Norjan ja Kuolan niemimaan rannikolla on säilynyt kirjallisia todisteita 800-luvulta lähtien. Ensimmäiset kirjalliset maininnat liittyvät Ottarin matkaan Bjarmiaan. Koska Bjarmia sijaitsi jossain Vienajoen läheisyydessä, skandinaavien täytyi kulkea sinne Kuolan niemimaan rannikkoa pitkin. (Koskela Vasaru 2016.) Voidaan siis pitää todennäköisenä, että skandinaavien ja Kuolan niemimaan rannikolla eläneiden väestöryhmien väliset kontaktit alkoivat viimeistään tässä vaiheessa, mutta alkuun ne olivat vain satunnaisia ja kausiluonteisia.

Lisätodisteita varhaisista kontakteista saadaan tarkastelemalla saamen kantaskandinaavista lainattua sanastoa ja Pohjois-Norjan rannikolla sijaitsevia saamenkielisiä paikannimiä, jotka on lainattu kantaskandinaavista (A. Aikio 2012: 78–79). Tunnetuin esimerkki kantaskandinaavista lainatusta paikannimestä on Pohjois-Norjan pohjoisimman saaren nimi *Máhkarávju* (< **mākerāvjō*) ← **magrawjō* > norj. *Magerøya*, sillä saaren pohjoiskärjessä sijaitsee Nordkapp. Nämä nimet todistavat, että kantaskandinaavin ja saamelaisten esi-isien välillä oli pitkäaikaisia kontakteja, muutenhan olisi vaikea selittää, miksi varhaisemmat paikannimet korvautuivat uusilla lainanimillä.

Koltansaamesta on esitetty noin 600 skandinaavista lainaa, jotka voidaan jakaa karkeasti kolmeen kerrostumaan: kantaskandinaaviseen, muinaisnorjalaiseen sekä norjan murteisiin. Näistä ensimmäinen kerrostuma on lainattu 200–700-luvuilla ajanlaskun alun jälkeen, jolloin koltansaame oli jo murteutumassa (Ante Aikio 2012: 76–80), toinen esikoltansaameen ja vasta tuorein kerrostuma varsinaiseen koltansaameen. Kaikki nämä kerrostumat painottuvat rannikolla puhuttuihin

murteisiin ja harvenevat sisämaahan edetessä, mikä on ymmärrettävää, sillä kontaktit sijoittuivat juuri rannikolle.

Koltansaamen kantaskandinaavinen sanastokerrostuma sisältää pitkälti toista sataa lainaa, joista suurin osa on substantiiveja. Tätä kerrostumaa voi pitää merkittävimpanä, sillä se sisältää paljon sellaista sanastoa, joka osoittaa kantasaamen murteiden puhujien elämän muuttuneen merkittävällä tavalla kantaskandinaavisten kontaktien myötä. Elinkeinojen kannalta keskeisimpiä semanttisia kenttiä ovat karjatalous sekä merenkulku. Kantaskandinaavista lainatut kotieläinten nimitykset *kaicc* 'vuohi' (< *kājccē) ← ksk. *gaitiz > mnorj. *geit* 'kuttu', *kuss* 'lehmä' (< *kuse) ← ksk. *kūz > mnorj. *kýr* id., *kä'lb̄b* 'vasikka' (< *kālpē) ← ksk. **kalba-* > mnorj. *kalf̄r* id., *sauz̄z* 'lammas' (< *sāvce) ← ksk. *saudiz > mnorj. *sauðr* id. ja *viðrcc* 'pässi' (< *vierccē) ← ksk. *wepruz > mnorj. *veðr* id. ja muu karjataloussanasto, esim. *lahcc* 'kerma' (< *lāvccē) ← ksk. *flautiz > mnorj. *flautr* 'vatkattu maito', *mie'lk̄k̄* 'maito' (< *mēlkkē) vrt. ksk. *meluk-* > mnorj. *mjqlk* id. ja *oll* 'villa' (< *ullō) ← ksk. **wullō-* > mnorj. *ull* id., osoittavat, että saamelaiset olivat tiiviissä kontaktissa karjataloutta harjoittaneiden skandinaavien kanssa. Sanojen lainaaminen ei välttämättä tarkoita sitä, että saamelaiset olisivat itse siirtyneet harjoittamaan karjataloutta, vaan kontakti saattoi liittyä esimerkiksi vaihdantatalouteen tai toimimiseen karjataloutta harjoittaneiden skandinaavien apu työvoimana. (Juutinen & Valtonen 2023.) Kantaskandinaaviseen lainakerrostumaan kuuluvat myös monet merikalajien ja merinisäkkäiden nimet, esim. *skätt̄*⁴ 'rausku' (< *skāttō) ← ksk. *skatō > mnorj. *skata* id., *sāi'dd* 'sei' (< *sājðē) ← ksk. *saida-* > mnorj. *seiðr* id., ja *vää'les* 'valas' (*vālēs) ← ksk. *hwalaz > mnorj. *hvalr* id., sekä paljon muuta merenkäyntiin liittyvää sanastoa, esim. *på'nn* 'pohja' (< *ponnē) ← ksk. **budma-* > mnorj. *botn* id., *päärr* 'aalto' (< *pārō) ← ksk. *bārōn-* > mnorj. *bára* id., *äirr* 'airo' (< *ājrō) ← ksk. **airō-* > mnorj. *ár* id. ja *ää'pp* 'ulappa' (< *āpē) ← ksk. **haba-* > mnorj. *haf* 'meri'. Nämä viittaavat siihen, että saamelaiset tutustuivat merikalastukseen ja merieläinten pyyntiin kantaskandinaavin puhujien kautta. Merikalastus eroaa suuresti kalastuksesta sisävesillä niin pyydettävien kalojen kuin pyyntitekniikankin osalta. Elinkeinoihin liittyvän sanaston ohella kulttuurihistoriallisesti kiinnostavia sanoja ovat *kää'lles* 'ukko' (< *källēs) ← ksk. *karlaz > mnorj. *karl* 'mies', *pārnn* 'lapsi, poika' (< *pārñē) ← ksk. *barna > mnorj. *barn* 'lapsi' ja *ä'rbb* 'perintö' (< *ārpē) ← ksk. **arba-* > mnorj. *arfr* id., jotka viittaavat seka-avioliittoihin skandinaavien ja

---

⁴ Tämä ja jotkin jäljempänä esitetyt sanat ovat muresanoja, joita ei tavata koltansaamen kirjakielen sanakirjoissa.

saamelaisten välillä. Tärkeiden työvälineiden nimiä ovat esimerkiksi *nei'bb* 'veitsi' (< *nijpē) ← ksk. *knība-* > mnorj. *knīfr* id., *ska'rri* 'sakset, keritsimet' (< *skārejē) ← ksk. **skārja-* > mnorj. *skæri* 'keritsimet', *sna'lddi* 'värttinä' (< *snāltejō) ← ksk. **snāldjōn-* > mnorj. *snælda* id. ja *ähšš* 'kirves' (< *ākšejō) ← ksk. *akwisjō > mnorj. *øx* id., jotka viittaavat siihen, että saamelaiset saivat kantaskandinaavien puhujilta uusia työvälineitä. Yhteiskunnallisen elämän kannalta tärkeitä lainoja ovat *te'gğ* 'käräjät' (< *tiŋkē) ← ksk. **pinga-* > mnorj. *ping* id. sekä luultavasti myös *koongōs* 'kuningas' (< *koneŋkes) ? ← ksk. *kuningaz* > mnorj. *konungr* id., jotka osoittavat saamelaisten olleen kosketuksissa skandinaavien yhteiskuntajärjestelmän kanssa.⁵

Vuosisatojen kuluessa skandinaavit havittelivat pysyviä alueita yhä kauempaa idästä samalla kun pyrkivät kääntymään rannikon saamelaisia katoliseen uskoon. Varangin niemimaan itäisimpään kolkkaan rakennettiin vuonna 1307 Vuoreijan ensimmäinen kirkko ja samoihin aikoihin myös Vuoreijan linnoitus. (Hansen & Olsen 2022: 155.) Vuoreijasta muodostui pian koko Ruijan rannikon hallinnollinen ja taloudellinen keskus, josta käsin Tanska-Norja pyrki hallitsemaan alueita myös kauempana idässä ja estämään Novgorodin laajenemispyrkimyksiä. Todellisuudessa Tanska-Norja ei kuitenkaan saanut valtaansa edes Varanginvuonoa, vaan Venäjä piti sitä omana alueenaan vielä 1500-luvulla. Myös Ruotsi havitteli sekä Varanginvuonoa että koko Kuolan niemimaata siinä kuitenkaan onnistumatta. (Odner 1992: 10–14.)

Skandinaavien otaksutaan verottaneen Kuolan niemimaan pohjoisrannikolla eläviä saamelaisia viimeistään 1300-luvulta lähtien (Hansen & Olsen 2022: 145, 160). Tanska-Norja jatkoi veronkantoa koko Kuolan niemimaan pohjoisrannikolla aina vuoteen 1611 asti, kunnes vahvistuva Moskova esti sen. Tanska-Norjan veronkanto jatkui kuitenkin vuoteen 1826 asti Tanska-Norjan ja Venäjän yhteishallinta-alueella, johon kuuluivat Näätämö, Paatsjoki ja Petsamo. (T. I. Itkonen 1948: I, 51–52; Odner 1992: 10; Wikan 1995: 47–48; Hansen & Olsen 2022: 247–250, 258.)

Kuten yllä mainittiin, skandinaavit ja kolttasaamelaisten esi-isät kävivät myös kauppaa jo varhain, mistä kertovat monet kaupankäyntiin liittyvät skandinaaviset lainasanat, esim. *eu'rr* 'äyri' ← mnorj. *eyri-* id. ja *krammbodd* 'myymälä' ← norj. *krambud* id. Vaikka Tanska-Norja pyrki liittämään kolttien alueet taloudelliseen

⁵ Länitsemmissä saamelaiskielissä esiintyy myös muita tähän aihepiiriin liittyviä sanoja, esim. saP *rāddi* 'neuvo, neuvosto' (< *rādē) ← ksk. *rāda-* > mnorj. *rād* id. ja saE *skaehtie* 'vero', saL *skähhte* 'eläimistä maksettava tapporaha' (< *skättē) ← ksk. **skatta-* > mnorj. *skattr* 'vero'.

valtaapiiriinsä, joskus myös väkivalloin, taloudelliset siteet länteen eivät kuitenkaan olleet erityisen vahvat. Tähän syynä oli ennen kaikkea se, että saamelaisilla oli mahdollisuus käydä kauppaa muidenkin väestöryhmien kanssa. (Odner 1992: 15–17; Hansen & Olsen 2022: 229, 230, 237–238.) Kolttsaamelaiset ostivat eri tuotteita eri paikoista sen mukaan, mistä halvimmalla sai. Esimerkiksi jauhot, sokeri (*sukkâr* 'sokeri' ← norj. *sukker* id.) ja ryynit olivat halvempia Norjassa kuin Kuolassa, mistä syystä Paatsjoelta, Petsamosta ja Suonikylästä käytiin ostamassa niitä Norjasta aina ensimmäiseen maailmansotaan saakka (T. I. Itkonen 1948: II, 211). Sen lisäksi, että kolttia kävi kaupassa Norjassa, myös norjalaisia kauppiaita kävi Suonikylässä asti. Norjalaiset kauppiaat saivat vaihdossa esimerkiksi porontaljoja, riistalintuja, villaa, lapasia, kenkiä ja kenkäheinää. (Valtonen 2014: 180; Pertti J. Pellon arkisto: 717.) Ruokatavaroiden (edellä mainittujen lisäksi esim. *hiårt* 'herne' ← norj. *ert* id., mnorj. *ertr* id., *kaa'ff* 'kahvi' ← norj. *kaffe* id.) lisäksi koltat vaikuttavat ostaneen norjalaisilta paljon erilaisia käyttötavaroita, mistä kertovat lukuista lainasanat, esim. *aankâr* 'pienehkö tynnyri' ← norj. *anker* 'tynnyri', *fläskk* 'pullo' ← norj. *flaske* id., *jongg* 'leipäveitsi' ← norj. *junge* 'taittoveitsi', *poottâl* 'pullo' ← norj. *butel* id., *vaarpâl* 'tynnyri' ← mnorj. *verpill* id.

Kolttien ja norjalaisten väliset kontaktit liittyivät verotuksen ja kaupankäynnin lisäksi kalastukseen ja merenkäyntiin sekä Varanginvuonolla että Petsamon rannikolla (vrt. esim. *pruugg* 'laituri' ← no. *brygge* id., *tampp* 'höyrylaiva' ← norj. *dampbåt* id.) (Lähteenmäki 2004: 445). Norjalaisten liikkuminen Varanginvuonon itäpuolella oli enimmäkseen kausiluonteista, mutta ainakin 1600-luvulla heitä asui Kalastajasaarenon länsirannalla sijainneessa Nurmensätissä (← *Nordmanset*), kunnes karjalaiset häätivät heidät sieltä (T. I. Itkonen 1948: I, 120–121). 1850- ja 1860-luvuilla norjalaisia alkoi uudelleen muuttaa Petsamon rannikolle (Lähteenmäki 2004: 445–447).

Vuoden 1826 Norjan ja Venäjän välisen rajanvedon jälkeen paatsjokiset saivat päättää, kumman valtakunnan alamaisia he haluavat olla. Suurin osa valitsi Venäjän alamaisuuden, sillä suurin osa Paatsjoen siidasta sijaitsi Venäjän puolella. Sitä vastoin Näätämon koltista tuli Norjan alamaisia. (Andresen ym. 2021: 125–126.) Kontaktit norjalaisten sekä Paatsjoen ja Petsamon kolttien välillä jatkuivat tiiviinä vielä rajanvedon jälkeenkin. Nämä kontaktit olivat siinä määrin tiiviit, että Tannerin (1929: 199) mukaan monet koltat osasivat 1900-luvun alussa lukea ja kirjoittaa norjaksi. Hän tarkoitti ilmeisesti vain Paatsjoen ja Petsamon kolttia, sillä toisten tietojen mukaan suonikyläläiset osasivat vain vähän norjaa (Pertti J. Pellon arkisto: 717, 735).

Talvisodan syttyessä Kolttakönkään väestö pakeni Norjaan, josta he palasivat vasta sodan jälkeen (Nyyssönen 1999: 629). Suurin osa muista Petsamon alueen kolttsaamelaisista saatiin evakuoitua Etelä-Lappiin. Suomalaislasten tavoin myös kymmeniä kolttsaamelaisia lapsia lähetettiin sotalapsiksi Ruotsiin sekä talvisodan että myöhemmin Lapin sodan alta. Ruotsissa lapset kävivät koulua ruotsiksi. (Sotainvalidien veljesliitto 4.2.2022; henkilökohtainen tiedonanto Katri Jefremoff, Tauno Haltta).

Kolttsaamelaisten kontaktit norjalaisten kanssa ovat jatkuneet myös toisen maailmansodan jälkeen. Koska Sevettijärveltä ei ollut ensimmäisinä sotien jälkeisinä vuosikymmeninä tietä etelään, sevettijärveläiset kävivät Norjan puolella Näätämössä kaupassa useita kertoja talvessa. Aluksi kaupassakäynti oli lähinnä miesten tehtävä, mutta 1970-luvulla tien valmistuttua myös naiset alkoivat käydä kauppamatkoilla. Norjasta tuotiin esimerkiksi jauhoja, kahvia, tupakkaa, lampuöljyä, margariinia, sokeria, teetä, ja voita. Kaupankäynti toimi sekä rahalla että vaihdannaistaloutena. Norjaan vietiin muun muassa marjoja, metsäkanalintuja, eläinten nahkoja ja poronlihaa. (Pelto 1962: 58; Ingold 1976: 158–161; Asp 1965: 159; henkilökohtainen tiedonanto Nestori Semenoff.) Sen jälkeen, kun tie valmistui Sevettijärveltä Norjaan vuonna 1969, Sevettijärven ja Näätämön nuorison yhteydet tiivistyivät. Nuoriso kommunikoi keskenään pääosin suomeksi, mikä oli helppoa, sillä iso osa Näätämön nuorista oli suomalaisia. Tien myötä Sevettijärvellä alkoi käydä myös norjalaisia turisteja ja norjalaiset alkoivat käydä Sevettijärven kaupassa. (Ingold 1976: 111–112, 183–185.) Kolttsaamelaisia on myös muuttanut töiden ja perheen perässä sekä Norjaan että Ruotsiin (Ingold 1976: 114–115 124–126; Jefremoff 2005: 55).

2.2.5 Kontaktit venäläisten kanssa

Venäläisiä alkoi liikkua Kuolan niemimaalla viimeistään keskiajalla. Kuola mainitaan ensimmäistä kertaa asiakirjoissa kalastuspaikkana jo 1263 (T. I. Itkonen 1918b: 36), tosin on mahdollista, että kalastajat olivat karjalaisia eivätkä venäläisiä.

Varmaa tietoa kolttsaamelaisten varhaisesta venäjän kielen taidosta ei ole, mutta pidän todennäköisenä, että ainakin osa miehistä oppi venäjää jo keskiajalla. Venäjän kielitaito oli myöhemminkin tavallisempaa miesten kuin naisten keskuudessa, sillä miehet liikkuvat enemmän kodin ulkopuolella, ja heillä oli enemmän kontakteja venäläisten kanssa. Ennen ensimmäistä maailmansotaa oli tavallista, että kolttamiehet puhuivat venäjää, mutta suuri osa naisista ei osannut

sitä ainakaan hyvin (Pelto 1962: 26; Pertti J. Pellon arkisto: 735; Metropoliitta Leo 1999: 453).

Tiiviimmät saamelaisten ja venäläisten väliset kontaktit alkoivat 1500-luvun alussa. Ortodoksinen kirkko pyrki käännättämään Kuolan niemimaalla eläviä saamelaisia ja samalla hyötymään alueen luonnonrikkauksista ja veronkanto-oikeudesta (T. I. Itkonen 1948: I, 51). Aluksi käännetytyötä harjoitettiin Solovetskin luostarista käsin, kunnes 1530-luvulla perustettiin Petsamon luostari ja 1560-luvulla Boriksen ja Glebin kirkko Paatsjoelle. Kun suomalaiset Ruotsin keskushallinnon puolesta tuhosivat Petsamon luostarin jo paria vuosikymmentä myöhemmin, siirrettiin luostarin toiminta 1550-luvulla perustettuun Kuolan linnoitukseen, josta muodostui tärkeä hallinnollinen ja kaupallinen keskus. (T. I. Itkonen 1948: I, 83–84; Mikkola 1941: 17, 42; Metropoliitta Leo 1999: 433–434; Hansen & Olsen 2022: 208–209, 226–227.)

Kuolan kaupungin ja muiden venäläisten asutuskeskusten takia venäjän vaikutus kolttien elämään ja kieleen oli vahvempaa rannikkoalueilla kuin sisämaassa, jossa ei sijainnut venäläistä asutusta yksittäisiä venäläisiä erakkomunkkeja ja sotilaskarkureita lukuun ottamatta (T. I. Itkonen 1948: I, 120). Samasta syystä myös käännetytyö eteni hitaasti sisämaassa (Granö & T. I. Itkonen 1918: 73–74; T. I. Itkonen 1918a: 34; Sergejeva 1995: 73). Esimerkiksi eräässä 1600-luvun loppupuolen asiakirjassa Suonikylän kolttasaamelaiset mainitaan hiljattain kastettuina, ja vielä 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa suomalaiset tutkijat tekivät merkintöjä ortodoksisen uskon ja luonnonuskon synkretiasta (esim. T. I. Itkonen 1948: I, 84–85; Fellman 1961: 337–338; Castrén 2019: 353–354). Luostarin vaikutus tuntui kuitenkin myös sisämaassa, sillä luostarin munkit pyrkivät saamaan haltuunsa Suonikylän ja Nuortijärven parhaat kalavedet, osin ostamalla ja osin anastamalla väärennetyjä dokumentteja käyttäen. Kolttasaamelaiset valittivat asiasta vuonna 1697 Moskovan tsaarille, joka palauttikin näille kalavesien omistusoikeudet (Mikkola 1941: 61–65, 70; T. I. Itkonen 1948: I, 56, 84.) Viimeistään 1800-luvun lopulla myös sisämaan kolttasiidojen talvikyliin rakennettiin pieni rukoushuone, mutta papit kävivät näissä kylissä tyypillisesti vain kerran vuodessa (T. I. Itkonen 1948: I, 84–85; Castrén 2019: 353). Kolttien ja venäläisten välisistä kirkollisen elämän kontakteista on koltansaamassa muistona runsaasti venäjistä lainattua uskonnollista sanastoa (ks. osatutkimus IV: 114–115).

1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa kolttasaamelaisten kyliin rakennettiin kirkkokouluja, joita lapset kävivät kolme kuukautta vuodessa kolmen vuoden ajan (Granö & T. I. Itkonen 1918: 74; Tanner 1929: 198–199; Sergejeva 1995: 73;

Alavuotunki 1999: 50). Kouluissa opetus oli pääosin venäjäksi, mutta Paatsjoen pappi Konstantin Ščekoldin opetti lapsia osin myös koltaksi (T. I. Itkonen 1948: I, 85). Osin tätä opetusta varten Ščekoldin käänsi koltansaameksi Matteuksen evankeliumin ja aapisen (ks. Juutinen 2017). Opetuksen korkeasta tasosta kielii se, että osa kolttalapsista oppi lukemaan ja kirjoittamaan venäjäksi hyvin (Pelto 1962: 112; Joste ym. 2022: 99).

Koska kolttsaamelaiset ovat perinteisesti olleet ortodokseja, juuri kirkollista kontekstia pitää tärkeimpänä kolttien ja venäläisten kohtaamisen kontekstina varsinkin, kun uskonnollinen sanasto muodostaa venäläislainojen suurimman yksittäisen semanttisen sanastoryhmän. Venäjästä on lainattu erityisesti kirkollisissa toimituksissa käytettyä sanastoa, esim. *bloušlōđvvād* 'siunata' ← *благословѣть* id., *jaakân* 'kanttori' ← *дьякѡн* 'diakoni', *kaadđâd* 'suitsuttaa' ← *кадѣтъ* id., *mo'lidva* 'rukous' ← *молѣтва* id., *pričas* 'ehtoollinen' ← *прѣдѣстѣ* id. ja *prosttvōrr* 'ehtoollisleipä' ← *прѡсѣрѡ* id., sekä monien kirkollisten juhlapyhien nimiä, esim. *raa'dnespei'vv* 'vainajien muistojuhla' ← *Рѡдѣница* id. ja *veežnai* 'ristin ylentämisen juhla' ← *Воздвѣженіе* id. (ks. tarkemmin osatutkimus IV: 115), jotka osoittavat kolttien uskonnollisen elämän olleen myöhäisinä aikoina pääosin venäjänkielistä, mikä on ymmärrettävää, sillä papit ja munkit olivat venäläisiä.

Kolttsaamelaiset olivat tekemisissä myös venäläisten virkamiesten kanssa hallinnon, oikeusasioiden ja veronmaksun yhteydessä. Virkamiehet kävivät kolttsaamelaisten keräämässä veroja, mutta kolttsaamelaisten täytyi itse käydä Kuolan kaupungissa erilaisilla hallinnollisilla ja oikeudellisilla asioilla (Tanner 1929: 198; T. I. Itkonen 1948: II, 253, 255–256; Tanhua 2020: 33–35). Hallintoon liittyvistä kontakteista kertoo myös runsas venäjästä saatu lainasanasto, esim. *meer* 'kyläyhteisö' ← *мур* id., *staarâst* 'kylänvanhin' ← *стѡрѡста* id., *suud* 'käräjät' ← *суд* id. ja *voolâst* 'volosti' ← *волѡсть* id. (ks. tarkemmin osatutkimus IV: 117–118).

Koltilla oli Venäjän lakien mukaan velvollisuus kuljettaa virkamiehiä kylien välillä maksutta, mistä on säilynyt mainintoja jo 1600-luvulta (Mikkola 1941: 16–17, 30, 50). Koska Kuolan niemimaalla ei ennen 1900-luvun alkua ollut teitä, olivat vesireitit tärkeitä kulkureittejä sekä kesällä että talvella (T. I. Itkonen & Granö 1918: 47–48). Erityisen tärkeä kulkureitti kulki pitkälti vesistöjä seuraten Kantalahdesta Kuolaan läheltä Nuortijärven alueita. Tätä reittiä käyttivät sekä karjalaiset että lukuisat venäläiset kalastajat, jotka kulkivat Kuolan niemimaan pohjoisrannikolle talviasumuksiltaan Vienanmeren länsirannikolta. (Lönnrot 1902b: 76, 85–88, 92, 96; Castrén 2019: 370–376, 382.) Luultavasti juuri virkamiesten ja kauppiaiden

kuljetuksen yhteydessä koltat lainasivat matkustamiseen ja kuljettamiseen liittyviä sanoja, esim. *veerst* 'virsta' ← *верста* id. *viáhh* 'tienviitta' ← *вѣха* 'virstanpylväs' *voozzád* 'kuljettaa' ← *возѹмь* id.

Kolttien tärkein kauppapaikka oli Kuolan kaupunki. Sen venäläiset kauppiat jakoivat kyläkunnat keskenään. Usein koltat jäivät velkaa näille kauppiasisännilleen (*ho'zjen* ← *хозяин* id.) ja olivat heidän armoillaan. (Fellman 1961: 331–333; T. I. Itkonen 1948: II, 212.) Kuolan kaupungin lisäksi kolttasaamelaiset tekivät kauppaa venäläisten kanssa myös rannikon pienemmissä kauppapaikoissa sekä Kuolan niemimaalla kiertelevien venäläisten kulkukauppiaiden kanssa ja kävivät markkinoilla, esimerkiksi Kalastajasaarennolla (Granö 1918: 66–67; Tanner 1929: 64, 247; T. I. Itkonen 1948: II, 211) ja Varanginvuonolla, jossa kulki jo 1500-luvulla kauppiaita Kuolasta ja Vienanmereltä asti kauppaamassa esimerkiksi jauhoja kalaa vastaan. Venäläisten kaupankäynti yritettiin Ruijassa estää, mutta yritysten epäonnistuttua se sallittiin 1700-luvun lopussa. (T. I. Itkonen 1948: II, 211, 214, 238; Alavuotunki 1999: 38–41; Lähteenmäki 2004: 437–440.) Kaupankäynnin myötä koltat tutustuivat uusiin ruoka-aineisiin, esim. *čee* 'tee' ← *чай* id., *kapus* 'kaali' ← *капуста* id., *pee'rec* 'pippuri' ← *пѣрец* id., *samvaar* 'samovaari' ← *самовар* id. ja *uksšös* 'etikka' ← *ѹкус* id. Näiden sanojen lainaamisen voi katsoa liittyvän juuri kaupankäyntiin eikä yhteiseen ruoanlaittoon, sillä venäjistä on lainattu vain muutamia ruokalajien nimiä, esim. *kuu'rniĳ* 'kalakukko' ← *курниĳ* 'kalalla tai kananlihalla täytetty piiras', ja muutenkin vain vähän ruoanlaittoon liittyvää sanastoa, esim. *vá'snn* 'hapan taikina' ← *квашня* 'taikinakaukalo'. (Ks. tarkemmin venäjistä lainatusta ruokasanastosta osatutkimus IV: 116–117).

Kolttien ja venäläisten kontaktit tiivistyivät entisestään ensimmäisen maailmansodan aikana, kun yksi mies joka perheestä joutui Venäjän armeijaan. Osa koltista otti osaa myös Venäjän sisällissotaan (Tanner 1929: 207; Lehtola 2004: 15–18; Jouste ym. 2022: 99–101). Sodassa miehet oppivat puhumaan entistä paremmin venäjää ja tutustuivat paremmin venäläiseen kulttuuriin, joten esimerkiksi venäläisistä lauluista tuli sodan jälkeen suosittuja kolttien keskuudessa. Niiden melodioiden pohjalle luotiin myös omia kolttasaamelaisia lauluja eli leuddeja.

Venäläisiltä saatujen laulujen ja satujen (T. I. Itkonen 1931: 4–5) lisäksi koltat seurasivat myös venäläistä pukeutumiskulttuuria, mistä kertoo ensinnäkin se, että kolttasaamelaiset eroavat pukeutumisensa osalta suuresti läntisemmistä saamelaisista, ja toiseksi se, että koltansaamassa esiintyy runsaasti venäjistä lainattua pukeutumiseen liittyvää sanastoa (ks. osatutkimus IV: 115). Monien muiden vaatekappaleiden nimitysten, esim. *faardiĳ* 'esiliina' ← *фартук* id.,

käätnak 'huopikas' ← *káтанок* id. ja *trááika* 'kolmiosainen miehenpuku' ← *mpóyka* id., lisäksi huomio kiinnittyy siihen, että kolttien identiteetin kannalta tärkeät naisten päähineiden nimitykset *pee'rvesk* 'tytönpäähine' ← *перевязка* 'side', *roo'vdnek* 'leskenpäähine' ← *повойник* 'vaimonpäähine', *sorok* 'naisen päähine' ← *сорóка* id., *šaamšik* 'vaimonpäähine' ← *шамшурá* id., *triivik* 'naisen talvilakki' ← *mpex* 'talvilakki' ovat venäläistä alkuperää. Myös koltille tärkeä vaatteiden koristelussa käytettyä lasihelmeä tarkoittava sana *pe'sser* ← *бúсеп* id. on lainattu venäjältä. Venäläisiltä ostetut helmet ilmeisesti korvasivat koristeluun aiemmin käytetyt luista tehdyt helmet.

Mainitsemisen arvoista on myös se, että koltat omaksuivat venäläisiltä myös uutta rakennustekniikkaa ja muuta rakentamiseen liittyvää sanastoa, esim. *buuráfik* 'käsipora' ← *бурáвка* id., *leednek* 'jääkellari' ← *ледник* id., *mää'tec* 'kurkihirsi' ← *máтица* id., *nuu'žnik* 'huussi' ← *нужник* id., *truuba* 'savupiippu' ← *трубá* id. ja *roodvál* 'multahirret' ← *подвáл* 'kellari' (ks. osatutkimus IV: 115–116).

Vuoden 1920 Tarton rauhan raja jakoi kolttien alueet niin, että Paatsjoen ja Petsamon siidojen asukkaista sekä suurimmasta osasta suonikyläläisiä tuli Suomen kansalaisia. Suomen Petsamossa kolttien ja venäläisten väliset kontaktit loppuivat pikkuhiljaa ja samalla tärkeimmäksi kontaktikieleksi vaihtui suomi. Vaikka venäjän kielen merkitys kolttien elämässä hiipui eivätkä nuoret enää oppineet sitä, vanhat käyttivät sitä keskenään vielä useita vuosikymmeniä. Lapsuudessa ja nuoruudessa opittu kieli koettiin tärkeäksi osaksi omaa kielellistä identiteettiä, mistä syystä kielitaitoa haluttiin pitää yllä puhumalla venäjää toisten venäjántaitoisten kanssa (henkilökohtainen tiedonanto, Jussi Porsanger). Joissain perheissä vanhemmat käyttivät venäjää myös salakielenä, kun eivät halunneet lasten ymmärtävän keskustelua (Erkki Lumisalmi, henkilökohtainen tiedonanto).

Talvisodan sytytyessä suurin osa koltasaamelaisista evakuoitiin Suomen Lappiin, mutta Petsamon siidan Moskovon ja Puskan kylien asukkaat jäivät neuvostojoukkojen vangeiksi. Näiden kylien väestö vietiin Luujärven lähelle, josta he pääsivät palaamaan vasta seuraavan vuoden elokuussa (Nyyssönen 1999: 629; Sverloff 2003: 126; Sotainvalidien veljesliitto 4.2.2022).

2.2.6 Kontaktit suomalaisten kanssa

Ensimmäiset kolttien ja suomalaisten väliset kontaktit tapahtuivat todennäköisesti nykyisen Inarin kunnan alueella kolttien länteen suuntautuneiden kauppamatkojen yhteydessä. Ensimmäiset suomalaiset uudisasukkaat asettuivat asumaan Ivalojoen

varteen ja perustivat Kyrön kylän (nykyisen Ivalon) 1700-luvun puolivälissä. Suomalaisten määrä Inarin alueella pysyi 1800-luvun ensimmäisiin vuosikymmeniin asti vain muutamassa kymmenessä, mutta lähti nopeaan nousuun vuosisadan puolivälissä syntyvyyden ja lisääntyvän muuton seurauksena. Inarissa pidettiin markkinoita 1900-luvun ensimmäisiin vuosiin saakka, kunnes ne kävivät kannattamattomiksi, koska suomalaiset alkoivat perustaa kauppoja Inariin ja Kyrön kylään 1870-luvulta lähtien. (Nahkiaisoja 2003a: 167–173; 2003b: 226, 243–244.) Myös näätämöläisillä oli yhteyksiä Inariin, sillä he vetivät rahtia Norjan Reisivuonolta Inarin kirkonkylälle (T. I. Itkonen 1948: II, 140).

Suomalaisia alkoi muuttaa Norjan Varankiin 1800-luvun alkupuolella sekä suoraan Suomesta että lännempää Ruijan rannikolta. Suomalaisia asutuskeskittyviä syntyi sekä Pohjois-Varankiin, esimerkiksi Vesisaareen, että Etelä-Varankiin, muun muassa Näätämöön, Reisivuonoon ja Pykeijaan. (Wikan 1995: 92–99; Lähteenmäki 2004: 384–387, 395–397.) Kolttasaamelaisten kannalta käänteentekevä oli ensimmäinen suomalaisen uudisasukkaan asettuminen Näätämöön vuonna 1837. Suomalaisia kylään houkuttelivat sekä karjanhoitoon soveltuvat rantaniityt että kalaisa lohikoski. Koltat vastustivat suomalaisten muuttoa, mutta Norjan hallinto ja oikeuslaitos antoivat heille luvan maankäyttöön, sillä Pohjois-Norjaan haluttiin houkutella maanviljelijöitä. (Wikan 1995: 99–102; Lähteenmäki 2004: 390–395.) Vielä 1800-luvun alussa Näätämön siida ilmeisesti oli yksinomaan kolttasaamelaisten asuttama, mutta suomalaisten muuton seurauksena tilanne muuttui nopeasti. Jo 1840-luvulla suomalaisten määrä ylitti kolttasaamelaisten määrän Näätämössä, ja 1860-luvulla siidan väestöstä jo yli 80 prosenttia oli suomalaisia. (Wikan 1995: 90–93, 183–184, 189.)

Pysyvän suomalaisen asutuksen alku Petsamon rannikolla ajoitetaan 1850-luvulle, mutta suurempi uudisasukkaiden ryntäys alkoi vasta seuraavalla vuosikymmenellä, kun keisari Aleksanteri II antoi asetuksen, jonka mukaan myös ulkomaalaiset saivat asettua asumaan Jäämeren rannikolle. Suomalaisväestö keskittyi pääosin rannikolle omiin kyliinsä, mutta osa suomalaisista muutti myös kolttakyläiden lähistölle, esimerkiksi Paatsjoen Salmijärvelle. Suomalaisten ja rannikkosiidojen kolttasaamelaisten välisten kontaktien tiiviystä kertoo se, että jopa itäisimmän Muotkan siidan koltat puhuivat sujuvasti suomea (Tanner 1929: 194; T. I. Itkonen 1918a: 35–36; Alavuotunki 1999: 41–49; Lähteenmäki 2004: 445–448.) Petsamon rannikon lisäksi suomalaisia uudisasukkaita muutti 1800-luvun loppupuolella myös Nuortijärven etelärannalle, jonne he perustivat Nivan kylän. Muualle Nuortijärven alueelle muutti yksittäisiä suomalaisia uudisasukkaita. Näiden harvojen uudisasukkaiden ja kolttien välillä oli niin tiiviit yhteydet, että osa

uudisasukkaista oppi puhumaan kolttaa. (Muilu 1966: 11–26; T. I. Itkonen 1991: 95.) Myöhemmin Hirvasjärven koltat sekä osa Nuortijärven koltista siirrettiin Juonniin, jossa solmittiin jonkin verran seka-avioliittoja kolttien ja suomalaisten välille (Rantala & Sergina 2009: 25–26). Toisin kuin muut siidat, Suonikylä jäi kokonaan sivuun suomalaisten uudisasukkaitten muuttoreiteistä, mistä syystä suonikyläläisillä oli huomattavasti vähemmän kontakteja suomalaisten kanssa kuin muilla, erityisesti rannikon kolttasaamelaisilla. 1900-luvun alussa lähinnä Suomen rajan tuntumassa asuvat suonikyläläiset osasivat suomea (Valtonen 2014: 177, ks. myös T. I. Itkonen 1991: 89.)

Kun Paatsjoen ja Petsamon siidat sekä suurin osa Suonikylän siidasta liitettiin Suomeen vuonna 1920, kolttasaamelaisten kontaktit suomalaisten kanssa lisääntyivät huomattavasti. Erityisesti Petsamon rannikko houkutteli suomalaisia hyödyntämään alueen luontoa ja luonnonvaroja, mihin myös Suomen valtiovalta kannusti. Alueelle perustettiin erilaisia tehtaita ja kaivoksia, jotka olivat kalastuksen ohella Petsamon tärkeimpiä työllistäjiä 1920- ja 1930-luvuilla. Suomalaisten elinkeinonharjoitusta paransi 1920-luvun kuluessa rakennettu Jäämerentie, joka yhdisti Rovaniemen Ivalon kautta Liinahamarin satamaan. Parantuneet kulkuyhteydet ja uudet työmahdollisuudet johtivat uudisasukkaiden muuttoryntäyksen, joka muutti Petsamon alueen väestön koostumusta nopeasti. Kolttasaamelaiset olivat vielä 1800-luvun lopussa olleet enemmistönä alueella, mutta talvisotaan mennessä heidän määränsä oli laskenut reiluun kymmeneen prosenttiin. (Lehtola 2012: 256, 258–259, 264; Stadius 2022: 156–161.) Kuten aiemminkin, suomalaisten uudisasukkaiden muutto kohdistui Paatsjoen ja Petsamon siidojen alueille. Sen sijaan Suonikylä säilyi toiseen maailmansotaan saakka pääosin kolttien asuttamana alueena, joten suonikyläläisillä oli huomattavasti vähemmän kontakteja suomalaisten kanssa kuin rannikon läheisyydessä elävillä kolttasaamelaisilla.

Petsamon liittäminen Suomeen johti kolttasaamelaisten ja suomalaisten välisten kontaktien lisääntymiseen paitsi voimistamalla suomalaisten muuttoliikettä, myös vaikeuttamalla rannikkosiidojen kolttasaamelaisten elinkeinojen harjoittamista. Vielä 1800-luvun puolivälissä Paatsjoen ja Petsamon siidojen koltat olivat harjoittaneet vuotuiskierron mukaista kalastukseen, metsästykseseen ja poronhoitoon nojaavaa monitaloutta, mutta 1900-luvun alkuun mennessä he olivat lännestä muuttaneiden suurporonhoitoa harjoittavien saamelaisten takia joutuneet lopettamaan poronhoidon ja siirtymään harjoittamaan pääosin kalastusta yhdestä asuinpaikasta käsin (Alavuotunki 1999: 49–50; Lehtola 2012: 257–258; ks. myös luku 2.2.2). Kun Petsamon alue liitettiin Suomeen, myös

kolttien kalastuselinkeino joutui vaikeuksiin. Aiemmin kalaa oli myyty Kuolan suuntaan, mutta uusi raja esti koko tärkeän idänkaupan. Sitä paitsi rannikon kalakannat heikkenivät, kun suomalaiset aloittivat kalastuksen teollisessa mittakaavassa. (Lehtola 2012: 258–259.) Kaiken huipuksi Suomen valtio myi Paatsjoen kolttien hyödyntämät lohenkalastusoikeudet Norjalle (Tanhua 2019).

Myös Suonikylä kärsi ensimmäisessä maailmansodassa ja Tarton rauhansopimuksessa. Sen lisäksi, että osa suonikyläläisistä miehistä ei palannut sodasta, suonikyläläiset menettivät myös 75 prosenttia poroistaan, koska naiset ja vanhuksot eivät pystyneet suojelemaan porokarjaa varkailta ja pedoilta miesten ollessa sodassa (Tanner 1929: 209–211; Sverloff 2003: 103–108). Suonikylä menetti rauhanteossa neljänneksen alueistaan ja sen mukana vanhan talvikylänsä. Sen tilalle rakennettiin valtion varoin uusi talvikylä 1920-luvun ja 1930-luvun taitteessa (Lehtola 2012: 270–276). Uusi itäraja lopetti suonikyläläisten kalastuksen taloudellisesti tärkeällä Tuulomajoen lohipadolla. (Tanner 1929: 208; Linkola & Sammallahti 1995: 51–52, ks. muista Tarton rauhan vaikutuksista Suonikylän siidaan Lehtola 2012: 268–270.)

Koska Petsamon alueen kolttien harjoittamat perinteiset elinkeinot eivät enää kannattaneet entiseen tapaan, koltat köyhtyivät ja heidän täytyi etsiä uusia elinkeinoja (ks. myös 2.2.2). Monet etsivät palkkatöitä esimerkiksi tehtaista, maantietöistä tai rahdinkuljetuksesta, taikka ryhtyivät suomalaisten tutkijoiden avustajiksi (Lehtola 2012: 259–267; Jouste ym. 2022: 104–108). Rannikon läheisyydessä eläviä kolttia työskenteli myös Petsamon turismin piirissä. Turistit olivat kiinnostuneita pohjoisesta luonnosta ja halusivat erityisesti kalastamaan lohta Paatsjoelle ja Petsamojoelle. Jälleen kerran kolttia palkattiin turistien soutajiksi, minkä lisäksi he saivat rahaa kantamalla matkailijoiden laukkuja. (Hirvelä 1999; Lehtola 2012: 261–265; Arminen 2022.)

Kolttalasten suomen kielen taitoon vaikutti suuresti suomalaisen koululaitoksen tulo Petsamon alueelle. Suonikylän ja Kolttakönkään välillä kiertävä alakoulu aloitti toimintansa Suonikylässä kevättalvella 1928, eli taukoa venäläisen ja suomalaisen koulun välillä oli noin vuosikymmen. Kiertävänä koulu toimi kuitenkin vain kaksi lukuvuotta. Koulu jäi pysyvästi Suonikylään, ja siellä koululla oli myös asuntola, jonne vanhemmat veivät lapsensa, kun asuivat itse syys- tai kevätasuinpaikoilla. Kolttakönkäällä toimi koulu vain vuosina 1928 ja 1929, minkä jälkeen kylän kolttalapset kävivät Salmijärven koulua. Moskovankylän kolttalapset puolestaan kävivät Parkkinan koulua, mikäli sikäläisessä asuntolassa oli tilaa. (Nickul 1948: 59; Peltö 1962: 114; Rahkola 1999: 388–390, 397–398; Lehtola 2012: 277.) Opetus oli alusta lähtien täysin

suomenkielistä, jota parhaiten suomea osaavat lapset tulkkasivat muille. Opetuksen järjestäminen oli kuitenkin vaikeaa, erityisesti Suonikylässä, jossa vain harvat lapset osasivat suomea. Suomalaisen asutuksen lähellä Kolttakönkällä lapset kuitenkin puhuivat jo 1920-luvun lopussa melko hyvin suomea. Vaikka suomi oli kaikille kolttalapsille vieras kieli, jota suurin osa ei kouluun mennessään osannut lainkaan, eivät vanhemmat ilmeisesti missään vaiheessa vaatineet omakielistä opetusta. Tämä osoittaa, että kolttsaamelaiset ymmärsivät suomen kielen taidon tärkeyden suomalaisessa yhteiskunnassa. Opetuksen järjestäminen koltaksi olisikin ollut vaikeaa, sillä kaikki opettajat olivat suomalaisia eivätkä he osanneet koltansaamea lukuun ottamatta Suonikylän pitkäaikaista opettajaa Anni Tattaria, joka ehti oppia kieltä asuessaan kylässä vuosikymmenen. (Vartiainen 1929: 181; Rahkola 1999: 389–390, 398; Lehtola 2012: 277–279.)

Sodan uhasta huolimatta Petsamon väestöä ei evakuoitu ennen kuin talvisota alkoi. Niinpä alueen väestö hajaantui Suomeen, Norjaan ja Neuvostoliittoon (ks. luvut 2.2.4 ja 2.2.5). Petsamon väestö evakuoitiin Suomeen, lukuun ottamatta Kolttakönkään väestöä, jota pakeni rajan yli Norjaan, ja Petsamon siidan Moskovan ja Puskan kylien koltta, jotka jäivät neuvostojoukkojen vangeiksi. Naiset, lapset ja vanhuksot kuljetettiin linja-autoilla Kemijoen alajuoksulle Tervolaan (Lehtola 2012: 359), kun taas Suonikylän poronhoitajat lähtivät kuljettamaan poroja länteen Inarin kunnan alueelle, jossa he viettivät sodan ajan (Sverloff 2003: 126–131; Jouste ym. 2022: 110).

Talvisodan jälkeen koltat saivat vielä palata Petsamoon, mutta lopullinen lähtö tuli vuonna 1944, kun Petsamo luovutettiin Neuvostoliitolle Moskovan välirauhan mukaisesti. Samalla oli varmaa, että Lapissa jouduttiin sotaan Saksan kanssa, joten Petsamon väestö evakuoitiin etelään. Kolttsaamelaiset sijoitettiin Pohjanmaalle Kalajoelle, josta osa siirrettiin myöhemmin Oulujoelle Maikkulaan, Haukiputaalle, Iihin ja Kuivaniemelle (Lehtola 2012: 388–390). Evakko aika oli käänteentekevä etenkin suonikyläläisten kannalta, jotka joutuivat ensimmäistä kertaa tiiviisti kontakteihin suomalaisten kanssa (Pelto 1962: 29).

Kolttsaamelaisia alkoi palata etelästä kevättalvesta 1945 lähtien. Entisille asuinpaikoille Petsamoon ei kuitenkaan ollut enää pääsyä, joten koltat sijoituivat väliaikaisesti pääosin Inarijärven eteläpuolelle Ivalon ja itärajan väliselle alueelle. Koska alueella asui myös inarinsaamelaisia ja suomalaisia, oli selvää, että maa ei tulisi riittämään kaikille koltille. Pääelinkeinonaan poronhoitoa harjoittaville suonikyläläisille etsittiin uudet asuinpaikat Inarijärven pohjoispuolelta Sevettijärven alueelta, joka oli pääosin asumaton erämaata. Suomalaisten palkkatöihin tottuneet Paatsjoen ja Petsamon siidojen koltat puolestaan jäivät

asumaan Inarijärven eteläpuolelle, sillä siellä oli paremmin työmahdollisuuksia kuin Sevettijärvellä, jonne ei kulkenut tietä. (Lehtola 2004: 128–143; 2012: 392–401; Jouste ym. 2022: 111–113.) Alueiden väestöllisistä eroista ja erilaisista elinkeinoista johtuen Inarijärven eteläpuolella asuvilla koltilla oli sotien jälkeisinä vuosikymmeninä huomattavasti enemmän kontakteja suomalaisten kanssa kuin sevettijärveläisillä. Kaikesta huolimatta myös Sevettijärvellä kontaktit suomalaisten kanssa olivat paljon tiiviimmät kuin olivat olleet Suonikylässä. Fyysisten kontaktien lisäksi suomen kieli tuli osaksi sevettijärveläisten elämää kirjojen, lehtien ja erityisesti radion kautta (Pelto 1962: 167–168).

Pian Sevettijärvelle muuton jälkeen kävi ilmi, ettei Inarijärven pohjoispuolelta varattu alue riittänyt elättämään kaikkia poronhoidolla ja kalastuksella. Monet jäivät työttömiksi ja joutuivat etsimään muita töitä, joissa kohtasivat suomalaisia. Tällaisia töitä olivat esimerkiksi satunnaiset tietyöt, metsätyöt sekä rahdinkuljetus. Naisia työllisti myös Sevettijärven kauppa, joka oli suomalaisomistuksessa. (Pelto 1962: 56–58; Ingold 1976: 110–122.)

Sevettijärven koulu valmistui 1949. Koulun opettajat olivat suomalaisia, samoin suurin osa muista työntekijöistä (Pelto 1962: 56; Ingold 1976: 113–114). Koulun yhteydessä sijaitsi myös asuntola, jossa asuivat kaikki ne lapset, joiden koti ei ollut aivan kyläkeskuksen tuntumassa. Vaikka sotien jälkeen suurin osa lapsista ei osannut muuta kieltä kuin koltansaamea, sen puhumista koulussa tai asuntolassa ei katsottu hyvällä ja siitä saatettiin rankaistakin (henkilökohtainen tiedonanto, Nestori Semenoff). 1960-luvun alussa jo suurin osa lapsista osasi koulun alkaessa vähän suomea, mutta heidän vahvin kielensä oli yhä koltansaame: ainakin 1970-luvulle asti lapset leikkivät keskenään pääosin koltaksi (Pelto 1962: 114; Semenoja 1995: 84.). Sevettijärven koulussa oli kuusi luokkaa, sitten koulunkäyntiä piti lähteä jatkamaan Inariin, jossa lapset asuivat asuntolassa. Inarissa kolttalapset häpesivät usein taustaansa eivätkä halunneet puhua kolttaa julkisilla paikoilla (Semenoja 1995: 84; Kohonen 2020: 50–56.)

Kouluopetus oli vuoteen 1972 saakka yksinomaan suomenkielistä, kunnes koltansaamen opetus alkoi Sevettijärvellä. Sevettijärven lisäksi koltansaamea on opetettu muun muassa Nellimissä, Keväjärvellä ja Ivalossa, mutta ainoastaan kielinaineena. Sevettijärvellä koltaksi on opetettu myös uskontoa, ympäristötietoa ja käsitöitä. (Moshnikoff & Moshnikoff 2006.)

1940-luvun lopussa suurin osa työelämässä olleista koltansaamelaisista osasi suomea ainakin jollain tasolla, mutta vielä 1960-luvulla Sevettijärvellä asui iäkkäitä naisia, jotka eivät puhuneet suomea (Pertti J. Pellon arkisto: 142; Valtonen 2021: 158–160). 1960-luvun alussa suurin osa koltansaamelaisista puhui

kotikielenään joko yksinomaan tai enimmäkseen kolttaa. Kielenvaihto koltansaamesta suomeen oli kuitenkin jo alkanut, sillä joissakin perheissä kotikielenä käytettiin joko ainoastaan tai enimmäkseen suomea. (Asp 1965: 91.) Syynä suomen kielen käyttöön saattoivat olla kolttsaamelaiden ja suomalaisten tai kolttsaamelaiden ja muiden saamelaiden väliset seka-avioliitot, jotka alkoivat yleistyä sotien jälkeisinä vuosikymmeninä (Asp 1965: 151; Ingold 1976: 124; Jefremoff 2005: 15–16). Osasyynä kielenvaihtoon oli epäilemättä myös koltansaamen matala prestiisi, ja osa Sevettijärven koltista sanoikin, että koltansaamen oppiminen on turhaa, koska sillä ei pärjää kuin Sevettijärvellä ja Nellimissä (Pertti J. Pellon arkisto: 142).

Panu Hallamaan (2020: 138–157) omiin kenttätöihin ja aiempien tutkimusten analysointiin pohjautuvan tutkimuksen mukaan kielenvaihto koltansaamesta suomeen lähti liikkeelle Nellimissä ja Keväjärvellä pian sotien jälkeen ja Sevettijärvellä 1960-luvun aikana. Kuitenkin vielä 1970-luvun alussa kaikki Sevettijärven kolttsaamelaiset puhuivat koltansaamea. 2000-luvun alussa enää alle puolet koltta-alueen ulkopuolella asuvista koltista osasi kolttaa (Jefremoff 2005: 63–64). Tämä tilanne on saattanut jossain määrin muuttua viimeisen vuosikymmenen aikana, sillä koltansaamen opiskelu on lisääntynyt huomattavasti. Uusia puhujia on tullut erityisesti Saamelaisalueen koulutuskeskuksen järjestämien vuoden kestävien intensiivisten koltansaamen kielen ja kulttuurin koulutusten kautta. Osa koulutuksen läpikäyneistä on jatkanut opintoja Oulun yliopistossa. Koltansaamea on jälleen pitkän tauon jälkeen alettu puhua myös lapsille. Yleisen asenneilmapiirimuutoksen ohella muutokseen on vaikuttanut kielipesätoiminta, joka alkoi ensimmäistä kertaa 1993 Sevettijärvellä ja Ivalossa 2008. Ivalossa kielipesän toiminta on jatkunut katkeamattomana toisin kuin Sevettijärvellä, jossa on ollut useita kertoja katkoja kielipesän toiminnassa.

Suomesta lainattua sanastoa esiintyy hieman jo Paatsjoen murteesta 1900-luvun alussa kerätyssä aineistossa, esim. *ilmmân* 'ilman' (T. I. Itkonen 1958a: 44) ja *kaaura* 'kaura(t)' (T. I. Itkonen 1958a: 88), mutta suuremmissa määrin sanastoa alettiin lainata vasta, kun Petsamon alue liitettiin Suomeen. Kuten luvuissa 3.2 ja 3.3 käy ilmi, koltansaameen on lainattu suomesta monenlaista sanastoa, esimerkiksi suurin osa moderniin elämään liittyvästä sanastosta on peräisin suomesta. Suurin osa koltan venäläislainoista esiintyy kuitenkin vain puhekielessä, koska kirjakielessä suomen vaikutusta on tietoisesti pyritty välttelemään. Suorien lainojen lisäksi on suomen kielestä saatu malleja uusia sanoja muodostettaessa.

3 Tutkimusmenetelmät ja teoriatausta

Yleensä kielikontaktitutkimusten keskiössä on lainaaminen eli kielikontaktilähtöinen kielenmuutos, jossa jokin kielenaines tai merkitys siirtyy yhdestä kielestä toiseen joko kokonaan tai osittain. Toinen keskeinen tutkittava asia on se, miten kaksi- ja monikieliset puhujat yhdistelevät osaamiaan kieliä samassa kielenkäyttötilanteessa. Tällaista kontaktilähtöistä kielenkäyttötapaa kutsutaan eri tutkimuksissa esimerkiksi *koodinvaihdoksi* (code-switching), *koodinkopioinniksi* (code-copying) sekä *kieleilyksi* (translanguaging) (ks. Kovács & Janurik 2018: 26–35). Väitöskirjassani kutsun eri kieliä yhdistelevää kielenkäyttötapaa kattotermillä *koodiensekoitus* (code-mixing), joka on peräisin Pieter Muyskenin (2000) luomasta mallista. Tämän mallin avulla analysoin koltansaamen ja sen kontaktikielten esiintymistä rinnakkain kolttien puheessa.

Monet tutkijat (esim. Muysken 2000; Thomason 2001: 132–133; Matras 2009: 110–114; Backus 2015; Kovács & Janurik 2018: 39–40) esittävät koodiensekoittumisen ja lainautumisen saman jatkumon eri päinä, kun taas toiset, (esim. Poplack & Dion 2012), pitävät niitä eri ilmiöinä. Erot tutkijoiden välillä selittyvät esimerkiksi termien määrittelyllä: Toiset tutkijat pitävät koodiensekoituksena vain monisanaisten vaihtoja, kun taas toiset laskevat mukaan myös yksisanaiset vaihdot.

Lukeudun itse niiden tutkijoiden joukkoon, jotka pitävät koodiensekoittumista ja lainaamista saman jatkumon vastakkaisina päinä. Yhdessä päässä ovat selvästi yhdestä kielestä toiseen lainatut sanat ja rakenteet ja toisessa päässä selvästi koodiensekoitukseksi laskettavat tapaukset. Näiden päiden väliin jää epäselviä tapauksia, joiden kohdalla on vaikea sanoa, kumpi ilmiö on kyseessä.

Kolmas kielikontaktitutkimusten keskiössä oleva asia on se, mitä kielenaineiksia kielten välillä lainataan ja mitkä seikat vaikuttavat siihen. Kielikontaktitutkimuksissa on osoitettu, että jotkin piirteet lainautuvat helpommin kuin toiset: esimerkiksi substantiivit lainautuvat helpommin kuin muut sanaluokat ja vapaat morfeemit helpommin kuin sidonnaiset. Näissä tutkimuksissa on myös kyetty selittämään eri kielten kontaktivaikutusten eroja sekä kontaktitilanteiden eroilla että kontaktissa olevien kielten typologisilla eroilla. (Thomason 2001: 69–74; Matras 2009: 153–165.)

Tässä luvussa kuvaan koodiensekoituksen ja lainaamisen jatkumoa koltansaamassa osatutkimuksissa I–IV käyttämieni metodien avulla. Ensiksi käsittelen koodiensekoitusta, jota tutkin osatutkimuksessa II. Toiseksi tarkastelen yksisanaisten koodinupotusten ja lainasanojen välistä rajanvetoa ennen kuin siirryn

käsittelmään lainasanastoa, jota tutkin osatutkimuksessa IV. Neljänneksi käsittelen äännetason ilmiöiden lainautumista ja viidenneksi kieliopin lainautumista, jota tutkin osatutkimuksissa I ja III.

Metodien esittelyä havainnollistan tutkimusaineistosta löytyvillä esimerkeillä koltansaamen ja merisaamen, koltansaamen ja venäjän sekä koltansaamen ja suomen kontaktitilanteista. Osatutkimuksissa käsitteliäni kontaktitilanteiden lisäksi nostan esille muitakin tutkimusaineistoissa esiintyviä kontaktilähtöisiä kielenpiirteitä ja kielenkäyttötapoja, jotta saan laajemman kuvan koltansaamen kielikontakteista kuin väitöskirjani yksittäisten osatutkimusten puitteissa olisi mahdollista.

Väitöskirjassani tarkastelen kieltä aineistolähtöisesti sen käytön näkökulmasta. Pysin kuvaamaan kielenkäyttöä arvottomatta erilaisia kieliaineita tai kielenkäyttötapoja sen mukaan, ovatko ne koltansaamen kielenormituksen mukaisia vai sen vastaisia. Koltansaamea on normitettu niin, että suomesta lainattuja aineita pyritään välttämään ja suositaan niiden sijaan kielen vanhempia rakenteita ja sanastoa (ks. esim. Giellagáldu 23.4.2013 ja 26.5.2016 sekä Koponen ym. 2010: 5). Tämä on tietysti täysin ymmärrettävää siitä näkökulmasta, että välttelemällä vahvimman tämänhetkisen kontaktikielen suomen vaikutusta ja suosimalla vanhempia, esimerkiksi venäjältä lainattuja rakenteita ja sanastoa kieliyhteisö pyrkii hidastamaan kielenmuutosta ja korostaa samalla oman kielen omaleimaisuutta suhteessa inarinsaameen ja pohjoissaameen. Venäjän kielestä lainattuja rakenteita ja sanastoa ei pidetä ongelmallisena: yhtäältä niiden mielletään kuuluvan koltansaameen ja toisaalta niitä ei tunnusteta lainoiksi, koska nykyisin venäjän kielen taito on harvinaista kolttien keskuudessa.

3.1 Koodiensekoitus

Kaksikieliset puhujat hallitsevat vähintään kahta kielenkäyttötapaa, joita kutsun rekistereiksi: esimerkiksi koltansaame–suomi-kaksikieliset puhujat pystyvät puhumaan sekä koltansaameksi että suomeksi. Kieliä ei kuitenkaan puhuta joka tilanteessa samalla tavalla. Jossain tilanteessa puhuja saattaa käyttää koltankielisen puheen seassa paljon suomen kielen sanoja, joita hän taivuttaa suomen kieliopin mukaan, lisätä koltankieliseen lauseeseen suomenkielisiä lausekkeita tai sanoa väliin jonkin lauseen kokonaan suomeksi ja jatkaa sitten puhetta koltansaameksi. Toisessa tilanteessa puhuja taas saattaa pysytellä yksinomaan koltansaamessa. Suomeakin hän voi puhua eri kielenkäyttötilanteissa eri tavoin, esimerkiksi jossain tilanteessa murteellisesti ja toisessa yleiskielisesti.

II osatutkimuksessa tarkastelen Eliel Lagercrantzin (1961) kahdelta Näättämön kolttasaamelaiselta vuonna 1920 keräämien tekstien kieltä. Tutkimus keskittyy siihen, kuinka hänen kaksikieliset informanttinsa yhdistelevät koltansaamea ja merisaamea samoissa kielenkäyttötilanteissa eli yhden tekstin sisällä. Osassa näistä teksteistä voi matriisikieleksi eli pääkieleksi yksiselitteisesti määrittellä joko koltansaamen tai merisaamen. Matriisikieleen on upotettu lyhyitä sanan tai lausekkeen mittaisia aineksia toisesta kielestä. Toisista teksteistä on kuitenkin mahdotonta sanoa, kumpi kielistä toimii pääkielenä. Mielestäni tällaisen aineiston analysointiin ja kuvaamiseen soveltuu parhaiten Muyskenin (2000) *koodiensekoitus*-malli sekä siihen liittyvä terminologia.

Muyskenin (2000) mallissa koodiensekoitus jakautuu kolmeen rinnakkaiseen osaan: *koodinupotuksiin* (insertion), *koodien vuorotteluun* (alternation) sekä *kongruenttiin leksikalisaatioon* (congruent lexicalization). Koodinupotuksilla tarkoitetaan sellaista tilannetta, jossa lauseen matriisikielen määrittämään lauseeseen upotetaan toisen kielen sanan tai lausekkeen mittaisia aineksia (Muysken 2000: 60–95), kuten esimerkkilauseessa (1), jossa koltansaamen määrittämään lauseeseen on upotettu *Kekkoselle*.

- 1) *Mon leäm Kekkoselle kuärram keä'pper.*
 1SG olla.1SG Kekkonen.ILL ommella.PARTIS.PRF lakki.AKK
 'Minä olen ommellut Kekkoselle lakin.' (Kotus 17463_1d 02:13)

Käyttämässäni tutkimusaineistossa koltansaame toimii lähes aina matriisikielenä, johon upotetaan kielenaineksia kontaktikielestä. Ne harvat tapaukset, joissa jokin toinen kieli toimii matriisikielenä, ovat Lagercrantzin keräämiä tekstejä, joissa merisaamen määrittämään lauseeseen upotetaan kielenaineksia koltansaamesta (ks. osatutkimus II: 175). Vaikka olen havainnoinut kolttien kielenkäyttöä useiden vuosien ajan, en muista havainneeni, että suomenkieliseen puheeseen olisi upotettu koodinupotuksia koltansaamesta. Mahdollisia syitä tähän ovat koltansaamen ja suomen väliset prestiisierot sekä kielenkäytön normit, jotka eivät suosi koltansaamen kielenainesten ja rakenteiden upottamista suomeen, vaikka vastakkaissuuntainen upottaminen on tavallista.

Koodinupotukset sisältävät usein sellaisia käsitteitä, joita kielenpuhujat kommunikaatiotilanteessa tarvitsee, mutta jotka puuttuvat matriisikielestä. Tällaisiin käsitteisiin kuuluvat esimerkiksi perinteiselle kolttien elämäntavalle vieraat asiat, kuten peltojen kyntäminen (ven. *naxámь*) (2), sahalaitos, savotta ja savottakämpät (3), joille ei ole vakiintuneita sanoja koltansaamessa. Lisäksi näihin

liittyvissä tilanteissa lienee enimmäkseen puhuttu enemmistökieliä eli venäjää ja suomea.

- 2) *Heäppšim piâldid naxaju,*
 hevonen.PL.KOM pelto.PL.AKK kyntää.PRT.3PL
a leähmid õ'ne mie'lk, vue'žž diõtt.
 mutta lehmä.PL.AKK käyttää.PRT.3PL maito.GEN liha.GEN takia
 'Hevosilla kyntivät peltoja, mutta lehmiä pitivät maidon ja lihan takia.'
 (Kotus 16620_1a 27:48)

- 3) *Leäm-han mon leämmaž sahalla, leäm*
 olla.1SG-DP 1SG olla.PARTIS.PRF saha.ADE olla.1SG
leämmaž. Kalajoest sahalla le'jjem ja
 olla.PARTIS.PRF Kalajoki.LOK saha.ADE olla.PRT.1SG ja
tääi'ben le'jjem sahalla ja sitten kokkân
 täällä olla.PRT.1SG saha.ADE ja sitten kokki.ESS
leäm leämmaž to'ben savotoissa leäm
 olla.1SG olla.PARTIS.PRF siellä savotta.PL.INE olla.1SG
leämmaž savottakämpissä ja...
 olla.PARTIS.PRF savottakämppä.PL.INE ja
 'Olenhan minä ollut sahalla [töissä]. Kalajoella olin sahalla ja täällä
 olin sahalla. Sitten kokkina olin savotoissa savottakämpissä ja...'
 (Kotus 17447_1cz 20:24)

Monien muiden uralilaisten kielten tavoin (vrt. Kovács & Janurik 2018: 47–49) myös koltansaamen kontaktitilanteissa tavallisia koodinupotuksia ovat numeraalit. Enemmistökielisiä numeraaleja sisältäviä koodinupotuksia esiintyy runsaasti erikäisissä ja eri alueilta kerättyssä aineistossa. Esimerkissä 4 on numeraali preposition *alle* vaatimassa yksikön partitiivissa suomen kieliopin mukaisesti ja esimerkissä 5 on numeraalin määreenä venäjän kieliopin mukainen monikon genetiivimuotoinen *классов* (ks. myös osatutkimus II: 174–175). Huomionarvoista on, että samat puhujat käyttävät myös koltansaamenkielisiä numeraaleja, eli enemmistökieliset numeraalit eivät ole täysin syrjäyttäneet omakielisiä

numeraaleja. Numeraalien yleisyys kielenupotuksissa selittyy ainakin osittain sillä, että niitä käytetään enemmistökielissä kouluopetuksessa.⁶

- 4) *Mon jiõm muu'st,*
1SG NEG.1SG muistaa.KNG
alle kaksikymmentä kâ'l le'jjem jiânnai.
alle 20.PTV kyllä olla.PRT.1SG paljon
'Minä en muista, olin kyllä reilusti alle kaksikymmentä (vuotta).'
(Kotus 17463_1ez 00:44)

- 5) *Mon только и семь классов мәтт'тõ'ttem.*
1SG vain DP seitsemän.AKK luokka.PL.GEN opiskella.PRT.1SG
'Minä kävin vain seitsemän luokkaa.' (Kotus 16620_1a 24:21)

Koodien vuorottelulla tarkoitetaan Muyskenin (2000: 96–121) mallissa sellaista tilannetta, jossa kesken kielenkäyttötilanteen matriisikieli vaihtuu yhdestä kielestä toiseen, mikä tapahtuu tavallisesti lauseke- tai lauserajoilla. Osatutkimuksessa II käyttämässäni melko suppeassa Näätämön murteen aineistossa ei koodien vuorottelua esiinny lainkaan. Harvakseltaan sitä esiintyy sekä koltansaamen ja suomen (6–9) että koltansaamen ja venäjän kontaktitilanteissa (10). Näistä esimerkeistä jokaisessa koltansaamenkielinen puhe vaihtuu kokonaan toiseen kieleen joko lauseke- tai lauserajalla. Esimerkissä 6 huomio kiinnittyy koodinvaihtojen ohella kesken suomenkielisen lauseen esiintyvään koltansaamen sanaan *ķeāmp̄p̄* 'kämp̄p̄', jota on taivutettu suomen kieliopin mukaisesti. Taustalla lienee ainakin sanan *ķeāmp̄p̄* ja sen suomalaisen lainalähteen *kämp̄p̄ä* äänteellinen samankuuloisuus. Koodien vuorottelua esiintyy tutkimusaineistossani myös monissa sellaisissa tilanteissa, joissa puhuja ensiksi kertoo jonkin asian koltansaameksi ja sitten haluaa selittää asian kuulijalle suomeksi tai venäjäksi.

- 6) *Mååust mâänn. Ij mõõn ķie'sspäikka,*
takaisin mennä.3SG NEG.3SG mennä.KNG kesäpaikka.ILL
mutta tõt lij čõhčpäi'kk̄, lij nåkkam e'pet
mutta se olla.3SG syyspaikka olla.3SG sellainen taas

---

⁶ Myös Koutokeinossa, jossa pohjoissaame on selvästi alueen enemmistökieli, kauppojen kassahenkilökunnan puheessa numeraalit ovat usein norjaksi, vaikka muuten he puhuvat pohjoissaamea (vrt. Dannemark 2014).

jeällsää'jj lij. Tõk põõ...
asuinpaikka olla.3SG se.PL tal...

pikku kēâmpat on semmoset silloin.

pikku kēâmpä.PL olla.3SG sellainen.PL silloin

Tõõzz máânn u'cc põõrtid,

se.ILL mennä.3SG pieni.ATTR talo.PL.ILL

tõin älgg jälsted.

se.PL.LOK alkaa.3SG asua.INF

'Takaisin menee. Ei mene kesäpaikkaan, vaan se on syyspaikka, taas sellainen asuinpaikka. Ne ... [siellä] oli silloin sellaisia pikkukēâmppiä. Sinne menee pikkutaloihin ja niissä alkaa asumaan.' (Kotus 9836_1a 03:05)

7) *Ä'jj tõt, pie'ss-ä'jj kaggõõdi. Nää.*

ukko se piru-ukko nousta.PRT.3SG joo

Isolla kirveellä tuli.

iso.ADE kirves.ADE tulla.IMP.3SG

Ķeä'st le'jje viõ'lğges keä'pper, tõ'st

kuka.LOK olla.PRT.3PL valkea.ATTR hatu.PL se.LOK

tässä kaulassa poikki, kolme tyttöä kaikki.

tämä.INE kaula.INE poikki kolme tyttö.PTV kaikki

Näai't. Itte menee taas nukkumaan määust. Son

näin itse mennä.3SG taas nukkua.INF.ILL takaisin 3SG

mõõni pâi vue'bbees counnli.

mennä.PRT.3SG vain sisko.PX3SG.AKK herättää.MOM.PRT.3SG

'Ukko, piru-ukko nousi ylös. Joo. Tuli ison kirveen kanssa. Ne, kenellä oli valkea lakki, niiltä ... [löi] kaulan poikki, kaikilta kolmelta tytöltä. Näin. Itse menee taas nukkumaan takaisin. Hän meni ja herätti vain siskonsa.' (Kotus 9835_1a 11:05)

8) *A tõt leäi tuâl'jõžääi'jest tõn diõtt kaalläš,*

no se olla.PRT.3SG entisaika.LOK se.GEN takia kallis

ko tõk lie leämmaž ...

kun se.PL olla.3PL olla.PARTIS.PRF

sitten kunnioittaneet niitä pyhiä.

sitten kunnioittaa.PARTIS.PRF.PL se.PL.PTV pyhä.PL.PTV

Syyspyhähän se on.

syyspyhä.DP se olla.3SG

'No se [Iljan päivä 20.7.] oli entisaikana sen takia tärkeä, kun ne olivat kunnioittaneet niitä pyhiä. Syyspyhähän se on.' (Kotus 17459_1bz 01:12)

- 9) *Pääibeä'lnn lie ja ja tääi'ben le'jje ouddäl-ki,*
yläpuolella olla.3PL ja ja täällä olla.PRT.3PL aiemmin-MFP
mutta ko ne ra... tōk ne raudat hankas,
mutta kun se.PL ra... se.PL se.PL rauta.PL hangata.IMP.3SG
ni sitten tōk meni täältäkin rikki.
niin sitten se.PL mennä.IMP.3SG tämä.ABL.MFP rikki
'Yläpuolella on [tekohampaat] ja täällä oli ennenkin, mutta kun ne raudat hankasivat, niin sitten ne menivät täältäkin rikki.' (Kotus 17447_1b 19:13)

- 10) *Mij vuōssmōōzzâst jälstim ... Koon ee'jj räija?*
1PL ensimmäinen.LOK asua.PRT.1PL joka.GEN vuosi.GEN asti
До пятидесятого года мы жили там.
asti viisikymmentä.ADJ.GEN vuosi.GEN 1PL asua.PRT.PL siellä
'Me ensiksi asuimme ... Mihin vuoteen asti? Asuimme siellä vuoteen 1950 asti.' (Kotus 16620_1a 10:06)

Kongruentilla leksikalisaatiolla tarkoitetaan sellaista kielenkäyttötapaa, jossa kielille yhteisiä kieliopillisia rakenteita täytetään eri kielten kieliopillisilla elementeillä ja sanastolla (Muysken 2000: 122–153). Tällaisessa tilanteessa lauseen pääkielen määrittäminen on vaikeaa tai jopa mahdotonta, sillä eri kielistä otetut elementit voivat vuorotella tai yhden kielen sanaa voi olla taivutettu toisen kielen kieliopin mukaan. Kongruenttiin leksikalisaatioon osallistuvien kielten on oltava kieliopiltaan riittävän samankaltaisia, esimerkiksi sanajärjestyksen ja konstruktoiden osalta. Niinpä kongruentti leksikalisaatio on tavallista murteiden ja yleiskielen sekä lähisukukielten välisissä kontakteissa (Muysken 2000: 137).

Käyttämässäni tutkimusaineistossa on yleensä selvää, mikä kieli toimii lauseen matriisikielenä, lukuun ottamatta eräitä Lagercrantzin Näätamön kolttsaamelaisilta tallentamia tekstejä. Näissä Näätamön teksteissä koodi vaihtuu jatkuvasti koltansaamen ja pohjoissaamen murteeksi laskettavan merisaamen välillä, monesti jopa kesken sanan (osatutkimus II: 176–178). Tällainen koltansaamen ja merisaamen välinen kongruentti leksikalisaatio on mahdollista, sillä kielet ovat keskenään läheistä sukua ja typologisesti samankaltaisia, joten ne vastaavat suuresti toisiaan sekä morfologian että lauseopin tasolla. Malliesimerkki tilanteesta, jossa matriisikieltä on vaikea määritellä, on esimerkki 11. Siinä olen

merkinnyt koltansaamen sanat kursiivilla ja merisaamen sanat lihavoinnilla; sellaiset sanat, jotka voivat kuulua kumpaan tahansa kieleen, olen kirjoittanut koltansaamen ortografian mukaisesti ilman kursiiivia ja lihavointia. Muoto *aldelabbui* 'lähemmäs' ei ole selvästi koltansaamea eikä merisaamea, vaan jonkinlainen näiden kahden välinen *kieliopillinen hybridimuoto* (hybridimuodoista ks. tarkemmin osatutkimus II: 179–181), mistä syystä olen merkinnyt sen sekä kursiivilla että lihavoinnilla. Yleensä muotoa vastaa koltansaamessa *â'lddlab* tai *â'lddla*, kuten samassa esimerkissä aiemmin, ja merisaamessa *lagabui*.

- 11) De son *pääjjai* **nuppi** **vuoru.**
sitten 3SG ampua.PRT.3SG toinen.GEN kerta.AKK
Eai vōl vuâlggam, *â'lddla* *tie'rre.*
NEG.3PL vielä lähteä.PARTIS.PRF lähelle.KOMP laukata.PRT.3PL
De son **jurddašii**, et **bákti šääjj.**
sitten 3SG ajatella.PRT.3SG että kallio kaikua.3SG
[kappaleraja]
Son *pääjjai* *kuâlmad* **vuoru.**
3SG ampua.PRT.3SG kolme.ORD kerta.AKK
Gottit eai jäämmam, *aldelabbui* *tie'rre.*
peura.PL NEG.3PL kuolla.PARTIS.PRF lähelle.KOMP laukata.PRT.3PL
'Sitten hän ampui toisen kerran (peuroja). Eivät vielä lähteneet, lähemmäs laukkasivat. Sitten hän ajatteli, että kallio kaikuu. Hän ampui kolmannen kerran. Peurat eivät kuolleet, lähemmäs laukkasivat.'
(Lagercrantz 1961: 204)⁷

Toinen esimerkki kieliopillisesta hybridimuodosta on verbimuoto *sääraskodijga* puhua.INK.PRT.3DU (osatutkimus II: 180–181), jossa koltansaameen viittaa tämän sanan yhteydessä koltan pohjoismurteille tyypillinen *rnn* : *r*-astevaihtelu⁸, mutta

⁷ Olen kirjoittanut esimerkikilauseen mukaillen koltansaamen ja pohjoissaamen nykyortografioita.

⁸ Koltansaamen pohjoismurteille leimallinen *rnn* : *r*-astevaihtelu sanoissa *särnnad* 'sanoa' (T. I. Itkonen 1958a: 475) sekä *pä'rnn* 'poika' : *pää'rest* [YKS.LOK], (T. I. Itkonen 1958a: 340) on esimerkki pikapuheelle tyypillisistä piirteistä, joita ei ole ilmeisesti aiemmin käsitelty tutkimuskirjallisuudessa. Koltansaamessa pikapuhemuotoja esiintyy myös joillain muilla yleisillä sanoilla heikkoasteisissa vartaloissa, esim. Suonikylän murteessakin esiintyvä *pue'tted* 'tulla' : *puä* pro *puä'd* [IMP.2SG / KON] (T. I. Itkonen 1958a: 387) sekä pohjoismurteille tyypilliset *ceä'lkked* 'sanoa, lausua' : *ceäm* pro *ceälkam* [1SG] (T. I. Itkonen 1958a: 632) sekä *gōlggād* 'täytyä' : *gōōlam* pro (g)ōōlgam [1SG] (T. I. Itkonen 1958a: 33), vrt. yleiskielen *ōlggād* : *ōōlgam*. Näiden lisäksi tavallisia pikapuhemuotoja ovat esimerkiksi monikon komitatiivin päätteen *-vui'm* ääntyminen muodossa *-iim*, esim. *heäppšiiim* 'hevosilla' (2), sekä inkoatiivijohdinten *-škue'tted* heikkoasteiset preessimuodot, esim. *kulškie'tted* 'alkaa kuulla' :

sen kaksikon kolmannen persoonan persoonapäätte *-jga* on kuitenkin merisaamesta (vrt. esimerkkilauseen 37 *evakost*).

Lagercrantzin keräämissä teksteissä esiintyy kieliopillisten hybridimuotojen lisäksi *äänteellisiä hybridimuotoja*, joissa on äännepiirteitä kahdesta kielestä. Esimerkiksi muodossa *leäškoi* valaa.PRT.3SG merisaameen viittaa toisen tavun labiaalivokaali (vrt. *leaikkui* kaataa nestettä.PRT.3SG) ja koltansaameen sanansisäisen konsonanttiyhtymän sibilantti (vrt. *leäškai* kaataa pois.PRT.3SG; ks. osatutkimus II: 179–180).

Kuten yllä totesin, koltansaamen ja merisaamen väliset hybridimuodot ovat mahdollisia, sillä kielet ovat lähisukukieliä ja niiden sanarakenteet, sananmuodostustavat ja taivutusoppi ovat hyvin samankaltaisia. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että osatutkimuksessa II käyttämäni tutkimusaineisto on suhteellisen pieni ja vain yhden tutkijan keräämä, joten sen perusteella on vaikea tehdä laajoja päätelmiä Näättämön kolttien puhumasta kielestä. Kyseisen tutkimusaineiston lisäksi Näättämön murteesta on säilynyt vain vähän aineistoa (osatutkimus II: 169–170), eikä sitäkään ole systemaattisesti analysoitu. Mahdollisesti osa hybridimuotoina pitämistäni muodoista on siis sittenkin Näättämön murteen kannalta odotuksenmukaisia, vaikka muille koltansaamen murteille vieraita muotoja. Näättämön murretta erottaa muista koltansaamen murteista esimerkiksi se, että jälkitavuuissa **ej* ei ole yksinkertaistunut: Näättämön *õöstáj* ehtiä.PRT.3SG (Lagercrantz 1939: 20) vs. muiden murteiden *õõsti* (< **estej*). Mielestäni jokaista murretta pitää tarkastella sen omista lähtökohdista eikä muiden murteiden tai normitetun kirjakielen pohjalta, myös eri koodiensekoituksen tyyppejä määriteltäessä.

YLEn koltansaamenkielisiä 1970- ja 1980-lukujen radiolähetyksiä sisältävissä Jiõnnäi'tt- ja Jie'lli arkiiv-aineistoissa esiintyy huomattavasti enemmän lauseensisäistä koodiensekoitusta kuin Koltansaamen puhutun kielen Giellagas-korpuksessa samalta aikakaudelta. Yksi merkittävä eroja selittävä tekijä on aineistojen eri puhujat. Giellagas-korpuksen 1970-luvun aineisto koostuu suomalaisten tutkijoiden keräämästä puheesta. Tutkijat valitsivat haastateltaviksi iäkkäimpiä, mahdollisimman sujuvia puhujia. Radioon haastateltavat puolestaan valittiin muin perustein, joten mukana on myös nuorempia ja koltansaamea heikommin puhuvia. Toiseksi aineistojen välisiä eroja selittävät erilaiset puheenaiheet: suomalaiset tutkijat halusivat kerätä folkloreaineistoa ja muistelmia

---

kulškuäm pro *kulškuädám* [1SG] sekä *kulškuäk* pro *kulškuädák* [2SG], sekä yksikön toisen persoonan imperatiivi sekä konnegatiivi, esim. *kulškuä'* pro *kulškuä'd*.

vanhan ajan elämästä, kun taas radiossa keskusteltiin enimmäkseen ajankohtaisista aiheista. Toisin kuin perinteisestä elämästä ja kansanperinteestä kertoessa, tuli ajankohtaisista aiheista keskustellessa puhujilla usein vastaan sellaisia sanoja ja ilmauksia, joille koltansaamassa ei ollut vakiintuneita vastineita, jolloin oli luontevaa käyttää suomen kielen aineksia. Alustavien havaintojeni mukaan 1970- ja 1980-lukujen radioaineistojen koodiensekoitus ei taajuutensa puolesta juuri eroa koodiensekoituksesta Koltansaamen puhutun kielen Giellagas-korpuksen 2000-luvun aineistossa. Eri aineistoissa esiintyvän koodiensekoituksen tarkempi analyysi ei kuitenkaan mahdu tämän tutkimuksen puitteisiin, vaan aiheen pariin pitäisi palata tulevilla tutkimuksissa.

1970- ja 1980-lukujen koltansaamen Jiönnäi'tt- ja Jie'lli arkiiv-radioaineistoja vastaaviin inarinsaamen ja pohjoissaamen radioaineistoihin verratessa on helppo huomata, että koltan aineistoissa esiintyy suhteellisen paljon koodiensekoitusta, muiden saamelaiskielten aineistoissa vain harvakseltaan. Yhtä selvä ero saamelaiskielten välillä on havaittavissa nykypäivänäkin. Erot kielten välillä saattavat selittyä kieliasteiden lisäksi saamelaisyhteisöjen toisistaan eroavilla kontaktihistorioilla. Inarinsaamen ja pohjoissaamen puhujien kontaktit suomenkielisten kanssa alkoivat jo satoja vuosia sitten ja ovat vahvistuneet asteittain. Pitkän ajan kuluessa näiden kielten puhujat ovat oppineet mukauttamaan suomesta lainattuja sanoja ja rakenteita ilman tarvetta turvautua koodiensekoitukseen. Kolttasaamelaiset, erityisesti suonikyläläiset taas oppivat suomea varsin myöhään ja sen vaikutus on alusta lähtien ollut vahvaa. Eri saamelaisyhteisöjen käyttämää koodiensekoitusta täytyisi tulevaisuudessa tutkia tarkemmin.

3.2 Rajanveto yksisanaisen koodinupotuksen ja lainaamisen välillä

Monet tutkijat ovat pohtineet sitä, miten yksisanaiset koodinupotukset voi erottaa lainasanoista. Ehkä tavallisin kriteeri lainasanan ja yksisanaisen koodinupotuksen erottamiseksi toisistaan on se, esiintyykö sana yksikielisten puhujien kielessä (esim. Thomason 2001: 132; Haspelmath 2009: 40). Tämä kriteeri on siinä mielessä hyvin perusteltu, että yksikieliset puhujat eivät määritelmällisesti voi turvautua koodinupotukseen toisesta kielestä. Kriteeri ei kuitenkaan sovellu kauttaaltaan monikielisiin kieliyhteisöihin, joissa kaikki puhuvat useampaa kuin yhtä kieltä. Täysin yksikielisiä koltansaamen puhujia ei ole ollut pitkään aikaan: sata vuotta sitten kaikki kolttasaamelaiset osasivat ainakin jossain määrin venäjää, nykyään taas Inarin kunnan alueella elävät koltat ovat jo useita vuosikymmeniä olleet

vahvasti koltansaame–suomi-kaksikielisiä. Koltansaamen kieliyhteisö jakaantuu edelleen erilaisiin pienempiin puhujayhteisöihin. Joissakin puhujayhteisöissä puhujat käyttävät sanoja, joita toiset puhujat eivät edes tunnista. Esimerkiksi ensimmäiseen maailmansotaan ja Venäjän sisällissotaan osallistuneen Jaakko Sverloffin (ks. Jouste ym. 2022: 99–104) kielessä esiintyy paljon sotaan liittyvää venäjämäistä lainattua sanastoa, esim. *okop* ’juoksuhauta’ ← *okón* id. (12). Muut sodassa olleet koltansaamelaiset miehet varmasti tunsivat nämä sanat, mutta edes muu Jaakon ikäluokka nuoremmista puhumattakaan ei luultavasti ymmärtänyt niitä ilman selitystä. Koska sanat kuuluivat sodassa olleiden koltansaamelaisten kieleen, niitä pitää mielestäni pitää koltansaamen sanoina.

12) *Máŋŋa pi'jje,   että*
sitten laittaa.PRT.3PL että
dōōid   ōs   okopid   kuäivvad.
se.PL.AKK   DP   juoksuhauta.PL.AKK   kaivaa.INF
’Myöhemmin sitten laittoivat kaivamaan niitä juoksuhautoja.’
(Kotus 631_1bz 1:00:51)

Joidenkin tutkijoiden mielestä (esim. Thomason 2001: 134–135; Haspelmath 2009: 40–41), voidaan lainasanana ja yksisananaisen koodinupotuksen erottamiseen monikielisissä yhteisöissä käyttää sanan käyttöfrekvenssiä: sanaa on pidettävä lainasanana, mikäli sen käyttöfrekvenssi on riittävän suuri. Koltansaamen kohdalla tämän kriteerin osalta isoimmaksi ongelmaksi nousee aineiston vähäisyys: sekä koltansaamen SIKOR tekstikorpus (noin 255000 sanetta) että Koltansaamen puhutun kielen Giellagas-korpus (noin 80 tuntia litteroitua aineistoa) ovat niin pieniä, että niiden perusteella on vaikea tehdä päätelmiä harvinaisempien sanojen käyttöfrekvensseistä. Kielessä kuin kielessä esiintyy paljon sellaisia täysin vakiintuneita sanoja, joita tarvitaan puheessa todella harvoin, esimerkiksi kerran vuodessa, sillä niiden tarkoitteista ei ole tarpeen puhua sen useammin. Tällaisten sanojen kohdalla ei ole mikään ihme, jos ne löytyvät käytössäni olevista koltansaamen aineistoista vain kerran tai ei kertaakaan.

Monien tutkijoiden (esim. Haspelmath 2009: 41; Backus 2015) mukaan kielessä voi yksisanaisten koodinupotusten ja vakiintuneiden lainasanojen lisäksi esiintyä niiden väliin sijoittuvia sitaattilainoja, jotka käyttäytyvät kuin vakiintuneet lainasanat, mutta ne häviävät usein ensimmäisten käyttökertojen jälkeen. Luonnollisesti on vaikea määrittellä tarkkaan, mitä tarkoitetaan vakiintuneisuudella. Poplackin ja Dionin (2012) mukaan sanan käyttöä voi pitää yleisenä ja

vakiintuneena lainana, mikäli se esiintyy yli kymmenen kertaa heidän käyttämässään Kanadan Quebecin ranska–englanti-kaksikielisestä yhteisöstä kerätyssä noin 5,9 miljoonan saneen korpuksessa. Kymmenen käyttökertaa ei kuitenkaan ole millään muotoa mielekäs raja koltansaamen osalta, koska käytössä olevat tutkimusaineistot ovat huomattavasti pienemmät kuin Poplackin ja Dionin tutkimusaineistot. Tästä huolimatta pidän todennäköisenä, että myös koltansaamessa esiintyy sitaattilainoja, mutta niiden määrittämiseksi täytyy esiintymismäärien sijaan kiinnittää huomiota puhujien omiin reaktioihin. Pidän sitaattilainoina esimerkiksi sellaisissa tilanteissa käytettyjä sanoja, joissa puhuja ei syystä tai toisesta muista käyttämänsä kielen sanaa tai hänen keskustelukumppaninsa ei ymmärrä sitä, jolloin hänen on tarpeen käyttää toisen kielensä sanaa taivuttaen sitä kuitenkin aivan kuin matriisikielen sanaa. Esimerkissä 13 puhuja A ei ymmärrä puhujan B käyttämää venäjistä lainattua sanaa *strooi'tel* 'laitos', mistä syystä puhuja A päättää käyttää sen sijaan suomen sanaa *kalanviljelylaitos*, jota hän taivuttaa lausekontekstin vaatimaan koltansaamen yksikön lokatiivin muotoon.

- 13) (A) *Mij leei'm kue'llstrooi'ttel pääi'kkest,*
 1PL olla.PRT.1PL kalalaitos.GEN paikka.LOK
to'b leei'm tuájast.
 siellä olla.PRT.1PL työ.LOK
- (B) *Joo. Lij-go tõt niin ku kalatehas?*
 joo olla.3SG-KYS se niin kuin kalatehdas
- (A) *Lij, joo.*
 olla.3SG joo
- (A) 'Me olimme kalatehtaassa töissä.'
 (B) 'Joo. Onko se niin kuin kalatehdas?'
 (A) 'Joo, on.' (Kotus 17448_1c 01:50)
-
- (B) *Mii leäi tõt kalatehas nõmm,*
 mikä olla.PRT.3SG se kalatehdas.GEN nimi
mä'htt säärnak?
 miten sanoa.2SG
- (A) *Kue'llstrooi'tel, kue'llsee'llemstrooi'tel.*
 kalalaitos kala.pyydystää.AKT.laitos
- (B) *Strooi... joo, just joo.*
 lait... joo just joo

- (A) *Strooite'l tõt lij odd sää'nn.*
 laitos se olla.3SG uusi.ATTR sana
- (B) *No nu'tt-i lij. Jiõm leäkku kuullâm.*
 no niin-DP olla.3SG NEG.1SG olla.KNG kuulla.PARTIS.PRF
- (B) 'Mikä oli sen kalatehtaan nimi, miten sanot [koltaksi]?'
 (A) 'Kue'llstrooite'l (= kalalaitos), kue'llšee'llemstrooite'l
 (= kalastuslaitos).'
- (B) 'Strooi... joo, just joo.'
- (A) 'Strooite'l (= laitos) on uusi sana.'
- (B) 'No niin on. En ole kuullut.' (Kotus 17448_1c 02:15)

- -

- (A) *Mon õ'htešt radiost sarnnum tän-a*
 1SG kerran radio.LOK sanoa.PRT.1SG tämä.GEN-DP
Kevä... ij go Mustola
 Kevä... NEG.3SG kuin Mustola.GEN
- (B) *Joo kalanviljelylaitos.*
 joo kalanviljelylaitos
- (A) *kalanviljelylaitoksest⁹, niin mainstem stroi'ttel*
 kalanviljelylaitos.LOK niin puhua.PRT.1SG laitos.GEN
diõtt, niin heti soi'ttje ja ká'čče,
 takia niin heti soittaa.3PL ja kysyä.3PL
što mii lij strooi'tel, ko mij jeä'p
 että mikä olla.3SG laitos kun 1PL NEG.1PL
tie'd, mii tõt lij.
 tietää.KNG mikä se olla.3SG
- (A) 'Minä puhuin kerran radiossa tästä Kevä[järven] ei kun Mustolan...'

⁹ Toisin kuin pohjoissaamassa ja inarinsaamassa, koltansaamen puhekielessä suomesta lainatuissa *s*-päätteisissä substantiiveissa esimerkiksi lokatiivi liittyy suomen kielen mukaiseen taivutusvartaloon, esim. *hallitus : hallituksest* (Kotus 17456_1c 33:15), *leikkaus : leikkauksest* (Kotus 17456_1c 39:51) ja *Tuomas : Tuomaksest*. Myös *nen*-päätteisillä sukunimillä ja paikannimillä taivutuspäätteet liittyvät suomen kielen mukaiseen taivutusvartaloon, esim. *Korhonen : Korhosest* ja *Törmänen : Törmäsest* (Kotus 17446_1b 07:41), aivan kuten inarinsaamen kirjakeilessäkin *Itkonen : Itkos* [GEN] : *Itkosest* [LOK]. Vartaloallomorfia täytyy selittää ensinnäkin puhujien vahvalla kielikompetenssilla suomessa ja sillä, että näissä sanatyypeissä esiintyy suomessa vartalonmuutoksia, joiden huomiotta jättäminen sotisi kaksikielisen puhujan kielitajua vastaan, vrt. inarinsaamen *puhelin : puhelimist* [LOK]. Kiinnostavasti tällaisten substantiivien osalta turvaudutaan kuitenkin usein koodinupotukseen suomesta, mikäli koltansaamen lauseessa pitäisi esiintyä yksikön illatiivi, esim. *hallitukseen* (Kotus 17456_1c 33:13), *Törmäseen* (Kotus 17446_1b 07:39) ja *yhdistykselle* (Kotus 17461_1ez 23:11), minkä voi selittää kaksikielisen kielikompetenssin lisäksi homonymian välttämiseksi. Tällaista substantiivien vartaloallomorfiaa pitäisi tutkia jatkossa lisää (ks. 3.2).

(B) 'Joo kalanviljelylaitos.'

(A) 'kalanviljelylaitoksesta puhuin, niin heti soittavat ja kysyvät, että mikä on strooite'l, kun me emme tiedä, että mikä se on.'

(Kotus 17448_1c 02:30)

--

(B) *Mä'htt lie tāk mij sää'm*

miten olla.3PL tämä.PL 1PL.GEN kolttasaamelainen.PL

tä'st tä'st kalanviljelylaitoksest mie'ldd?

tämä.LOK tämä.LOK kalanviljelylaitos.LOK mukana

'Miten kolttasaamelaiset ovat mukana tässä kalanviljelylaitoksessa?'

(Kotus 17448_1c 02:57)

Kolmas monien tutkijoiden (esim. Thomason 2001: 133; Haspelmath 2009: 41; Kovács & Janurik 2018: 38–41) käyttämä kriteeri on sanan fonologinen ja morfologinen mukauttaminen. Tämä kriteeri soveltuu koltansaameen lähtökohtaisesti hyvin. Esimerkiksi koltansaamen venäläislainoissa esiintyy sekä fonologista että morfologista mukauttamista. Fonologista mukauttamista on esimerkiksi venäjän ensitavun monoftongin [e] substituointi diftongilla *iä* sanassa *pliäšš* 'kalju' ← *плéшь* id. (ks. tarkemmin venäläislainojen fonologisesta mukauttamisesta osatutkimus IV: 89–95). Morfologisesta mukauttamisesta taas esimerkiksi sopivat venäjältä lainatut refleksiiviverbit, jotka on lainattu liittämällä lainavartaloon koltansaamen deverbaalinen verbijohdin *-j-* sekä verbijohdin *-ööttäd*, esim. *prä'sš|j|ööttäd* 'hyvästellä' ← *прощ|ать|ся* id. (venäläislainojen morfologisesta mukauttamisesta tarkemmin ks. osatutkimus IV: 96–113). On myös otettava huomioon, että koltansaamessa sanojen taivutuksessa voi esiintyä vokaali- ja astevaihteluita, esim. *мел* 'liitu' → *meäll* id. : *meäl* [GEN], *miöllu* [ILL], joita ei voi olettaa tapahtuvan koodinupotuksissa.

Tämän kriteerin käytön yhteydessä on kuitenkin otettava huomioon, että äänteellinen mukauttaminen voi vähentyä, kun kontaktitilanne jatkuu ja kaksikielisyys vahvistuu. Esimerkiksi vanhemmissa venäläislainoissa ensitavussa venäjän [e] on substituoitu diftongilla, esim. *kreäppast* 'linnoitus; kiinnekirja' ← *крéпость* id., *liäntt* 'nauha' ← *лénта* id. mutta tuoreemmissa venäläislainoissa monoftongilla *e*, esim. *ceerkav* 'kirkko' ← *цёрковь* id., *pee'rec* 'pippuri' ← *пéпeц* id. (ks. tarkemmin osatutkimus IV: 94). Toinen esimerkki mukauttamisen vähenemisestä on se, että koltansaamen vanhemmissa venäläislainoissa venäjän kaksitavuiset vokaaliin päättyvät sanat edustuvat koltansaamessa yksitavuisina konsonanttipäätteisinä sanoina, esim. *koss* 'viikate' ← *кocá* id. ja *prääss* 'hirssi' ←

npóco id., mutta tuoreemmissa venäläislainoissa sananloppuinen vokaali on säilynyt, esim. *gruuža* 'päärynä' ← *зрyуа* id. ja *kruuška* 'muki' ← *кpyжка* id. (ks. tarkemmin osatutkimus IV: 99–101, 103–104). Koltansaamen puhutun kielen Giellagas-korpuksen vanhemmat puhujat, jotka eivät puhuneet suomea lapsuudessaan, mukauttavat suomen kielen sanoja huomattavasti enemmän kuin aineiston nuoremmat puhujat. Yksi selvä piirre mukauttamisesta on se, että labiaalivokaaliin *o* päättyvät suomen kielen sanat ääntyvät vanhempien puhujien kielessä *a*-päätteisinä, esim. *valdia* 'valtio' ja *radia* 'radio'. Nuoremmat puhujat taas ääntävät nämä sanat muodossa *valdio* ja *radio*. Toinen tavallinen piirre vanhempien puhujien kielessä on toisen tavun suppean labiaalivokaalin *u* ääntyminen puoliluppeana *o*:na, kuten sanoissa *peronaid* (14) ja *asontolast* (15). Tällaista äänteellistä mukauttamista ei esiinny nuorempien puhujien kielessä, vaan vokaali säilyy suppeana labiaalivokaalina, kuten sanoissa *perunaivui'm* (16) ja *asuntolast* (17).

- 14) *Tõid poorte, kuõcc peronaid,*
 se.PL.AKK syöttää.PRT.3PL mätä.ATTR peruna.PL.AKK
ja tõid le'jje mi'jjid älggam poorted.
 ja se.PL.AKK olla.PRT.3PL 1PL.ILL alkaa.PARTIS.PRF syöttää.INF
 'Niitä syöttivät, mätä perunoita, niitä olivat meille alkaneet syöttää.'
 (Kotus 12744_1 04:55)

- 15) *Asontolast te'l jiâ jälstam tälvva.*
 asuntola.LOK silloin NEG.3PL asua.PARTIS.PRF talvella
 'Silloin eivät asuneet asuntolassa talvella.' (Kotus 11722_1a 00:57)

- 16) *Te'l-han nu'tt kã'skknũ'kkšin perunaivui'm*
 silloin-DP niin kuivahauki.PL.LOK peruna.PL.KOM
liõmid kii'ttim.
 keitto.PL.AKK keittää.PRT.1PL
 'Silloinhan niin kuivahauista ja perunoista keitimme keittoja.'
 (Kotus 11722_1a 20:49)

- 17) *To'ben škooul asuntolast jälstim,*
 siellä koulu.GEN asuntola.LOK asua.PRT.1PL
vaikka i'lleäm ko vitt kílomettar jãã'tted.
 vaikka olla.NEG.PRT.3SG kuin viisi kilometri.AKK kulkea.INF

'Siellä koulun asuntolassa asuimme, vaikka koulumatka ei ollut kuin viisi kilometriä.' (Kotus 17451_1bz 03:18)

Neljäs kriteeri yksisanaisen koodinupotuksen erottamiseksi lainasanasta on se, miten sana käyttäytyy morfosyntaktisesti (ks. esim. Thomason 2001: 135; Kovács & Janurik 2018: 41–55). Jos kielestä B peräisin oleva sana on kielen A määrittämän kieliopin vaatimassa muodossa, sitä täytyy pitää lainana. Jos taas sana on kielen B kieliopin mukaisessa muodossa, se täytyy määritellä koodinupotukseksi. Mielestäni tämä on hyvä kriteeri koltansaamen tapauksessa, mutta silti jää tapauksia, joissa senkään avulla ei voi yksiselitteisesti erottaa koodinupotusta lainasta. Tässä työssä määrittelen lainasanoiksi lähtökohtaisesti kaikki sellaiset sanat, joita taivutetaan koltansaamen morfosyntaksin mukaisesti. Vastaavasti pidän koodinupotuksina sellaisia sanoja, joissa esiintyy matriisikielestä poikkeavaa taivutusoppia. Siispä esimerkkien (1–5) lisäksi koodinupotukseksi täytyy laskea esimerkissä (18) esiintyvä venäjän verbimuoto *сдавалу*. Suomenkielisen muodon sisältäviä koodinupotuksia esiintyy esimerkeissä (19–21 sekä 38–40).

18) *I puk sij сдавалу kolhoo'ze.*
ja kaikki.AKK 3PL luovuttaa.PRT.PL kolhoosi.ILL
'Ja he luovuttivat kaiken kolhoosille.' 16620_1a 30:18

19) *Mon jie'llem aina siirtämässä*
1SG käydä.PRT.1SG aina siirtää.INF.INE
tõid puõccid to'ben.
se.PL.AKK poro.PL.AKK siellä
'Minä kävin aina siirtämässä niitä poroja siellä.' (Kotus 17447_1cz 18:02)

20) *Åå'n liâ ruõšš liikkeellä tääi'ben.*
nyt olla.3PL venäläinen.PL liike.ADE täällä
'Nyt on venäläisiä liikkellä täällä.' (Kotus 17463_1ez 09:25)

21) *Tõn räjja ko eläkkeelle pie'ssem.*
se.GEN asti kun eläke.ALL päästä.PRT.1SG
'Siihen asti, kun eläkkeelle pääsin.' (Kotus 17447_1b 21:18)

Pidän koodinupotuksina myös sanoja, joiden puhujat kertovat kuuluvan toiseen kieleen, kuten *liikekannallepano* esimerkissä 22 ja *npocmo onmumucm* esimerkissä 23.

22) *Joo tõt šõõddi, liikekannallepano lääddas*
 joo se tapahtua.PRT.3SG liikekannallepano suomeksi
ceä'lk̄et, ni jiõm tie'd̄,
 sanoa.4 niin NEG.1SG tietää.KNG
mä'htt säämas liikekannallepano.
 miten koltaksi liikekannallepano
 'Joo, sitten julistettiin liikekannallepano, kuten suomeksi sanotaan, mutta en tiedä, miten liikekannallepano on koltaksi.' (Kotus 17456_1c 26:02)

23) *Jiõm tie'd̄, mä'htt vot säämas cie'lk̄ke,*
 NEG.1SG tietääKON miten DP koltaksi sanoa.PRT.3PL
a ruõššas son leäi npocmo onmumucm.
 mutta venäjäksi 3SG olla.PRT.3SG yksinkertaisesti optimisti
 'En tiedä, miten koltaksi sanottiin, mutta venäjäksi hän oli yksinkertaisesti optimisti.' (Kotus 16620_1a 28:27)

Morfosyntaksiin perustuvaa kriteeriä on luonnollisesti mahdotonta soveltaa yksiköllisenä subjektina toimivaan substantiiviin, kuten *sota* lauseessa 24 tai *juna* lauseessa 25. Tällaiset suomesta peräisin olevat yksikön nominatiivissa vokaalipäätteiset substantiivit voi määrittää joko koodinupotuksiksi tai lainasanoiksi vain tarkastelemalla niiden käyttäytymistä muissa syntaktisissa asemissa.

24) *Mon le'jjem kolmmloekksaž alle,*
 1SG olla.PRT.1SG kolmekymmentävuotias alle
ko sota šõõddi.
 kun sota syttyä.PRT.3SG
 'Minä olin alle kolmekymmentävuotias, kun sota syttyi.' (12403_1a 22:40)

25) *Mâŋŋa tuota Rovaniemi go årsti*
 sitten DP Rovaniemi.GEN kun olla.MOM.PRT.3SG
tõt juna, de eččam jiõ'li te...
 se juna niin isä.PX1SG käydä.PRT.3SG te...

termospulloin   *jið'li*   *tõn*   *ko'st-ne*
 termospullo.KOM käydä.PRT.3SG se.AKK joka.LOK-INDF
tõn   *kaa'f*   *vižžmen.*
 se.AKK kahvi.AKK hakea.AKT.ESS

'Rovaniemen jälkeen, kun pysähtyi se juna, niin isäni kävi termospullolla hakemassa jostain kahvia.' (Kotus 17453_1c 10:15)

Tämän kriteerin käyttämisessä täytyy ottaa huomioon se, että koltansaamessa substantiiveilla esiintyy paljon homonymiaa eri taivutusmuotojen välillä. Esimerkiksi sanan *põrtt* 'talo' taivutusmuodon *põört* voi tulkita kontekstin mukaan niin yksikön genetiiviksi, yksikön akkusatiiviksi kuin monikon nominatiiviksikin. Vaikkapa sanalla *sää'vek* 'suksi' taas yksikön nominatiivimuotokin on homonyyminen edellä mainittujen muotojen kanssa, ja yksikön nominatiivissa vokaalipäätteisillä substantiiveilla kuten *truuba* 'savupiippu' (ks. taulukko 1) ja *radio* 'radio' sitä on yksikön illatiivimuotokin (Moshnikoff ym. 2020: 160; Koponen ym. 2022: 206–207).

Taulukko 1. Substantiivin *truuba* 'savupiippu' absoluuttinen taivutus

sijamuoto	yksikkö	monikko
nominatiivi	<i>truuba</i>	<i>truuba</i>
genetiivi	<i>truuba</i>	<i>truubai</i>
akkusatiivi	<i>truuba</i>	<i>truubaid</i>
illatiivi	<i>truuba ~ truubaa'je</i>	<i>truubaid</i>
lokatiivi	<i>truubast</i>	<i>truubain</i>
komitatiivi	<i>truubain</i>	<i>truubaivui'm</i>
abessiivi	<i>truubatää</i>	<i>truubaitää</i>
essiivi	<i>truuban</i>	
partitiivi	<i>truubad</i>	

Syntaktisesta asemasta riippuen yksikön nominatiivin kanssa homonyyminen muoto täytyy tulkita yksikön genetiiviksi (25, 29), yksikön akkusatiiviksi (26), yksikön illatiiviksi (30) tai monikon nominatiiviksi (32). Tähän vokaalipäätteiseen taivutusvartaloon liitetään muiden sijamuotojen, esimerkiksi yksikön lokatiivin (26, 31), yksikön komitatiivin (25, 27, 28) tai monikon komitatiivin (16) päätteet (ks. myös 14–17). Tähän muototyyppiin kuuluvat suomalaisperäiset sanat vaikuttavat taipuvan kuten vanhemmat venäjistä lainatut vokaalipäätteiset substantiivit, joten niitä on pidettävä suomesta saatuina lainasanoina, vaikka normitettuun kirjakeleeseen

niitä ei ole hyväksytty. Esimerkissä 26 esiintyy *Rovaniemest*, jossa suomen taivutusvartaloon *Rovanieme-* on liitetty koltansaamen yksikön lokatiivin päätte.

- 26) *Mon jiõm muu'št, što mõin mij*
1SG NEG.1SG muistaa.KNG että mikä.KOM 1PL
puõ'dim, mutta juna mon mooštam,
tulla.PRT.1PL mutta juna.AKK 1SG muistaa.1SG
ko mij Rovaniemest leei'm junast.
kun 1PL Rovaniemi.LOK olla.PRT.1PL juna.LOK
'Minä en muista, että millä me tulimme, mutta junan minä muistan, kun me olimme Rovaniemellä junassa.' (Kotus 17453_1c 09:48)
- 27) *Mij vuáššân puõ'dim junain Ruä'vnja'rggë.*
1PL ensiksi tulla.PRT.1PL juna.KOM Rovaniemi.ILL
'Me ensiksi tulimme junalla Rovaniemelle.' (Kotus 17461_1d 17:21)
- 28) *Kiitäjain puõ'dim domoi.*
kiitjä.KOM tulla.PRT.1PL kotiin
'(Lumi)kiitäjällä tulimme kotiin.' (Kotus 17462_1d 12:01)
- 29) *Pirr sairaala vää'z3ti dâhttar låå'vtää.*
ympäri sairaala.GEN kävelyttää.PRT.3SG lääkäri lupa.ABE
'Lääkäri kävelytti ympäri sairaalaa ilman lupaa.' (Kotus 17447_1cz 05:42)
- 30) *Son jooudi sairaala*
3SG joutua.PRT.3SG sairaala.ILL
di tõt tuâjj muännast paa'z3i kōškkân.
ja se työ 1DU.LOK jäädä.PRT.3SG keski.ESS
'Hän joutui sairaalaan ja se työ jäi meiltä kahdelta kesken.'
(Kotus 17453_1c 57:48)
- 31) *Kue'htt neä'ttel vain leäi sairaalast,*
kaksi viikko.AKK vain olla.PRT.3SG sairaala.LOK
luõ'stte määust.
laskea.PRT.3PL takaisin
'Kaksi viikkoa vain oli sairaalassa ja laskivat takaisin.'
(Kotus 17447_1cz 06:08)

32) *Ekka vuõ'ljim, što lentokone jie puäďće.*
 yöllä lähteä.PRT.1PL että lentokone.PL NEG.3PL tulla.KOND.KNG
 'Yöllä lähdimme, jotta lentokoneet eivät tulisi (ja näkisi heitä).'
 (Kotus 632_1a 15:33)

Tavallisesti tällaiset suomesta lainatut vokaalipäätteiset sanat ovat saman tyyppin venäjstä lainattujen sanojen (ks. taulukko 1; osatutkimus IV: 103–104) tavoin astevaihtelemattomia (33–36).

33) *Ä'jj lij leäm*
 ukki olla.3SG olla.PARTIS.PRF
kuõi'tin paa'rnin maailmsotast.
 kaksi.KOM poika.KOM maailmansota.LOK
 'Ukki on ollut kahden poikansa kanssa maailmansodassa.'
 (Kotus 17459_1bz 45:32)

34) *Na de to'ben ä'tte leei'm tõn sota pää'j.*
 No sitten siellä DP olla.PRT.1PL se.GEN sota.GEN aika.AKK
 'No siellä sitten olimme sen sodan ajan.' (Kotus 635_3az 50:59)

35) *Tok parakki vuälla čaanjim.*
 sinne parakki.GEN alle mennä sisään.PRT.1PL
 'Sinne parakin alle menimme.' (Kotus 17462_1c 05:19)

36) *Tõt joo'di mij mie'ldd,*
 se kulkea.PRT.3SG 1PL.GEN mukana
ko mij joo'dim evakkost.
 kun 1PL kulkea.PRT.1PL evakko.LOK
 'Se kulki meidän mukanamme, kun me olimme evakossa.'
 (Kotus 17453_1c 04:59)

Jos tällaisia sanoja tulee pitää lainasanoina, miksi sitten esimerkiksi lauseen (37) yksikön lokatiivimuodossa *evakost* on suomen heikkoasteinen vartalo, kuten yksikön inessiivissä *evakossa* tai elatiivissa *evakosta*. Muita tapauksia, joissa suomen yksikön nominatiivista poikkeava taivutusvartalo toimii koltansaamen sijapäätteiden kanssa ovat yllä käsitellyt esimerkin 13 *kalanviljelylaitoksest* ja

esimerkin 26 *Rovaniemest* (vrt. myös alaviite 6). Mielestäni syynä tähän on kaksikielisen puhujan kompetenssi molemmissa kielissä. Vaikka yksikön nominatiivissa vokaalipäätteisten sanojen pitäisi koltansaamessa olla astevaihtelemattomia, voi astevaihtelemattomuus rikkoa kaksikielisen puhujan kielitajua, jolloin hän liittää koltansaamen yksikön lokatiivin pääteen suomen heikkoasteiseen vartaloon. Aineistossa suomen astevaihtelun noudattaminen esimerkiksi yksikön lokatiivimuodoissa ei kuitenkaan ole erityisen tavallista.

- 37) *Jeärraz le'jje*   *puk*   *evakost.*
 muu.PL olla.PRT.3PL kaikki.PL evakko.LOK
 'Kaikki muut olivat evakossa.' (Kotus 632_1a 16:07)

Toinen esimerkki kaksikielisen puhujan turvautumisesta suomen kielen taitoon on esimerkkilauseiden 1, 21 ja 38–40 sekä osatutkimuksen I: 97 muodot *Kekkoselle*, *eläkkeelle*, *evakkoon*, *Ivaloon*, *porukalle* ja *Kaamaseen*, joita täytyy pitää morfosyntaktisen kriteerin perusteella koodinupotuksina suomesta. Vaikuttaa siltä, että vaikka suomen kielestä saatuja vokaalipäätteisiä substantiiveja taivutetaan useimmiten koltansaamen kieliopin mukaisesti esimerkiksi yksikön lokatiivissa tai komitatiivissa, turvaututaan samojen sanojen kohdalla usein koodinupotukseen tapauksissa, joissa koltansaamen kielioppi vaatisi yksikön illatiivia. Toisin sanoen yksikön nominatiivin kanssa homonyymiset yksikön illatiivimuodot (41–42) vaikuttavat olevan ainakin jossain määrin kaksikielisen kielenpuhujan kielitajun vastaisia, vaikka niitä käytetään nykyäänkin melko paljon. Koodinupotukset ovat myös yksi tapa vähentää kielessä esiintyvää sijamuotojen välistä homonymiaa.¹⁰

- 38) *Čáhčča*   *sitten vuõ'ljim*   *tii'k*   *evakkoon.*
 syksyllä   sitten lähteä.PRT.1PL   tänne evakko.ILL
 'Syksyllä sitten lähdimme tänne evakkoon.' (Kotus 3319_1az 01:22)

- 39) *Kaamsest*   *leei'm*   *påå'stpõörtâst*
 Kaamanen.LOK   olla.PRT.1PL   postitalo.LOK
de   *kue'htt*   *peei'v*   *de*   *tõ'st*   ***Ivaloon***   *puõ'dim.*
 sitten   kaksi   päivä.AKK   sitten se.LOK   Ivalo.ILL tulla.PRT.1PL

¹⁰ Sotien jälkeen Sevettijärvelle muuttaneet koltansaamelaiset turvautuivat kaksikieliseen kompetenssiinsa myös paikannimistön mukauttamisessa omaan kieleen sopivaksi. Esimerkiksi nimen *Unto Matin jäu'rr* 'Unto Matin järvi' määriteosassa esiintyy miehen nimi suomen yksikön genetiivissä, mutta määriteosa on käännetty koltansaameksi (Valtonen 2021: 167).

'Kaamasessa olimme postitalossa kaksi päivää ja sieltä tulimme Ivaloon.'
(Kotus 635_2az 49:17)

40) *Kuāram jiōččan porukalle.*
ommella.1SG itse.PX1SG.GEN porukka.ALL
'Ompelen omalle porukalle.' (Kotus 17458_1d 17:43)

41) *De māŋga ā'tte tō'st mōōnim evakko.*
sitten jälkeen DP se.LOK mennä.PRT.1PL evakko.ILL
'Sen jälkeenhän menimme sieltä evakkoon.' (Kotus 17462_1c 04:29)

42) *Ja mōōnim Ivalo.*
ja mennä.PRT.1PL Ivalo.ILL
'Ja menimme Ivaloon.' (Kotus 631_1a 35:34)

Koodinupotusten eräänlaisena alatyypinä voidaan pitää esimerkkien (43–44) muotoja *puhelimet* ja *mausteet*, jotka ovat selvästi suomen kielen monikon nominatiivimuotoja koltansaamen kieliopin vaatimassa muodossa. Koltansaamessa subjekti on nominatiivissa myös kielteisessä eksistentiaalilauseessa toisin kuin suomessa, jossa se on partitiivissa. Morfosyntaksikriteerin perusteella lainasanoina taas tulee pitää esimerkeissä (45–46) esiintyviä muotoja *kätilö* ja *lentokone*.

43) *Jiā-ga te'l leāmmaž puhelimet mōōk-ki to'ben.*
NEG.3PL-NRK silloin olla.PARTIS.PRF puhelin.PL mikä.PL-KFP siellä
'Eikä silloin ollut mitään puhelimia.' (Kotus 17447_1b 02:46)

44) *Te'l-han jeä'lääm mōōk-ki jee'res mausteet.*
silloin-DP olla.NEG.PRT.3PL mikä.PL-KFP muu mauste.PL
'Silloinhan ei ollut mitään muita mausteita.' (Kotus 12896_2az, 08:22)

45) *Te'l-han jeä'lääm kätilö jie-ga mōōk.*
silloin-DP olla.NEG.PRT.3PL kätilö.PL NEG.3PL-NRK mikä.PL
'Silloinhan ei ollut kätilöitä eikä mitään.' (Kotus 17453_1c 00:52)

46) *Jie kuä'ss koll'jam lentokone*
NEG.3PL milloin kuulua.PARTIS.PRF lentokone.PL

jie-ga   *mōōk.*
NEG.3PL-NRK   mikä.PL

'Koskaan ei kuulunut lentokoneita eikä mitään.' (Kotus 632_1a 15:40)

Kaiken kaikkiaan äänteellinen mukauttaminen ja morfosyntaksi ovat mielestäni parhaita kriteereitä lainan ja yksisanaisen koodinupotuksen erottamiseksi toisistaan koltansaamen ja suomen sekä koltansaamen ja venäjän välisissä kontaktitilanteissa. Mikäli sanaan liittyy suomen tai venäjän taivutuspäätteitä, sanaa on pidettävä koodinupotuksena. Sitä vastoin, jos sanaan yhdistyy koltansaamen taivutuspäätteitä, sanaa on pidettävä lainana. Ihmiskieli ei kuitenkaan aina vastaa esitettyjä yksinkertaistettuja teorioita, vaan puhutussa kielessä on tapauksia, joita ei voi laskea kiistattomasti lainaksi eikä koodinupotukseksi.

3.3 Lainasanat

Tavallisesti lainasanoilla viitataan sanoihin, joissa kielestä toiseen on kopioitunut sekä muoto että merkitys. Suurin osa lainasanoista onkin tällaisia, mutta niiden ohella on käänöslainoja, joissa kielirajan yli on levinnyt vain sananmuodostusmalli.

Kun kieleen otetaan perinteisen määritelmän mukaisia lainasanoja, niitä mukautetaan aina lainansaajakielen äänneoppiin ja usein myös muoto-oppiin. Äänteellistä mukauttamista kutsutaan fonologiseksi substituutioksi. Äänteellinen mukauttaminen on tärkeää, sillä se helpottaa sanan lausumista. Tyypillisimmin lähtökielen äänteet ja äänneyhtymät substituoidaan kohdekielen fonologisesti lähimmillä äänteillä ja äänneyhtymillä; substituutiota ohjaavat lisäksi lainansaajakielen prosodia ja fonotaksi, jotka rajoittavat painotusta, tavurakennetta ja äänteiden sekä äänneyhtymien esiintymisympäristöjä. Koltansaamessa tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että sanan pääpaino on aina ensimmäisellä tavulla riippumatta painon paikasta lainanantajakielessä.

Fonologisen substituution säännöt muuttuvat ajan myötä lainansaajakielen äänneopin ja sanarakenteen kehittyessä. Esimerkiksi venäjän ensitavun vokaali /e/ on substituoitu vanhoissa lainoissa koltansaameen diftongilla, kuten sanassa *meäll* 'liitu' < *mel* id., sillä koltansaamessa ei esiintynyt ensitavun monoftongia *e*. Vanhempien venäläislainojen lainaamisen jälkeen monoftongi *e* tuli kuitenkin mahdolliseksi myös ensitavussa ilmeisesti *i-e*-korkeusvaihtelun syntymisen myötä, esim. *viikkād* 'viedä' : *veekk* [3SG] (osatutkimus IV: 94). Tämän jälkeen venäjän ensitavun vokaali /e/ oli mahdollista substituoida koltansaameen monoftongilla *e*,

kuten sanassa *steehl* 'lasi' < *стекло* id. Joskus myös lainasanat voivat vaikuttaa äänneopin kehittymiseen (ks. 3.4). (Tarkemmin fonologisesta substituutiosta ks. esim. Ante Aikio 2009: 12–14.)

Fonologisen substituution alatyypiksi voidaan laskea niin kutsuttu etymologinen nativisaatio (ks. Ante Aikio 2007; 2009: 14–17; Rauhala 2014: 308–310). Etymologisessa nativisaatiossa äännevastaavuudet eivät perustu fonologisiin vastaavuuksiin lainahetkellä, vaan kielenpuhujat hyödyntävät vanhemmassa sanastossa esiintyviä fonologisia vastaavuuksia. Tavallisesti etymologista nativisaatiota tapahtuu läheisten sukukielten välillä, jolloin substituutiomalli voidaan hakea esimerkiksi yhteisestä perintösanastosta, mutta sitä esiintyy muidenkin pitkäaikaisissa kontakteissa olevien kielten välillä (ks. Juntila 2015: 143–144). Koltansaamassa esiintyy paljon itämerensuomalaisista kielistä etymologista nativisaatiota hyödyntäen lainattuja sanoja. Esimerkiksi sanoissa *hâ'dd* 'hinta' ← karj. *hinta* id., *šâ'ldd* 'lattia' ← karj. *šilta* id. ja *pōrtt* 'talo, huone' ← karj. *pertti* (< *pirtti*) id. on hyödynnetty yhteisestä perintösanastosta löytyviä vokaalivastaavuuksia, vrt. *â'lmm* 'taivas' ~ karj. *ilma* 'ilma, sää, taivas' ja *nōmm* 'nimi' ~ karj. *nimi* id., vaikka myös tavallisen fonologisen substituution mukaiset muodot ***hintt* / ***hidd*, ***šiltt* ja ***pirtt* olisivat mahdollisia. Maantieteellisistä syistä ja kontaktien historian takia täytyy suurinta osaa etymologisesti nativisoiduista koltansaamen sanoista pitää karjalaislainoina, mutta sellaisiakin sanoja tavataan, jotka on lainattu koltan joihinkin murteisiin suomesta ja toisiin karjalasta. Esimerkiksi *lä'nn* merkitsee Paatsjoen murteessa linnaa mutta Suonikylän ja Nuortijärven murteissa kaupunkia (T. I. Itkonen 1958a: 192). Paatsjoen murteeseen sana on siis lainattu suomen sanasta *linna* ja Suonikylän sekä Nuortijärven murteisiin karjalan sanasta *linna* 'kaupunki'.

Perinteisen määritelmän mukaisia lainasanoja voidaan mukauttaa lainansaajakielen taivutuskategorioihin kielessä esiintyvien sanojen antamien morfologisten integraatiomallien avulla. Sanan morfologinen integroiminen on tärkeää, sillä se helpottaa lainasanojen muistamista (vrt. Räisänen 1978: 334) ja auttaa niiden taivutuksessa. Aina kieliyhteisöllä ei ole selvää näkemystä, miten uudentyyppiset lainasanat pitäisi integroida kieleen, mikä aiheuttaa ongelmia taivutuksessa ja lisää koodinupotusten tarvetta. Esimerkiksi viime vuosina on käyty paljon keskustelua siitä, miten suomen vokaalipäätteisiä substantiiveja tulisi lainata ja miten niitä pitäisi taivuttaa. Kuten esimerkeistä 24–46 käy ilmi, tällaiset sanat esiintyvät koltansaamen puhekielessä vokaalipäätteisinä, mutta erityisesti yksikön illatiivin yhteydessä turvaudutaan herkästi koodinupotuksiin suomesta. Kirjakielissä taas suomen vokaalipäätteiset substantiivit integroidaan sellaisiin

sanatyyppeihin, jotka päättyvät konsonanttiin, esim. *konjakk* 'konjakki' (Giellagáldu 1.11.2017), vrt. *parakki* (35).

Ainakin koltansaamen osalta voidaan osoittaa kolmentyyppisiä morfologisia intergaatiomalleja: 1) Fonologisesti substituoitu lainavartalo toimii koltansaamessa taivutusvartalona eikä siihen ole lisätty koltansaamen johdinaineksia (Pakerys 2016: 179–180; verbien osalta Wohlgemuth 2009: 88–89). 2) Morfologinen substituutio eli tilanne, jossa lainanantajakielen johdin korvataan koltansaamen johtimella (Junntila 2015: 139–140; Pakerys 2016: 180–181). 3) Johtimen lisäys eli tilanne, jossa lainavartaloon liitetään jokin koltansaamen johdinaines (Pakerys 2016: 181–184; verbien osalta Wohlgemuth 2009: 95–97).

Ensimmäistä ja koltansaamen osalta yleisintä morfologisen integraation mallia kutsun fonologiseksi adaptaatioksi. Tämä eroaa kahdesta muusta mallista sillä, että lainasanat mukautetaan ainoastaan fonologisen substituution avulla eikä lainavartaloon liity koltansaamen näkökulmasta johdinainesta. Kaikki venäjistä lainatut substantiivit, esim. *duuhh* 'tuoksu' ← *дух* id. ja *samvaar* 'samovaari' ← *самовар* id., adjektiivit, esim. *teāmnai* 'tumma' ← *тёмный* id. ja *vie'ssel* 'iloinen' ← *весел* 'iloinen (lyhyt maskuliini)', ja suurin osa verbeistä, esim. *liāššād* 'maata' ← *лежать* id., on lainattu fonologisen adaptaation avulla (venäjistä lainattujen substantiivien, verbien ja adjektiivien integraatiosta koltansaamen morfologiaan ks. tarkemmin osatutkimus IV: 97–113). Fonologista adaptaatiota on käytetty myös sellaisten itämerensuomalaisten substantiivien lainaamisessa, jotka eivät sisällä johdinainesta, joka kielenpuhujien olisi helppo tunnistaa johtimeksi, esim. *ke'rijj* 'kirja, kirje, kirjo' ← karj. *kirja* id. ja *papp* 'pappi' ← karj. *pappi* id. (suffiksittomien substantiivien intergroimisesta ks. Giellagáldu 1.11.2017). Tämä integraatiomalli on tavallinen myös itämerensuomesta saatujen verbien lainaamisessa, esim. *tääkkad* 'takoa' (< *taakkud) ← karj. *takuo* id., ja sitä on käytetty myös monien adjektiivien lainaamisessa, esim. *päälljas* 'alaston, paljas' ← karj. *paljas* id. ja *pää'res* 'paras (esim. ajasta, jolloin jotain tapahtuu); ylin' ← karj. *paraš* (< *paras*) 'paras'.

Morfologisen intergaation toista tyyppiä eli morfologista substituutiota on käytetty esimerkiksi venäjän refleksiiviverbien lainaamisessa. Niissä venäjän enklittinen refleksiivipronomini *-ся* on substituoitu koltansaamen refleksiivijohtimella *-ðöttâd*, joka on liitetty koltansaamen verbijohtimen *-j-* tai *-d-* perään. Huomionarvoista on se, että nämä, kuten suurin osa muistakin koltansaamen venäjistä lainatuista verbeistä on saatu infinitiivin sijaan finiittimuotojen vartalosta, esim. *kaž|d|ðöttâd* 'ilmestyä' ← *казá|ть|ся* : *каж-* id. ja *prâ'sš|j|ðöttâd* 'hyvästellä' ← *проуá|ть|ся* id. : *проуц-* (ks. osatutkimus IV:

104–105). Morfologista substituuotiota on käytetty myös joidenkin itämerensuomesta lainattujen verbijohdosten integroimisessa. Esimerkiksi suomen *-Oi-*johdin on substituoitu koltansaamen johtimella *-â'stted*, esim. *motivâ'stted* 'motivoida' ← *motivoida* ja *navigâ'stted* ← *navigoida*. Kyseisen johtimen avulla muodostetaan tavallisesti deminutiiviverbejä, esim. *čič'lggēed* ← *čič'lggâ'stted* 'selittää vähän'. Verbien lisäksi morfologista substituuotiota on käytetty läpinäkyvän johdinaineksen sisältävien substantiivien ja adjektiivien lainaamisessa. Esimerkiksi alueen, kylän tai kaupungin asukasta merkitsevissä substantiiveissa suomen *-lAinen* -johdin on substituoitu koltansaamen *-neĵ-*johtimella, esim. *eurooppneĵ* 'eurooppalainen'. Suomen adjektiivijohtimet *-nen* ja *-lainen* taas on yleensä substituoitu koltansaamen adjektiivijohtimella *-laž*, esim. *aatlaž* 'aatelinen', *teknlaž* 'tekninen' ja *euroopplaž* 'eurooppalainen', ja joskus myös adjektiivijohtimella *-s*, esim. *hiirmâs* 'hirmuinen'.

Morfologisen integraation kolmatta tyyppiä eli johtimen lisäystä on käytetty joidenkin skandinaavista saatujen verbien lainaamisessa. Niissä lainattuun verbinvarataloon on lisätty koltansaamen verbijohdin *-j-*, esim. *maa'l'jed* 'jauhaa' ← norj. *male* id. ja *štoo'ppjed* 'parsia' ← norj. *stoppe* id. (ks. Korhonen 1981: 333).

Fonologisten ja morfologisten integraatiomallien ohella tärkeä sanaston lainaamisen tapa on käännöslainaaminen. Käännöslainalla tarkoitetaan sellaista sanaa tai ilmausta, joka on muodostettu oman kielen aineksista vieraan kielen mallin mukaan. Käännöslainaaminen eroaa morfologisesta substituuotiosta siinä, että siinä kaikki sanan osat on käännetty, kun taas morfologisessa substituuotiossa kääntäminen koskee vain sanan pääteainesta. Esimerkkejä käännöslainaamisesta löytyy paljon suomen ja koltansaamen ja vähemmässä määrin venäjän ja koltansaamen kontaktitilanteista. Jälkimmäisestä voidaan antaa esimerkiksi *tiðrvvsa* 'terve.ILL' 'kippi', jonka muodostusmallina toimi ilmaus *за здорóвье* id. (osatutkimus IV: 117). Nykyisin koltansaamen sanamuodostuksessa otetaan mallia erityisesti suomesta. Varmoja esimerkkejä suomen mallin mukaan muodostetuista käännöslainoista ovat *tiðrvâsvuõttpõrtt* 'terveystalo' (*tiðrvâsvuõtt* 'terveys' + *põrtt* 'talo') ja *vuei'vvgâârad* 'pääkaupunki' (*vuei'vv* 'pää' + *gâârad* 'kaupunki').¹¹

Käännöslainojen yhteyteen voidaan laskea osa kansanetymologioista, esimerkiksi yhdyssana *jie'nnpei'vv* [äiti.GEN + päivä] 'toinen pääsiäispäivä', jolla

¹¹ Puhemielessä yhdyssanoissa käännetään usein jälkimmäinen osa, esim. *huutokaupp* 'huutokauppa', *kyytipâ'lkĵ* 'kyytipalkka', *kâsituâj* 'käsityö' ja *sukunõmm* 'sukunimi', mutta joskus taas jälkimmäinen osa, esim. *ke'temaine* 'keittoaine', *teâ'ggpuute* 'rahanpuute'.

ei ole vastinetta muissa kielissä eikä sille ole esitetty etymologiaa. Sitä täytyy pitää kansanetymologiana, jonka lähtökohtana on *ee'jipei'vv* 'ensimmäinen pääsiäispäivä; pääsiäinen' ← karj. *äijäpäivä* 'pääsiäinen'. Luultavasti sen jälkeen, kun kontaktit karjalankielisten kanssa loppuivat ja kolttasaamelaiset eivät enää tienneet, että sana on lainattu karjalasta, he alkoivat hahmottaa sanan *ee'jipei'vv* yhdyssanaksi, jonka ensimmäinen osa on yksikön genetiivimuoto sanasta *e'čč* 'isä'. Tämän jälkeen toinen pääsiäispäivä nimettiin äidinpäiväksi. Muita lainasanoihin liittyviä kansanetymologioita on mahdollista löytää jatkotutkimuksissa.

Kuten Haspelmath ja Tadmor (2009: 16) osoittavat, lainasanat muuttavat kielen sanastoa monin tavoin. Tavallisesti kieleen lainataan uusi sana silloin, kun kielessä ei entuudestaan ole kielenpuhujan tarvitsemaa sanaa. Lainasana voi kuitenkin tulla myös kielessä esiintyvän sanan rinnalle (Haspelmath & Tadmor 2009: 16). Esimerkiksi lauseessa (47) esiintyy sekä kantasaameen palautuvaa sana *vivv* 'vävy' että samanmerkityksinen venäjältä lainattu sana *zee'tt* ← *зять* id. Koltansaamen puhekielessä esiintyy paljon sellaisia suomesta lainattuja sanoja, jotka on lainattu koltansaamessa aiemmin esiintyneen sanan rinnalle, esim. *juna* (25–27) – *poojäs*, *lentokone* (32, 46) – *jarplaan* sekä *peruna* (14, 16) – *päättäk* ← *potakka* 'peruna'.

- 47) *Rie'mjj-zee'tt puõ'di, rie'mjj lij vivv su'st.*
 kettu-vävy tulla.PRT.3SG kettu olla.3SG vävy 3SG.LOK
 'Kettuvävy tuli, kettu on hänen vävyensä.' (Kotus 9836_1bz 14:26)

Aina lainasanan merkitys ei kuitenkaan täysin vastaa kielessä aiemmin esiintyneen sanan merkitystä ja käyttöä. Esimerkiksi koltansaamessa esiintyy kolme 'Jumalaa' merkitsevää sanaa: *E'mmel*, *Vuâsppå'd* sekä *Bååžž*. *E'mmel* on vanha itämerensuomalainen laina sanasta *Jumala*. Sanan levikki ulottuu eteläsaamesta turjansaameen asti ja merkitsee kaikissa muissa saamelaiskielissä 'Jumalaa', paitsi koltansaamessa, jossa se merkitsee tavallisesti 'luterilaisten Jumalaa' ja joskus myös 'Luoja' (KKLS: 45). Kyseisen sanan rinnalle lainattiin karjalasta *Vuâsppå'd* ← *Hospoti* id. (osatutkimus IV: 90), joka alkoi merkitä ortodoksisten jumalaa. Näiden sanojen lisäksi lastenkielessä esiintyy venäjältä lainattu sana *Bååžž* ← ven. vokatiivi *Бóже* 'Jumala'.

Monissa kielikontaktitutkimuksissa on todettu, että absoluuttisina määrinä eniten lainataan substantiiveja, verbejä ja adjektiiveja (esim. Hansegård 1967: 124; Haspelmath & Tadmor 2009: 8). Näitä ja adverbejä lainataan jo satunnaisissa kontakteissa eri kielten puhujien välillä (Thomason 2001: 70–71). Myös koltansaameen on lainattu eniten juuri substantiiveja, verbejä ja adjektiiveja. Nämä

sanaluokat ovat enemmistössä sekä venäläislainojen, karjalaislainojen (T. I. Itkonen 1942: 49–54), skandinaavilainojen (T. I. Itkonen 1958b) että tuoreiden suomalaislainojen joukossa.

Etymologisessa tutkimuksessa ei tavallisesti kiinnitetä huomiota konjunktioiden, partikkeleiden ja adverbien lainaamiseen. Syynä tähän on ainakin se, että niitä voi olla kerrallaan kielessä suhteellisen pieni määrä. Ne ovat silti kiinnostavia, sillä ne lainautuvat herkästi ja kontaktikielten vaihtuessa korvautuvat uusilla kielenaineilla (ks. osatutkimus I; Juutinen & Mettovaara 2021) ainakin siitä syystä, että ne eivät tavallisesti vaadi monimutkaista adaptaatiota. 1900-luvun alussa puhutussa koltansaamessa esiintyi lähes pelkästään venäjistä lainattuja konjunktioita ja suurin osa partikkeleistakin oli venäläisperäisiä (osatutkimus IV: 96). Kielitilanteen muuttuessa näiden rinnalle lainattiin adverbeja, konjunktioita ja partikkeleita suomesta. Nykypäivänä suurin osa koltansaamen puhujista Suomessa käyttää puheessaan lähes pelkästään suomesta lainattuja adverbeja (esim. *ainaki, aivan, heti, juuri, sitte, tietenki, tietenkää, vissiinki*), konjunktioita (*ja, et, jos, mut, tai, vai, vaikka*) ja partikkeleita (esim. *joo, kato, nii*) (ks. Koponen ym. 2009: 5 sekä adverbien, konjunktioiden sekä partikkeleiden käytöstä 45–108). Näitä suomesta lainattuja adverbeja, konjunktioita ja partikkeleita ei normitettuun koltansaamen kirjakieleen ole hyväksytty.

3.4 Kielikontaktien vaikutus äänneoppiin

Kielikontaktien aiheuttaman äänneopillisen vaikutuksen voi jakaa kolmeen osaan: 1) äänteenmuutoksiin, jotka ovat levinneet koltansaameen kontaktikielistä, 2) uusiin äänteisiiin ja äänneyhtymiin, jotka ovat tulleet koltansaameen lainasanaston mukana, sekä 3) muiden kielten interferenssiin erityisesti koltansaamen uusien puhujien ääntämykseen.

Koltansaamessa esiintyy paljon sellaisia äänteenmuutoksia, joiden taustalla on kontaktikielten vaikutus. Äänteenmuutokset ovat levinneet poikkeuksetta muista saamelaiskielistä, mikä ei sinällään ole yllättävää, sillä äänteenmuutokset leviävät yleensä juuri lähisukuisten kielten välillä. Kun kielet ovat keskenään suhteellisen ymmärrettäviä ja jakavat paljon yhteistä sanastoa, kielenpuhujan on helppo omaksua toisesta kielestä äänteenmuutoksia, jotka leviävät pääsääntöisesti kaikkiin sellaisiin sanoihin, joissa esiintyy kyseinen äänne tai äänneyhtymä.

Muiden kuin lähisukukielten vaikutus näkyy koltansaamessa siinä, että lainasanaston kautta kieleen on saatu uusia äänneyhtymiä ja äänneitä tai ainakin äänneiden mahdolliset esiintymisympäristöt ovat laajentuneet. Lainasanojen kautta

kieleen tulleet uudet äänteet ja äänneyhtymät eroavat lähisukukielistä levinneistä ääntenmuutoksista siinä, että ne eivät ole levinneet muuhun sanastoon. Uusien äänteiden ja äänneyhtymien lainaaminen voi tietenkin vaikuttaa jatkossa siihen, kuinka uusien lainasanojen äänteitä ja äänneyhtymiä substituoidaan. Kontaktivaikutus voi myös vaikuttaa kielen ääntämykseen, mikäli kaksikielisyys on vahvaa ja se jatkuu pitkään.

Koltansaamen kannalta merkittävä ääntenmuutos on denasaalisaatio (**nt > dd*, **mp > bb*, **ŋk > gg*, **nc > ʒʒ*, **ńć > ʒʒ*, **mt > bd* ja **mč > bč*), joka levisi koltansaameen lännestä luultavasti 1500-luvun jälkeen (Sammallahti 1998: 194–195). Tämä ääntenmuutos on tapahtunut kaikissa koltansaamen murteissa, mutta ei kiltinäsaamassa eikä akkalansaamassa, jonka puhujat kuuluivat eri luostarin vaikutusalueeseen ja kävivät kauppaa enimmäkseen Kantalahden suuntaan eivätkä Kuolan niemimaan pohjoisrannikolle, kuten koltansaamelaiset.

Kaikkia koltansaamen murteita käsittävien ääntenmuutosten lisäksi on esittää joukko tuoreempia kontaktivaikutuksesta johtuvia ääntenmuutoksia, jotka rajoittuvat vain muutamaa murteisiin. Ensinnäkin koltansaamen pohjoismurteissa tavataan useita sellaisia ääntenmuutoksia, joita ei tavata koltansaamen etelämurteissa, mutta jotka ovat yhteisiä pohjoissaamen ja erityisesti sen merisaamen murteiden kanssa. Edellä mainittujen sanansisäisten *bd* ja *bč* konsonanttiyhtymien alkuklusiili on kehittynyt pohjoismurteissa soinnilliseksi frikatiiviksi *v* (Sammallahti 1998: 30). Konsonanttiyhtymän alkuklusiilin frikatiivistuminen on tapahtunut pohjoismurteissa myös äänneyhtymissä *ps*, *pš*, *pt* ja *pč*, joissa ainakin Paatsjoen ja Näätämön murteissa frikatiivi edustuu soinnittomana *f*:nä seuraavien soinnittomien konsonanttien takia. Koltansaamen pohjoismurteissa on myös tapahtunut affrikaattojen yksinkertaistuminen sibilanteiksi *k*:n edellä: *ck > sk*, *čk > šk* (Sammallahti 1998: 195). Samoihin aikoihin on pohjoissaamesta levinnyt samaan heikentymistendenssiin liittyvä ääntenmuutos *tk > tk* [ʁk], tosin sitä ei jostain syystä tavata koltansaamen Näätämön murteessa (Sammallahti 1998: 197). Kaikkia edellä mainittuja ääntenmuutoksia yhdistää konsonanttiyhtymien ensimmäisen konsonantin heikentyminen, minkä vuoksi niiden voi olettaa tapahtuneen samoihin aikoihin. Kontaktien historian perusteella varteen otettavalta leviämisaajankohdalta vaikuttavat 1700- ja 1800-luvut, jolloin koltansaamen pohjoismurteiden puhujilla oli tiiviitä kontakteja pohjoissaamen ja erityisesti sen merisaamen murteen puhujien kanssa. Epäilen, että samoihin aikoihin koltansaameen levisi pohjoissaamesta myös metateesi *br > rv*, joka on levinnyt joissain sanoissa myös Suonikylän murteeseen, esim. *čärvvad* 'puristaa' (< **čäprō*-). Voimakkaimmin

pohjoissaamen kanssa kontaktissa olleeseen Näätämon murteeseen on levinnyt myös sellaisia äänne- ja vokaalimuutoksia, joita ei tavata muissa murteissa. Näihin lukeutuu ainakin vokaalien välisen geminaatan *jj* kehittyminen palataaliseksi geminaattaklusiiliksi *đđ*.

Olen koonnut taulukkoon 2 yllä käsitellyt äännepiirteiden edustukset koltansaamen pohjois- ja etelämurteissa sekä merisaamassa.

Taulukko 2. Koltansaameen lännestä levinneitä äänne- ja vokaalimuutoksia

merkitys	merisaame	koltansaamen pohjoismurteet	koltansaamen etelämurteet	kantasaame
lintu	<i>loddi</i>	<i>lâ'dd</i>	<i>lâ'dd</i>	* <i>lontē</i>
keppi	<i>soabbi</i>	<i>suä'bb</i>	<i>suä'bb</i>	* <i>soampē</i>
onki	<i>vuogga</i>	<i>vuōgg</i>	<i>vuōgg</i>	* <i>vuon̄kē</i>
kynsi	<i>gazza</i>	<i>kōžž</i>	<i>kōžž</i>	* <i>kēncē</i>
hakea	<i>viežžat</i>	<i>vižžâd</i>	<i>vižžâd</i>	* <i>vier̄čē-</i>
tuntea	<i>dovdat</i>	<i>tovddâd</i>	<i>tovddâd</i>	* <i>tomtē-</i>
karhu	<i>guovža</i>	<i>kuōvžž</i>	<i>kuōbžž</i>	* <i>kuom̄čē</i>
punainen	<i>ruovsat</i>	<i>ruōvssâd ~ ruōfssâd</i>	<i>ruōpssâd</i>	* <i>ruop̄sē-</i>
villakuore/ siika	<i>šavšša</i>	<i>šavšš ~ šafšš</i>	<i>šapšš</i>	* <i>šāp̄sē</i>
hius	<i>vuovtta</i>	<i>vuōvtt ~ vuōftt</i>	<i>vuōptt</i>	* <i>vuop̄tē</i>
vasaton vaadin	<i>čoaščes</i>	<i>čue'včes ~ čue'fčes</i>	<i>čue'pčes</i>	* <i>čoaščes</i>
kotka	<i>goaskem</i>	<i>kuä'sk̄kem</i>	<i>kuä'c̄k̄kem</i>	* <i>koackēmē</i>
paannejää	<i>aškkas</i>	<i>ōōškās</i>	<i>ōōčkās</i>	* <i>ēčkēs</i>
muurahainen	<i>goška</i>	<i>koškk</i>	<i>koškk</i>	* <i>koškē</i>
		(Näätämon murteessa <i>koškk</i>)		
sade	<i>arvi</i>	<i>â'rvv</i>	<i>â'brr</i>	* <i>ēprē</i>
laittaa, asettaa	<i>bidjat</i>	<i>piijjâd</i>	<i>piijjâd</i>	* <i>piejē-</i>
		(Näätämon murteessa <i>piijjâd</i>)		

Pohjoissaamen kontaktivaikutuksen ohella koltansaamen murteista löytyy todennäköisesti kiltinäsaamesta levinneitä äänne- ja vokaalimuutoksia. Vaikka koltansaamen ja kiltinäsaamen puhujien välisistä kosketuksista on säilynyt vähän tietoa, rannikolla tapahtuneisiin kontakteihin viittaa ainakin kaksi äänne- ja vokaalimuutosta. Ensimmäinen *a* on kehittynyt Paatsjoen–Petsamon murteessa *o*-alkuiseksi diftongiksi, esim. *k^oaġġeD* 'nostaa' (T. I. Itkonen 1958a: 79). Tämä äänne- ja vokaalimuutos vaikuttaa levinneen rannikkoa pitkin näihin murteisiin kiltinäsaamesta, mihin viittaa se, että kiltinäsaamen *a*, esim. *kâġ^ske^o* id., on kehittynyt vastaavanlaisesta diftongista (T. I. Itkonen 1958a: XXXIII). Leviämissuuntaan viittaa se, että äänne- ja vokaalimuutos on ehtinyt pidemmälle kiltinäsaamassa ja sillä on siellä laaja levikki. Toinen kiltinäsaamea ja kaikkia koltansaamen pohjoismurteita yhdistävä äänne- ja vokaalimuutos

on toisen tavun supistumavokaalin *u* kehittyminen *â*:ksi, esim. Paatsjoen murteen *repp* 'riekko' : *rippá* [ILL] ja kiltinäsaamen *rjə̀p̄^A* : *rjə̀p̄ê* (T. I. Itkonen 1958a: 431), vrt. koltansaamen Suonikylän murteen ja kirjakielen *rippu* [ILL]. Nuortijärven ja sen läheisyydessä puhuttujen muiden saamelaiskielten välisiin kontakteihin puolestaan viittaa se, että soinnillinen dentaalispiranti on klusiiliutunut akkalansaamen, kiltinäsaamen ja turjansaamen tavoin Nuortijärven murteessa, esim. *ķidd* 'kevät', vaikka muissa koltansaamen murteissa se on säilynyt dentaalispiranttina, esim. *ķidd̄* id. (Sammallahti 1998: 35). Äännekehityksen levikki viittaa mielestäni siihen, että se on ensiksi kehittynyt kiltinäsaamassa, josta se on levinnyt sekä itään turjansaameen, lounaaseen akkalansaameen että lopulta länteen Nuortijärven murteeseen joko suoraan tai akkalansaamen kautta, jonka puhujilla tiedetään olleen kontakteja Nuortijärven suuntaan.

Soinniton labiaalinen frikatiivi *f* on tullut osaksi koltansaamen konsonanttijärjestelmää venäjistä ja norjasta lainattujen sanojen mukana. Venäjistä on lainattu esimerkiksi *familj* 'sukunimi' ← *фамилия* id., *kâ'nfeât* 'konvehti' ← *конфета* id. sekä *štraaf* 'sakko' ← *штраф* id. ja norjasta, esim. *fartt* 'vauhti' ← *fart* id. sekä *loftt* 'ullakko' ← *loft* id. (pohjoismurteiden osalta ks. kuitenkin taulukko 2). Myös soinniton velaarifrikatiivi *h* on tullut mahdolliseksi sanan alussa ja lopussa yksinomaan lainasanojen myötä. Karjalasta on lainattu esimerkiksi *hutt* 'puuro' ← *huttu* id., venäjistä *heetrai* 'ovela' ← *хитрый* id. sekä *manah* 'munkki' ← *монах* id., ja norjasta esimerkiksi *hatt* 'hattu' ← *hatt* id. Myös vokaalien välisessä asemassa, esim. *duuhh* 'tuoksu' ← *дух* id., ja tiettyjen sanansisäisten konsonanttiyhtymien osana, esim. *peehl* 'leipälapio' ← *пехло* id., velaarifrikatiivi esiintyy ainoastaan lainasanoissa.¹² Tästä huolimatta *h* ei luultavasti ole tullut kieleen lainasanojen myötä, sillä se esiintyy myös sanansisäisten konsonanttiyhtymien osana, esim. *čōhčč* 'syksy' ja *kue'htt* 'kaksi', joihin se on kehittynyt klusiilista *k*, vrt. pohjoissaamen *čakča* 'syksy' ja *guokte* 'kaksi'. Tämä äänneemuutos on tapahtunut suhteellisen varhain, sillä se edustuu koltansaamen lisäksi inarinsaamassa, akkalansaamassa ja kiltinäsaamassa.

Koltansaamassa esiintyy soinnillisia sibilanteja kantasaamesta periytyvässä sanastossa niin sanan sisällä vokaalien välisessä asemassa kuin sananloppuisessakin asemassa. Sanan sisällä vokaalien välisessä astevaihtelun alaisessa asemassa soinnittomat sibilantit vaihtelevat soinnillisten sibilanttien kanssa, esim. *pōðssâd* 'pestä'; *pōðzzam* 'pesen' ja *liâššâd* 'maata':

¹² *Duuhh* [duuhh^a] ja *peehl* [peehl^a] ovat kaksitavuisia. Sanan toisessa tavussa esiintyy ylilyhytvokaali, jota ei kirjoiteta koltansaamen nykyortografiassa.

liāžžam 'makaan'. Sanan loppuun soinnillinen sibilantti *ž* on kehittynyt denasalisaation myötä *-*ńč* -yhtymästä, esim. *niōđđāž* 'pikkutyttö' (< *niejteńčę). Venäläislainojen myötä soinnilliset sibilantit ovat tulleet mahdollisiksi myös sanan alussa, esim. *zo'ntiķ* 'sateenvarjo' ← *зонтник* id. ja *žaar* 'kuume, löyly' ← ven. *жар* id.

Soinnillisia klusiileja esiintyy kantasaamesta periytyvässä sanastossa sanan sisällä konsonanttiyhtymien osana, esim. *kāi'bb* 'leuka', *tobddād* 'tuntea' ja *vā'ldded* 'ottaa'. Nasaalista ja klusiilista on denasalisaation kautta kehittynyt puolisoinnillinen klusiili, esim. *nu'bb* 'toinen' (< *mumpē), *lā'dd* 'lintu' (< *lontē) sekä *piōgg* 'tuuli' (< *pieņķę). Myös sanan loppuun puolisoinnillinen klusiili *b* kehittyi denasalisaation myötä, esim. *pue'rab* 'parempi' (< *puorēmpē). Sananalkuiset soinnilliset klusiilit *b*, *d* ja *g* sitä vastoin tulivat mahdollisiksi venäläislainojen kautta, esim. *bohat* 'rikas' ← *богáт* id., *dāállat* 'talta' ← *долотó* id. sekä *gāárad* 'kaupunki' ← *гóроđ* id. (ks. osatutkimus IV: 85).

Labiaalivokaalia *ü* <y> ei tavallisesti lasketa osaksi koltansaamen äännejärjestelmää. Koltansaamen kirjakielessä se kuitenkin esiintyy joissakin suomesta lainatuissa sanoissa, esim. *fyyslaž* 'fyysinen' ja *analysá'sted* 'analysoida', minkä lisäksi puhekielessä esiintyy myös muita suomesta lainattuja sanoja, esim. *käyttjed* 'käyttää' ja *säily'tted* 'säilyttää'. Tästä syystä labiaalivokaalia *ü* voi pitää yhtenä koltansaamen vokaaleista.

Uusien äänteiden lisäksi lainasanojen mukana saamelaiskieliin on tullut uusia äänneyhtymiä. Varhaisen kantasaamen sanarakenteesta poikkeavat eniten sananalkuiset konsonanttiyhtymät (Koponen 2022: 105), joita alkoi kuitenkin esiintyä jo murteutuvassa kantasaamessa (Ante Aikio 2012: 76–78). Koltansaamen sanastossa ainakin sananalkuiset *sk* ja *sn* konsonanttiyhtymät ovat peräisin tältä ajalta, esim. *skälžž* 'simpukka' (< *skālčō) ← ksk. *skaljō > mnorj. *skel* id. ja *sna'lddi* 'värttinä' (< *snāltejō) ← ksk. **snāldjōn-* > mnorj. *snelda* id.¹³ Tuoreemmassa skandinaavista sekä venäjistä lainatussa sanastossa tavataan myös

---

¹³ Ante Aikion (2012: 77) mukaan sibilantti on palautettu näihin sananalkuisiin konsonanttiyhtymiin koltansaamessa ja inarinsaamessa pohjoissaamen vaikutuksesta, mutta ei perustele tarkemmin väitettä. Väite saattaa liittyä siihen, että koltansaamen murteissa esiintyy myös variantteja, joissa ei esiinny sananalkuista sibilanttia. Mielestäni palautusta ei ole tarpeen olettaa, sillä inarinsaamessa ja koltansaamen pohjoismurteissa sibilantti esiintyy säännöllisesti. Mikäli oletetaan myöhempää palautusta, olettaisi, että inarinsaamessa ja koltansaamen pohjoismurteissa esiintyisi variaatiota edes joissain sanoissa. Koltansaamen sisämaassa puhutuissa murteissa esiintyy myös sibilanttittomia variantteja, mikä on selitettävissä sillä, että sisämaassa eläneillä koltansaamelaisten esi-isillä ei ollut ainakaan tiiviitä kontakteja rannikolla vaikuttavien kantaskandinaavin puhujien kanssa. Vaikka koltansaamen murteet muodostuivat huomattavasti kantaskandinaavisia kosketuksia myöhemmin, niiden muodostuessa murteisiin jäi sanastollisia eroja paikallisten kontaktien takia.

muita sibilantilla alkavia sananalkuisia konsonanttiyhtymiä, esim. *shuuzâd* 'palvelella' ← *служить* id., *stampp* 'saavi' ← norj. *stamp* id., *svaajâk* 'lanko' ← *своѧк* id., *šleäpp* 'lierihattu' ← *шляпа* id. ja *špe'lkĕ* 'kenkänaula' ← *шпѧлка* id. Samoissa lainasanakerrostumissa tavataan myös sananalkuisia klusiililla alkavia konsonanttiyhtymiä, esim. *bliin* 'lettu' ← *блин* id., *dragacennai* 'kallisarvoinen' ← *драгоценный* 'kallisarvoinen (kivi)', *gluuhhai* 'kuuro' ← *глухой* id., *kruuška* 'muki' ← *кружка* id., *pläästar* 'laastari' ← norj. *plaster* id., *trapp* 'porras' ← norj. *trapp* id., sekä soinnittomalla frikatiivilla *f* alkavia konsonanttiyhtymiä, esim. *frahtt* 'rahti' ← no *frakt* id. sekä *fleskk* 'silava' ← norj. *fläsk* 'sianliha'. Myös sananalkuiset kolmen konsonantin yhtymät ovat tulleet mahdollisiksi norjasta ja venäjämästä saatujen lainojen myötä, esim. *skläddnei'bb* 'linkkuveitsi' ← *кладно́й нож* id., *skruuv* 'ruuvi' ← norj. *skruie* id., *strangg* 'rautalanka' ← norj. *streng* 'lanka' ja *štraaf* 'sakko' ← *штраф* id.

Epäilen, että kielikontaktit ovat vaikuttaneet myös koltansaamen prosodiaan, vaikka en tämän tutkimuksen puitteissa ole ehtinyt paneutumaan asiaan tarkemmin. Monet äidinkielliset koltansaamen puhujat ovat sanoneet, että nykyisin koltansaamea lausutaan ikään kuin latteammin kuin heidän lapsuudessaan eikä tämä muutos koske vain koltansaamen uusia puhujia, vaan muutos koskee myös äidinkiellisiä puhujia. Muutos saattaa johtua suomen kielen vaikutuksesta (ks. Hiiovain-Asikainen 2023), mutta asiaa täytyy tutkia.

Suomen ja koltansaamen äännejärjestelmät eroavat suuresti toisistaan. Suomen kielen interferenssin kuulee erityisen selvänä monien suomea äidinkielenään puhuvien koltansaamea oppineiden kielessä. Monien uusien puhujien on vaikea hallita esimerkiksi suomesta puuttuvia ns. suprasegmentaalista palatalisaatiosta aiheutuvia äännevaihteluita (ks. Feist 2015: 77–87) ja suomesta eroavia konsonanttien ja vokaalien pituusvaihteluita. Myös suomesta puuttuvien äänneiden tuottaminen voi tuottaa vaikeuksia. Esimerkiksi soinnilliset sibilantit *z* ja *ž* lankeavat usein yhteen soinnittomien sibilanttien *s* ja *š* kanssa, ja affrikaatat *c*, *č*, *ç*, *ž* ja *č* ääntyvät konsonanttiyhtymänä [ts]. Lisäksi koltansaamen puolisoinnillinen alveolaarinen klusiili ääntyy monien uusien puhujien kielessä suomen täysin soinnillisen klusiilin tavoin. Tällainen äänneistön radikaali muuttuminen vaikeuttaa ymmärtämistä, mistä syystä monet äidinkielliset puhujat eivät halua puhua koltansaamea äidinkieleltään suomalaisten kanssa, vaan puhuvat heidän kanssaan vain suomea.

3.5 Morfologian ja kieliopillisten rakenteiden lainaaminen

Kielikontaktit ovat vaikuttaneet äännerakenteen lisäksi koltansaamen muotorakenteeseen ja lauseoppiin. Sanaston lainaamisen tavoin voi myös kieliopin lainaamista pitää jatkumona koodiensekoittumiselle (vrt. Backus 2015: 28–31). Kun jokin toisen kielen elementti tai rakenne esiintyy kaksikielisessä puheessa riittävän usein, se voi vakiintua kieleen ja tulla osaksi sen kielioppia.

Sakel (2007) jakaa kieliopilliset lainat kahtia sen mukaan, sisältääkö laina foneettisen aineksen vai lainataanko pelkästään kieliopillinen tai semanttinen malli. Sellaisia lainoja, joissa lähtökielen aines edustuu fonologisesti, kutsutaan MAT-lainoiksi (*matter replication*). Pelkän kieliopillisen tai semanttisen mallin lainaamista taas kutsutaan PAT-lainaukseksi (*pattern replication*). Selvennyksenä on sanottava, että MAT-lainojen mukana lainataan yleensä myös ainakin osa aineksen semantiikasta, jolloin todellisuudessa kyse on MAT- ja PAT-lainan yhdistelmästä (Sakel 2007: 15). Kutsun tässä yhteydessä näitä tapauksia yksinkertaistaen MAT-lainoiksi, vaikka puhtaita MAT-lainoja ovat vain jotkin harvat lainasanat, jotka merkitsevät lainansaajakielessä eri asiaa kuin lainanantajakielessä (Sakel 2007: 26).

Monia koltansaamen kieliopillisia morfeemeja voidaan pitää MAT-lainoina. Niiden joukossa on sekä johdinmorfeemeja että taiputusmorfeemeja. Lainattuun johdinmorfologiaan kuuluu esimerkiksi denominaalinen nominijohdin *-neĵ/-niĵ*, esim. *auttneĵ* 'autoilija' ← *autt* 'auto', *kussneĵ* 'lehmipaimen' ← *kuss* 'lehmä' ja *čeaĵpneĵ* 'taiteilija' ← *čeaĵp* 'taitava'. Johdin on ensiksi lainattu venäläislainojen mukana, esim. *čei'niĵ* 'teepannu' ← *чaйник* id. ja *praavniĵ* 'ortodoksi' ← *праведник* id., josta sen käyttö on levinnyt produktiiviseksi nominijohtimeksi myös muuhun koltansaamen sanastoon (vrt. Matras 2009: 209–210; Seifart 2015). Myös partikkeleita, joiden avulla interrogatiivipronomineista ja adverbeista muodostetaan indefiniittejä, voidaan pitää MAT-lainoina. Näihin lukeutuu esimerkiksi venäjämästä lainattu *-ne*, esim. *ĵii-ne* 'joku' ← *ĵii* 'kuka', *mii-ne* 'jokin' ← *mii* 'mikä', *kuä'ss-ne* 'joskus' ← *kuä'ss* 'milloin' sekä *ko'st-ne* 'jossakin' ← *ko'st* 'missä', vrt. *кто-нибудь* 'joku' ← *кто* 'kuka', *что-нибудь* 'jokin' ← *что* 'mikä', *когда-нибудь* 'joskus' ← *когда* 'milloin' ja *где-нибудь* 'jossakin' ← *где* 'missä' (Juutinen & Mettovaara 2020: 117–120). (eri-ikäisistä itämerensuomalaisista kielistä lainatuista johtimista ks. Korhonen 1981: 313–338; Sammallahti 1998: 89–91; Koponen & Kuokkala 2022 sekä Kuokkala & Koponen, tulossa.)

- 51) *Jaa, ä'n pue'tted pue'tted, kuâssa pue'tted,*
 jaa OPT tulla.IMP.2PL tulla.IMP.2PL vieras.ILL tulla.IMP.2PL
pue'tted kuâssa muu ârra.
 tulla.IMP.2PL vieras.ILL 1SG.GEN luokse
 'Jaa, tulkaa, tulkaa, vierailulle tulkaa, tulkaa minun luokseni vierailulle.'
 (Kotus 9838_1bz 01:27)

Kuten Sakel (2007: 16–17) esittää, MAT-lainojen käyttö lainansaajakielessä ei tavallisesti vastaa täysin elementin käyttöä lainanantajakielessä, vaan sen käyttö on yleensä joko suppeampaa tai laajempaa. Esimerkiksi koltansaamessa ja itäisemmissä saamelaiskielissä on impersonaaliselle neljännelle persoonalle kehittynyt itämerensuomalaisesta passiivista poiketen myös kieltoverbin muoto *jeät*. Muoto on kehittynyt analogisesti olla-verbin preesensmuodon *leät* antaman mallin mukaan. Koltansaamessa neljännelle persoonalle on kehittynyt indikatiivin lisäksi analogiset konditionaalin (esim. *mõõnčeš* mennä.KOND.4) ja potentiaalilin (esim. *mõõnžet* mennä.POT.4) muodot. Myöskään näillä muodoilla ei ole itämerensuomalaisissa kielissä lainalähteitä. (osatutkimus III).

Joissain tapauksissa MAT-lainan käytön laajeneminen johtuu siitä, että uusi elementti on lainattu kielessä jo esiintyvän laajakäyttöisen elementin rinnalle (variantiksi) tai syrjäyttänyt jonkin vanhemman elementin, jonka käyttö on laajempaa kuin uuden elementin käyttö lähtökielessään. Esimerkiksi suomesta lainattua fokuspartikkelia *-ki/-ki* voidaan koltansaamen Nellimin murteessa käyttää paitsi myönteisissä rakenteissa myös kieltoa fokusoivana partikkelina (52–53) (ks. osatutkimus I: 97, 100). Partikkelin käytön laajeneminen voidaan selittää sillä, että se muistuttaa vanhempaa itämerensuomesta saameen lainattua fokuspartikkelia *-gV(n) ← -kin*, jota käytetään Paatsjoen murteen aineistossa myös kielteisenä fokuspartikkelina (54–55) (osatutkimus I: 100).

- 52) *Ij mii-ki o'nnest.*
 NEG.3SG mikä-KFP onnistua.KNG
 'Ei mikään onnistu.' (Kotus 3320_2 17:43)

- 53) *No Ä'nn ä'tte lij tõt, mutta tõt lij to'bben*
 no Ä'nn DP olla.3SG se mutta se olla.3SG siellä
nu'bb keä'ččen siid, ij paljon tõt-ki jää'd.
 toinen pää.ESS kylä.GEN NEG.3SG paljon se-KFP kulkea.KNG

'No, Annihan on kyllä [samalla kylällä], mutta hänkin on tuolla toisella puolen kylää, ei hänkään käy paljoa [vierailulla].' (Kotus 12403_1a 30:04)

- 54) *Triângg tiöttlös tön vuâra ij särnnam*
renki tietysti se.GEN kerran NEG.3SG sanoa.PARTIS.PRF
tön ää'sšest mâi'dgi.
se.GEN asia.LOK mikä.AKK.KFP
'Renki ei tietenkään sillä kertaa sanonut mitään siitä asiasta.'
(T. I. Itkonen 1931: 120)

- 55) *Ij öhtgi suin pi'rgğed heibbâd.*
NEG.3SG yksi.KFP 3SG.KOM pärjätä.KNG painia.INF
'Ei yksikään hänen kanssaan pärjää painimisessa.' (T. I. Itkonen 1931: 125)

Toinen esimerkki MAT-lainan käytön laajenemisesta on se, että nykyisin venäjstä lainattua kielteistä fokuspartikkelia *ni* voidaan käyttää venäjän kielestä poiketen (Haspelmath 1997: 273) myös kielteisissä kysymyksissä (56–57). Kielteisen fokuspartikkelin käytön laajentuminen vaikuttaa tapahtuneen koltansaamen kirjakielessä. Tähän viittaa se, että en ole löytänyt siitä yhtään esimerkkiä puhutun kielen arkistoinaistoista, ja havaintojeni mukaan ainoastaan normitetun kirjakielen kanssa työskentelevät puhujat käyttävät kielteistä fokuspartikkelia *ni* kielteisissä kysymyslauseissa. Muut puhujat taas muodostavat kielteisiä kysymyksiä partikkelin *-kaan* avulla (58, ks. myös osatutkimus I: 77, esimerkki 7 sekä s. 98, esimerkki 42) (Juutinen & Mettovaara 2021: 122). Tämän rakenteen mallina ovat suomen kielteiset kysymykset, joissa esiintyy liitepartikkeli *-kAAn*, esim. *Eikö kukaan lähde kahville?* (ks. Haspelmath 1997: 293). Esimerkki (56) on toimittajan epätarkka litteraatti arkistonauhasta. Artikkelin yhteydessä olevalla nauhalla (07:42) kysymys esiintyy muodossa *Leäk-a ton kuü'ss-kaan leämma joullkällsi'žžen?* 'Oletko koskaan ollut joulupukkina?'. Toimittaja on siis halunnut välttää suomen kielestä lainattua rakennetta korvaamalla kielteisen fokuspartikkelin *-kaan* sen kirjakielessä esiintyvällä vastineella *ni*, jolloin lopputuloksena on suomen kielen mallin mukaan muodostettu käännösrakenne. Tämä on havainnollinen esimerkki siitä, että kielenpuhujat pyrkisivät välttämään kontaktikielten vaikutusta, lauseopillista vaikutusta on vaikea havaita ja välttää.

- 56) *Leäk-a ni kuü'ss leämmaž ji'erj*
olla.2SG-KYS KFP milloin olla.PARTIS.PRF härkä.GEN

kie'ssem ke'rrsest, saanin le'be kealkast?
 vetää.AKT ahkio.LOK reki.PL.LOK tai kelkka.LOK
 'Oletko koskaan ollut porohärän vetämässä ahkiossa, reessä tai kelkassa?'
 (Kuáti)

57) *Leäk-a ton ni kuü'ss leämmaž joullkällsi'žžen?*
 olla.2SG-KYS 2SG KFP milloin olla.PARTIS.PRF joulupukki.ESS
 'Oletko koskaan ollut joulupukkina?' (YLE Sápmi 19.12.2016)

58) *Jie'li-ko kuü'ss-kaan autt tääi'ben?*
 käydä.PRT.3SG-KYS koska-KFP auto täällä
 'Kävikö koskaan auto täällä?' (Kotus 17453_1c 40:38)

Vanhemmassa kielessä kielteisiä kysymyksiä muodostettiin luultavasti pelkkien interrogatiivipronominien avulla (59–60), mutta tästä on vain muutamia esimerkkejä aineistossa. Eteläsaamen ja Kuolan niemimaalla puhuttujen saamelaiskielten perusteella on todennäköistä, että saamelaiskielissä interrogatiivipronomineja olisi laajemminkin käytetty indefiniittisinä pronomineina, mistä on esimerkkejä myös itämerensuomalaisista kielistä (Juutinen & Mettovaara 2021: 121).

59) *Vuei'nnik-a keän?*
 nähdä.PRT.2SG-KYS kuka.AKK
 'Näitkö ketään?' (Kotus 636_2az 46:50)

60) *Ij-go kii siltte'če mainsted mainnâz?*
 NEG.3SG-KYS kuka osata.KOND.KNG kertoa.INF tarina.AKK
 'Eikö kukaan osaisi kertoa tarinaa?' (Kotus 0635_1az, 0:04:10)

Koltansaamessa esiintyy myös PAT-lainoja, joissa kontaktikielestä on lainattu vain syntaktinen rakenne ilman lainattua muotoa. Yksi esimerkki tästä on erityisesti vanhemmissa koltansaamen aineistoissa esiintyvä pääsanan jälkeinen demonstratiivi (61–63). Tämä määräisyyttä ilmaiseva rakenne on lainattu koltansaameen sekä kiltinäsaameen pohjoisvenäjän murteista, vrt. *Мужик да жена жили. Мужик-то и помёр.* 'Ukko ja akka elivät. Ukko se kuoli.' (Yurayong 2020: 98–99; Riebler 2022: 236–237).

- 61) *Teä ä'tte ålggan vuä'dde ääi'test kesäl,*
 sitten DP ulkona nukkuu.3PL aitta.LOK kesällä
vuõddâm tõt kaavsõõzzines, kaappji'nes.
 sulhanen se morsian.PX3SG.KOM vaimo.PX3SG.KOM
 'Ulkona he nukkuvat aitassa kesällä, sulhanen morsiamensa kanssa, vaimonsa kanssa.' (Kotus 9835_1bz 09:41)
- 62) *Oummu tōk kâ'čče, lij-a innsâä'jj põõrtâst.*
 ihminen.PL se.PL kysyä.3PL olla.3SG-KYS yöpaikka talo.LOK
 'Ihmiset ne kysyvät, onko yöpaikkaa talossa.' (T. I. Itkonen 1958a: 583)
- 63) *Tõt-i vuejli teädast heäppi'nes,*
 se-DP ajaa.INK.PRT.3SG tietysti hevonen.PX3SG.KOM
di niõd tōn va'ldde di teä vuejle.
 ja tyttö.AKK se.AKK ottaa.PRT.3PL ja sitten ajaa.INK.PRT.3PL
 'Se tietysti lähti ajamaan hevosineen ja tytön sen ottivat ja lähtivät ajamaan.' (SIKOR)

Toinen esimerkki morfosyntaktisesta PAT-lainasta on postposition *pirr* 'ympäri' käyttö osoittamassa puheenaihetta tai muuta aihetta (64–66). Perinteisesti näitä on ilmaistu koltansaamessa joko lokatiivin (esim. *mainsted šõõñâst* 'puhua säästä') tai postposition *diõtt* 'takia' (13) avulla (ks. kiltinänsaamesta T. I. Itkonen 1958a: 593). Monet koltansaamen kirjakielen parissa työskentelevät pitävät lokatiivin käyttöä mainituissa rakenteissa suomen kielen vaikutuksena suomen kielen rakenteesta, jossa aihetta merkitään elatiivilla, esim. *puhua säästä*, minkä takia koltansaamessa olisi parempi suosia postposition *pirr* käyttöä. Rakenteen tuoreuteen viittaa se, että sitä ei tavata 1900-luvun alussa kerätyissä koltansaamen murreaineistoissa ja se on erittäin harvinainen myös puhutun kielen arkistoaineistoissa. Rakenne on kuitenkin nykyisin todella yleinen kirjoitetussa aineistossa sekä koltansaamen kirjakielen parissa työskentelevien ja uusien puhujien keskuudessa, mikä viittaa siihen, että se on levinnyt koltansaameen juuri kirjallisesti. Rakenteen mallina voi pitää pohjoissaamen vastaavaa rakennetta, esim. *hupmat dálkki birra* 'puhua säästä'. Monet kirjakielen parissa työskentelevät osaavat pohjoissaamea. Pohjoissaamen rakenne puolestaan on lainaa skandinaavisista kielistä ja sen mallina on toiminut *om* 'ympärillä, ympärille' -preposition käyttö ilmaisemaan puheenaihetta (S. Aikio 2005: 52).

64) *Kaaunõõttmõõžži kōōskāst jǎ'ŗjste õhttsaž*
 tapaaminen.PL.GEN välissä järjestää.PRT.3PL yhteinen
pooddid, koin säärnõ'tte
 tapaaminen.PL.AKK joka.PL.LOK keskustella.PRT.3PL
ķiõllmäāstarpeei'vi jǎāttmõõžž pīrr.
 kielimestaripäivä.PL.GEN kulku.GEN ympäri
 'Tapaamisten välillä järjestettiin yhteisiä tilaisuuksia, joissa keskusteltiin
 kielimestaripäivien kulusta.' (Aikio-Puoskari 2016: 47)

65) *Loogg lāā'zz ķiõllmäāstarvue'jji pīrr.*
 lukea.IMP.2SG lisä.AKK kielimestarikäytäntö.PL.GEN ympäri
 'Lue lisää kielimestarikäytännöistä.'
 (Aikio-Puoskari 2016: 532)

66) *Da āā'n škoull'jumuužžāst mǎttjak vōl jeānab*
 ja nyt koulutus.LOK oppia.2SG vielä enemmän
tōn pīrr.
 se.GEN ympäri
 'Nyt koulutuksessa opit vielä enemmän siitä.'
 (<https://areena.yle.fi/1-4565146> 01:34)

Tuoreena suomesta saatuna PAT-lainana voidaan pitää osatutkimuksessa III kuvaamaamme rakennetta, jossa neljännen persoonan verbimuodon täydennyksenä on nominatiivimuotoinen (67–68) eikä akkusatiivimuotoinen patientti, kuten koltansaamessa perinteisesti on. Tällainen rakenne esiintyy yleisenä koltansaamen uusien puhujien kielessä sekä toisinaan myös äidinkielisten kirjoittamassa koltansaamessa. Tämän rakenteen mallina on toiminut suomen kielen rakenne, jossa passiivimuotoisen verbin täydennyksenä on nominatiivimuotoinen objekti, esim. *silloin julkaistaan kirja*.

67) *Tāin laa'jjin kǎū'mtet pǎrggmannu 24.peeiv 1984*
 tämä.KOM laki.KOM kumota.4 elokuu.GEN 24.päivä.GEN 1984
uvddum säämläü'ķķ.
 antaa.PASS.PARTIS.PRF kolttalaki
 'Tällä lailla kumotaan 24 päivänä elokuuta 1984 annettu kolttalaki.'
 (Finlex 1995: 66 §)

68) *Pue'tted tiðrvân tobdstðöttâd oðð ðerjja Sajo'sse*
 tulla.IMP.2PL terve.ESS tutustua.INF uusi.ATTR kirja.ILL Sajos.ILL
vuðssaarg rosttovmannu 17.ðeei'v ðiâss 16,
 maanantai.GEN joulukuu.GEN 17.päivä.GEN kello 16
te'l ððððtet ðe'rijj da ðee'rij tuejjei lij
 silloin julkaista.4 kirja ja kirja.GEN tekijä olla.3SG
ðääi'k â'lñn ðuä'jte'mmen ðee'rij.
 paikka.GEN päällä esittää.AKT.ESS kirja.AKK
 'Tervetuloa tutustumaan uuteen kirjaan [Saamelaiskulttuurikeskus]
 Sajokseen maanantaina joulukuun 17. päivä kello 16. Silloin julkaistaan
 kirja ja kirjan tekijä on paikan päällä esittelemässä kirjaa.' (SIKOR)

Osatutkimuksessa III esitimme, että tällaiset rakenteet voidaan tulkita joko niin, että koltansaamen näkökulmasta nominatiivimuotoinen patientti on nostettu lauseen subjektiksi eikä verbi siis aina seuraa subjektin lukua ja persoonaa, tai nykyisessä koltansaamessa objektin sija voi olla akkusatiivin lisäksi nominatiivi. Nykyisin kallistun jälkimmäisen tulkinnan kannalle, sillä olen löytänyt esimerkkejä, joissa patentti on monikon nominatiivissa (69–70).¹⁴ Suomen kielen vaikutukseen objektin valinnassa viittaa se, että impersonaalisen persoonan täydennyksenä esiintyy nominatiivimuotoinen objekti vain siinä tapauksessa, että vastaavassa yhteydessä passiivimuotoisen verbin objekti on nominatiivissa. Sen sijaan objekti on aina akkusatiivissa, mikäli se on suomessa partitiivissa, esim. *kaupasta ostetaan leipää* tai *metsästä etsitään kadonneita lampaista*.

69) *Tuðrjðzz u'vddemen vää'ldet lokku oocci da*
 tuki.AKK myöntää.AKT.ESS ottaa.4 luku.ILL hakija.GEN ja
suu pie'llkueim puätti, vää'rkösvuött da
 3SG.GEN puoliso.GEN tulo.PL varallisuus ja
jee'res jeüllmððžž.
 muu olosuhde.PL
 'Tukea myönnettäessä otetaan huomioon hakijan ja hänen puolisonsa tulot, varallisuus ja muut olosuhteet.' (Finlex 1995: 5 §)

¹⁴ Olen lisäksi huomannut, että koltansaamen uusien puhujien kielessä imperatiivin kanssa voi esiintyä myös nominatiivimuotoinen objekti, vrt. suomen *maalaa talo!* Harmillisesti en ole kirjoittanut ylös yhtään esimerkkiä ja sellaisia on vaikea löytää kirjallisista aineistoista.

70) *Sää'msuávtõõzzi sääbbarpää'lk, mä'tkõkkuul da*
kolttaneuvosto.GEN¹⁵ kokouspalkkio.PL matkakulu.PL ja
jee'res kuul ko'rvveet sää'msuávtõõzz saaggjää'dteeja,
muu kulu.PL korvata.4 kolttaneuvosto.GEN puheenjohtaja.ILL
vuázzla da piissra mäddtääll õõudâsviikkâmfondi
jäsen.ILL ja sihteeri.ILL maatalous.GEN kehittämisrahasto.GEN
tie'ggin nu't mähtt mädd-da mie'cctäällministeria
raha.PL.LOK niin kuin maa- ja metsätalousministeriö
tää'rõben meä'rrad.
tarkemmin määrätä.3SG

'Kolttaneuvoston kokouspalkkiot, matkakustannukset sekä muut kustannukset korvataan kolttaneuvoston puheenjohtajalle, jäsenille ja sihteerille maatilatalouden kehittämisrahaston varoista siten kuin maa- ja metsätalousministeriö tarkemmin määrää.' (Finlex 1995: 57 §)

Vaikka nykyisin puhutussa koltansaamessa neljännen persoonan verbimuodot ovat harvinaisia, kirjoitetuissa teksteissä niitä esiintyy runsaasti. Osatutkimuksessa III esitimme, että neljännen persoonan verbimuotojen runsas käyttö kirjakielessä johtuu suomen kielen passiivin antamasta mallista. Päätelmän varmistamiseksi tein väitöskirjani johdantoa varten lisätutkimusta siitä, kuinka suomen passiivi on käännetty koltansaameksi *Kolttalaissa*. Sen koltansaamenkielinen käännös vaikuttaa olevan vähintään kahden kääntäjän kääntämä, sillä sen tyyli sekä käännöksen ja ortografian tarkkuus muuttuvat kesken tekstin noin viidennenkymmenennen lakipykälän kohdalla. Suomenkielinen *Kolttalaki* sisältää 151 passiivin preesensmuotoa, joista kahdeksan on kieltomuotoja. Kaikki kieltomuodot ja ylivoimainen enemmistö myönteisistä muodoista, yhteensä 127 muotoa, on käännetty koltansaameksi neljännen persoonan verbimuodolla. Suomen passiivi on käännetty lisäksi yhdeksän kertaa yksikön kolmannen persoonan muodolla (71), kahdesti monikon kolmannen persoonan muodolla (72) (ks. monikon kolmannen persoonan käytöstä impersonaalina osatutkimus III), neljästi partisiipin perfektin passiivilla ja kerran partisiipin perfektin aktiivilla (73). Muut käännösstrategiat kuin neljäs persoona esiintyvät yhtä poikkeusta lukuun ottamatta ensimmäisten viidenkymmenen lakipykälän joukossa. Useimmin

¹⁵ Muodollisesti tämä on monikon genetiivi samoin kuin samassa lauseessa oleva *õõudâsviikkâmfondi*, mutta tulkitsen molemmat silti yksikön genetiiveiksi semantiikan ja alkukielen perusteella. 1990-luvulla koltansaamen kirjoittaminen oli monin tavoin haastavampaa kuin nykyisin, mistä syystä teksteissä on paljon näppäilyvirheitä ja variaatiota, minkä osoittaa myös samassa lauseessa esiintyvä *sää'msuávtõõzz*.

yksikön kolmannen persoonan muotoa on käytetty geneerisessä rakenteessa, kuten lauseessa (71), mikä onkin odotuksenmukainen käännös. Myös partisiipin perfektin sekä partisiipin perfektin passiivin käyttö lauseessa 73 on mielestäni koltansaamen kieliopille tyypillistä, vaikka ne eivät olekaan luonteenomaisimpia mahdollisia käännöksiä.

71) *Tõn vuüžž u'vdded seža pie'llkuei'mid.*

se.AKK saada.3SG antaa.INF kuitenkin puoliso.PL.ILL

'Se saadaan kuitenkin antaa puolisoille.' (Finlex 1995: 24 §)

72) *Kauppkii'rji raajjimest da vuälläkii'rjtemmest*

kauppariija.PL.GEN tehdä.AKT.LOK ja allekirjoittaa.AKT.LOK

da oodđ hâ'dd meä'rremmest ošvdööttmuužž

ja uusi.ATTR hinta.GEN määräätä.AKT.LOK erehtyminen.GEN

diött lebe vuämšstöðzz ää'rvest šöddâm

takia tai omaisuus.GEN¹⁶ arvo.LOK tapahtua.PARTIS.PRF

jõnn muttâz diött meä'rree asetöðzzin.

suuri.ATTR muutos.GEN takia määrätä.3PL asetus.KOM

'Kauppariijojen laatimisesta ja allekirjoittamisesta sekä hinnan uudelleen määräämisestä erehdyksen tai omaisuuden arvon olennaisen muuttumisen johdosta säädetään asetuksella.' (Finlex 1995: 32 §)

73) *Kuäss riáššâm kuâskk pâi ööut sâmmlla,*

milloin päätös¹⁷ koskea.3SG vain yksi.GEN koltta.AKK

tiättanvuäžžmuš lij šöddâm tâ'l, ko

tiedoksisaanti on.3SG tapahtua.PARTIS.PRF silloin kun

riáššâm lij uvddum tän

järjestely.AKK on.3SG antaa.PASS.PARTIS.PRF tämä.GEN

ooumže tuöðstöðlaž nalla.

ihminen.ILL todisteellinen tapaan

'Kun päätös koskee ainoastaan yksittäistä kolttaa, tiedoksisaannin katsotaan kuitenkin tapahtuneen silloin, kun päätös on todisteellisesti annettu asianomaiselle tiedoksi.' (Finlex 1995: 50 §)

¹⁶ Kirjaimellisesti *omistaminen*

¹⁷ Kirjaimellisesti *järjestäminen*.

Kolttalain lisäksi kävin läpi kaikki muutkin lainopilliset säädökset ja asetukset, jotka on käännetty koltansaameksi. Niissä impersonaalisen neljännen persoonan käyttö suomen passiivin käännöksenä on vielä huomattavasti yleisempää kuin kolttalain käännöksessä. Tämä vahvistaa väitettä, että koltansaamen kirjakielessä käytetään neljännen persoonan verbimuotoja enemmän kuin puhekielessä juuri suomen antaman mallin takia.

4 Osatutkimukset

Tässä luvussa esittelen väitöskirjani osatutkimusten keskeisimpiä tuloksia (4.1–4.4).

4.1 Koltansaamen myönteiset ja kielteiset fokuspartikkelit

Ensimmäisessä osatutkimuksessa, *Koltansaamen myönteiset ja kielteiset fokuspartikkelit* (Juutinen 2019a), tutkin koltansaamessa käytettyjä myönteisiä ja kielteisiä fokuspartikkeleita, niiden historiallista taustaa sekä niiden käytön muuttumista kieliympäristön muuttuessa 1910-luvulta vuoteen 2007 asti. Tutkimuksen keskiössä on kaksi vastakkaista syntaktista rakennetta *myös x / x:kin* sekä *ei edes x / ei x:kään* (ks. muista myönteisen fokuspartikkelin *še* käyttöyhteyksistä Valtonen ym. 2018).

Tutkimus osoittaa, että koltansaamessa esiintyy useista lainalähteistä saatuja eri-ikäisiä myönteisten ja kielteisten fokuspartikkeleiden kerrostumia. Vanhinta kerrostumaa edustaa lähes kaikissa saamelaiskielissä eteläsaamesta turjansaameen esiintyvä partikkeli *-gV(n)*, joka voi toimia sekä myönteisenä että kielteisenä fokuspartikkelina. Tämä partikkeli on vanha itämerensuomalainen laina liitepartikkelista *-kin*¹⁸. Ajallisesti seuraavaa kerrostumaa edustavat venäjistä lainatut myönteiset fokuspartikkelit *i* 'myös' ← *u* id., *too'že* 'myös' ← *может* id. ja *še* 'myös', joka on lainattu venäjän fokuspartikkelista *же*, sekä kielteinen fokuspartikkeli *ni*, joka on lainattu venäjän kieltopartikkelista *ни*. Tuoreinta kerrostumaa edustavat suomesta lainatut myönteiset fokuspartikkelit *-ki* ja *-ki* ← *-kin* sekä kielteiset fokuspartikkelit *-kaan* ← *-kAAn* sekä *-ki* ja *-ki*, jotka Nellimin murteessa voivat toimia myös kielteisinä fokuspartikkeleina.¹⁹

Tutkimuksessa osoitan, että myönteisten ja kielteisten fokuspartikkeleiden käytössä on havaittavissa selviä kielikontakteista johtuvia muutoksia. 1900-luvun alkupuolella kerätyssä aineistossa käytetään ainoastaan partikkelia *-gV(n)* sekä venäjistä lainattuja partikkeleita. 1960- ja 1970-luvun aineistossa niiden rinnalla käytetään suomesta lainattuja partikkeleita. 2007 kerätyssä aineistossa suomesta lainattuja partikkeleita esiintyy jo enemmän kuin venäjistä lainattuja partikkeleita. Kielikontaktien vaikutus näkyy myös esimerkiksi kielteisissä rinnastuksissa:

---

¹⁸ Toisin kuin osatutkimuksessa I: 85 esitän, liitepartikkelin lainalähteenä ei voi olla toiminut suomen *-kAAn*, sillä se on syntynyt suomen erilliskehityksen aikana (Räisänen 1996).

¹⁹ Kielenmuutos on edennyt vuoden 2007 jälkeenkin. Olen kuullut useiden Sevettijärvellä asuvien kolttien käyttävän varianttien *-ki* ja *-ki* sijaan myönteistä fokuspartikkelia *-kin*.

Koltansaamessa esiintyy sekä vanha itämerensuomesta lainattu konstruktio *ij ... ij-ga* 'ei ... eikä' että tuorempi venäjältä lainattu *ni ... ni*.

Osatutkimuksen valmistumisen jälkeen tutkin tarkemmin Näätämössä kerätyn aineiston kieltä. Koska osatutkimuksessa II kävi ilmi, että aineisto sisältää erilaisia koltansaamea ja merisaamea sisältäviä koodeja, osatutkimuksen I osalta Näätämön murteen tulokset on syytä jättää huomiotta tai aineisto olisi analysoitava uudelleen.

4.2 Koltansaamen Näätämön murteen ja merisaamen välinen koodien sekoittuminen vuonna 1920

Toinen osatutkimus, *Koltansaamen Näätämön murteen ja merisaamen välinen koodien sekoittuminen vuonna 1920* (Juutinen 2019b), käsittelee koltansaamen läntisimmän murteen sekä merisaamen välistä koodien sekoittumista kahden koltansaamelaisen puheessa.

Tutkimusaineistonani käytän Eliel Lagercrantzin vuonna 1920 kahdelta Näätämön murteen puhujalta tallentamia tekstejä. Molemmat Lagercrantzin informantit puhuivat koltansaamen lisäksi pohjoissaamen murteisiin laskettavaa merisaamea.

Tutkimuksessa osoitan, että molemmat aineiston puhujat käyttävät kahta erilaista rekisteriä, joissa he yhdistelevät eri tavoin koltansaamea ja merisaamea. Yhdessä näistä rekistereistä koltansaame toimii matriisikielenä, joka sisältää lyhyitä koodinupotuksia merisaamesta. Toisen rekisterin matriisikielenä toimii merisaame ja se sisältää lyhyitä koodinupotuksia koltansaamesta. Kolmannen rekisterin matriisikieltä on mahdotonta osoittaa, sillä se sisältää jatkuvaa koodinvaihtoa koltansaamen ja merisaamen välillä niin lauseen kuin sanojenkin sisällä.

4.3 The fourth-person verb forms in Skolt Saami

Kolmannessa osatutkimuksessa, *The fourth-person verb forms in Skolt Saami*, kartoitamme aiemmin puutteellisesti kuvattujen koltansaamen impersonaalisen neljännen persoonan verbimuotojen historiallista taustaa, käyttöä sekä alueellista ja ajallista variaatiota.

Koltansaamessa neljännen persoonan päätteinä on preesensissä *-t* (esim. *jeä'let* 'eletään') ja preteritissä *-š* (esim. *jie'lleš* 'elettiin'). Näitä persoonapäätteitä pidetään vanhoina karjalaisina lainoina.

Tutkimuksessa osoitamme, että impersonaalinen neljäs persoona on käytössä ainoastaan koltansaamen etelämurteissa. Pohjoismurteissa käytetään samassa

funktiossa monikon kolmannen persoonan verbimuotoja ilman merkittyä subjektia. Myös etelämurteissa voidaan käyttää tällaisia rakenteita impersonaalisen neljännen persoonan sijaan.

Aineiston perusteella on selvää, että neljännen persoonan käyttö muuttuu herkästi kielikontaktien vaikutuksesta. Vaikka Suomen puolella puhutussa koltansaamessa neljäs persoona on katoamassa puhutusta kielestä eivätkä kaikki puhujat enää edes tunnista sitä, koltansaamen normitetussa kirjakielessä sen käyttö on erittäin tavallista, mitä on tukenut suomen kielen passiivin antama malli. Suomen passiivin vaikutus kirjakieleen näkyy lisäksi siinä, että neljännen persoonan täydennyksenä voi toimia akkusatiivin lisäksi nominatiivimuotoinen objekti. Koltansaamen puhekielessä impersonaalisuutta voidaan ilmaista neljännen persoonan lisäksi monikon kolmannen persoonan verbimuodoilla ilman merkittyä subjektia.

Venäjällä puhutussa koltansaamessa neljännen persoonan muotoja on alettu käyttää myös monikon kolmannen persoonan funktiossa monikollisen subjektin kanssa. Muutos ei ole kuitenkaan edennyt yhtä pitkälle kuin akkalansaamessa, jossa neljännen persoonan muodot ovat syrjäyttäneet monikon kolmannen persoonan muodot täysin, vaan koltansaamessa esiintyy paljon variaatiota idiolektien välillä.

4.4 Russian loanwords in Skolt Saami

Neljännessä osatutkimuksessa, *Russian loanwords in Skolt Saami*, esitän yleiskatsauksen koltansaamen venäläisperäisestä lainasanastosta, jota on aiemmin käsitelty vain pintapuolisesti yhdessä muiden Venäjällä puhuttujen saamelaiskielten venäläislainojen kanssa. Tutkimuksessa tarkastelen koltansaamen venäläislainoja sekä äänteelliseltä, morfofonologiselta että semanttiselta kannalta. Tutkimuksessa käyttämäni aineisto (T. I. Itkonen 1958a; Jelisejev & Zajceva 2007; Moshnikoff & Moshnikoff 2020) käsittää noin 750 venäläisperäistä sanaa. Näiden sanojen joukossa on lähes 150 sellaista sanaa, joiden vastineille missään saamelaiskielessä ei ole aiemmin esitetty venäläistä lainalähdettä, sekä muutamia kymmeniä sellaisia sanoja, joiden venäläistaustaa ei ole käsitelty koltansaamen osalta.

Tutkimuksessa käy ilmi, että ainakin suurin osa koltansaamen venäläislainoista on lainattu venäjän luoteismurteista. Tämä on pääteltävissä venäjän luoteismurteille tyypillisten äännepiirteiden edustuksesta. Lisäksi koltansaamessa esiintyy joukko sanoja, joiden lainalähdettä ei venäjän varieteettien joukosta ole mahdollista identifioida. Osa näistä sanoista sisältää venäjän etelämurteille

tyypillisiä piirteitä. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että sanat olisi lainattu suoraan etelämurteiden puhujilta, sillä myös venäjän luoteismurteissa ja laajemminkin pohjoismurteissa esiintyy etelämurteista lainattua sanastoa.

Tutkimuksessa osoitan, että suurin osa koltansaamen venäläislainoista on lainattu vasta 1600-luvun alun jälkeen. Tähän viittaa se, että venäläislainoissa ei ole tapahtunut denasalisaatiota. Lainat on mahdollista jakaa ainakin kahteen kerrostumaan sen perusteella, miten venäjän ensitavun vokaali [e] on substituoitu koltansaameen. Vanhemmassa lainakerrostumassa vokaali on substituoitu diftongilla, esim. *kreäppast* 'linnoitus; kiinnekirja' ← *крѣпость* id., tuoreemmassa kerrostumassa taas monoftongilla *e*, esim. *ceerkav* 'kirkko' ← *цѣрковь* id. Osoittautui myös, että substantiiveja on mahdollista jaotella vanhempiin ja tuorempiin lainoihin sen perusteella, onko lainälähteen sananloppuinen vokaali säilynyt vai heittynyt. Vanhemmissa lainoissa sananloppuinen vokaali on heittynyt, esim. *koss* 'viikate' ← *коса* id., mutta tuoreemmissa lainoissa vokaali on säilynyt, esim. *peela* 'justeeri' ← *пила* 'saha'.

Tutkimuksesta ilmenee, että koltansaameen substantiivit on lainattu pääosin yksikön tai monikon nominatiivimuodoista, verbit yksikön kolmannen persoonan preesensmuodoista ja adjektiivit joko venäjän maskuliinien pitkistä tai lyhyistä muodoista.

Koltansaamen venäläislainat kattavat useita semanttisia kenttiä, joista tärkeimpiä ovat uskonto, vaatetus, rakentaminen ja kotitalous, ruoka ja yhteiskunta. Huomionarvoista joskaan ei yllättävää on se, että venäjämästä ei ole lainattu juurikaan pohjoiseen luontoon liittyvää sanastoa.

5 Tutkimuksen yhteenveto ja tulevaisuuden tutkimusnäkömiä

5.1 Tutkimuksen yhteenveto

Väitöskirjassani olen vastannut seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

1. Miten koltansaamen kielikontaktit ovat vaihdelleet eri aikoina ja eri alueilla? (osatutkimukset I–IV ja johdanto)
2. Mitä koltansaamen kielikontaktien historiallisesta kontekstista voi päätellä lainasanaston perusteella? (osatutkimus IV ja johdanto)
3. Miten koltansaamelaiset yhdistelevät puheessaan koltansaamea ja muita osaamiaan kieliä? (osatutkimus II ja johdanto)
4. Miten kielikontaktit ovat vaikuttaneet koltansaamen kieliopillisiin rakenteisiin? (osatutkimukset I, III ja johdanto)

Koltansaamen keskeisimpiä kontaktikieliä ovat olleet muut saamelaiskielet, skandinaavi, karjala, venäjä ja suomi. Ympäröivien saamelaiskielten lisäksi varhaisimpia kontaktikieliä olivat karjala sekä skandinaavi. Karjalaiskontakteja voi pitää varhaisempien saamelaisten ja itämerensuomalaisten välisten kontaktien suorana jatkumona, mistä syystä niiden alkua on vaikea osoittaa. Kun venäjän kielitaito lisääntyi kolttien ja karjalaisten keskuudessa, keskinäisen kommunikaation kieleksi ilmeisesti vaihtui venäjä. Skandinaaveja taas alkoi liikkua Pohjois-Norjan ja luultavasti myös Kuolan niemimaan rannikolla jo ensimmäisen vuosituhannen puolivälissä, mistä kertovat esimerkiksi koltansaamessakin esiintyvät lukuisat kantaskandinaaviset lainasanat. Nämä ja myöhemmät kontaktit tapahtuivat rannikkoalueella, mistä syystä sisämaassa puhutuissa murteissa esiintyy huomattavasti vähemmän skandinaavista saatua sanastoa kuin rannikolla puhutuissa murteissa. Koltan ja venäjän väliset kontaktit alkoivat keskiajalla, kun venäläiset kiinnostuivat Kuolan niemimaasta ja sen väestöstä. Myös nämä kontaktit tapahtuivat pitkään pääosin rannikolla, sillä sisämaassa ei ollut venäläisastutusta. Nämä kontaktit tiivistyivät vuosisatojen ajan ja kaikki koltat olivat enemmän tai vähemmän kaksikielisiä. Vuoden 1920 Petsamon rauhan raja katkaisi läntisten kolttien ja venäläisten väliset kontaktit, jolloin tärkeimmäksi kontaktikieleksi muodostui suomi. Rajan itäpuolella kontaktit venäjän kanssa tiivistyivät entisestään. Tätä nykyä suurin osa Venäjällä asuvista

koltista on menettänyt kielensä. Samoin on käynyt myös Suomessa, jossa monet koltat puhuvat vain suomea.

Lainasanojen määrä ja semantiikka antavat vihjeitä kontaktien luonteesta ja kontekstista. Ehkä laajimman ja läntisten saamelaiskielten näkökulmasta huomionarvoisimman kerrostuman muodostavat venäläislainat, joita on esitetty noin 750. Näitä lainoja esiintyy kaikissa koltansaamen murteissa, mutta ne painottuvat kuitenkin pohjoismurteisiin. Vaikka koltat tutustuivat kristinuskoon karjalaisten kautta, venäjältä lainattu sanasto osoittaa, että kolttien identiteetin kannalta tärkeä uskonnollinen elämä oli myöhäisinä aikoina pääosin venäjänkielistä. Myös identiteetin kannalta tärkeä pukeutumiseen liittyvä sanasto ja samalla iso osa kolttien vaatekappaleista on venäläistä perua, mikä on huomionarvoista, sillä muista kielistä on lainattu vain vähän pukeutumiseen liittyvää sanastoa. Runsas venäläisperäinen ruoka-ainesanasto osoittaa kolttsaamelaisten tutustuneen moniin uusiin ruoka-aineisiin venäläisten kauppiaiden kautta. Koltansaamassa esiintyy myös runsaasti venäläiseen yhteiskuntaan liittyvää sanastoa, mikä on linjassa sen kanssa, että koltat olivat paljon tekemisissä venäläisten virkamiesten kanssa ja heidän oma kyläkokousjärjestelmänsä mukautui venäläiseen hallintojärjestelmään.

Vielä venäläislainojakin selvemmin pohjoismurteisiin painottuvat eri-ikäiset skandinaavilainat, joita on esitetty koltansaamesta noin 600. Skandinaavisista kerrostumista tärkeimpänä voi pitää kantaskandinaavista kerrostumaa, joka sisältää esimerkiksi karjalalouteen, merenkäyntiin ja metallisiin työvälineisiin liittyvää sanastoa, josta voi päätellä, että kolttsaamelaisten esi-isien elämä muuttui suuresti näiden kontaktien myötä. Nuoremmat skandinaaviset kerrostumat sisältävät lähinnä sanastoa, joka viittaa kaupankäyntiin.

Koltansaamen karjalaislainojen lukumäärästä on vaikea esittää edes karkeaa arviota, sillä karjalaislainoja on vaikea erottaa muista itämerensuomalaisista lainoista. Selkeitä karjalaislainoja on esitetty muutamia satoja, mutta luku olisi selkeästi suurempi, mikäli mukaan laskettaisiin myös saamelaiskielissä laajalevikkiset itämerensuomalaiset lainat. Tärkein ja ehkä laajin karjalaislainojen semanttinen kategoria on uskonto. Karjalasta lainatut lukuisat kristinuskon peruskäsitteet osoittavat kolttien esi-isien tutustuneen kristinuskoon karjalaisten kautta. Karjalasta on lainattu myös esimerkiksi kalastukseen, metsästyksen ja rakentamiseen liittyvää sanastoa, mikä kertoo kolttien esi-isien ja karjalaisten välisestä yhteistyöstä näillä aloilla.

Vielä karjalaislainojakin vaikeampi on esittää suomesta ja muista saamelaiskielistä lainattujen sanojen lukumäärää, tosin eri syistä. Koska

saamelaiskielet ovat lähisukukieliä, niiden välillä lainattua sanastoa on vaikea erottaa muusta sanastosta. Suomesta lainattua sanastoa taas ei ole tutkittu riittävästi, että sen lukumäärää voisi arvioida. Toinen syy on se, että vaikka suomesta lainatut sanat ovat puhutussa kielessä yleisiä, niitä ei ole haluttu ottaa osaksi koltansaamen kirjakieltä eikä tähän mennessä ole ollut selkeää käsitystä, miten lainat pitäisi erottaa yksisanaisista koodinupotuksista. Voi sanoa, että puhutussa koltansaamessa suurin osa modernia elämää koskevasta sanastosta on suomalaisperäistä, vaikka kirjakielessä niiden tilalla käytetään joko omista kielenaineksista osin suomen mallin mukaan muodostettuja sanoja tai tietoisesti lainattuja kansainvälisiä lainoja.

Kaksikielisten koltansaamelaisten puheessa koltansaame ja muut heidän osaamansa kielet voivat esiintyä rinnakkain. Lagercrantzin Näätämössä keräämissä teksteissä esiintyy kolme tällaista rekisteriä eli kontaktilähtöistä puhetapaa, joissa koltansaame ja merisaame yhdistyvät eri tavoin. Ensinnäkin koltat kykenivät puhumaan koltansaamea niin, että se sisälsi vain lyhyitä koodinupotuksia merisaamesta, ja merisaamea, jossa oli lyhyitä koodinupotuksia koltansaamesta. Kolmatta rekisteriä voi kutsua koltansaamen ja merisaamen yhteiseksi rekisteriksi, sillä siitä on vaikea sanoa, mikä toimii sen matriisikielenä. Näätämön kolttien puheessa esiintyi myös koltansaamen ja merisaamen hybridimuotoja, joissa jokin osa sanasta viittaa koltansaameen ja toinen merisaameen. Koodiensekoitusta esiintyy myös venäjällä tallennetuilla arkistonauhoilla. Niillä kolttien puheessa esiintyy lyhyitä koodinupotuksia venäjältä ja toisinaan koodi vaihtuu kokonaan venäjään, mikä osoittaa venäjän olevan heidän tärkein kontaktikielensä. Vastaavasti lyhyitä koodinupotuksia suomesta esiintyy jo ensimmäisillä Suomessa tehdyillä arkistonauhoilla. Tuoreemmassa aineistossa koodinupotuksia esiintyy huomattavasti enemmän ja toisinaan koodi vaihtuu kokonaan suomeen. Koodinupotusten ja lainaamisen välisen rajanvedon näkökulmasta huomionarvoisia ovat suomen vokaali- *s*- ja *nen*-päätteiset substantiivit. Ensinnäkin vokaalipäätteiset substantiivit vaikuttavat muuten taipuvan puhekielessä kuin venäjältä lainatut vokaalipäätteiset sanat, mutta puhujat turvautuvat usein koodinupotukseen, mikäli koltansaamen kielioppi vaatisi yksikön illatiivia. *S*- ja *nen*-päätteisillä substantiiveilla taas taivutusvartalo, johon esimerkiksi yksikön lokatiivin päätte liittyy, toimii suomen taivutusvartalo. Vokaalipäätteisten substantiivien tavoin myös näiden sanojen osalta koodinupotukset suomesta ovat yleisiä, mikäli koltansaamen kielioppi vaatisi yksikön illatiivia. Tällainen kielenkäyttö kertoo kolttien kielellisestä kompetenssista molemmissa kielissä.

Lainasanaston ja koodiensekoituksen lisäksi kielikontaktien vaikutus näkyy myös koltansaamen kieliopissa. Vaikka koltassa esiintyy runsaasti skandinaavista sanastoa, kieliopista on vaikea osoittaa mitään skandinaavista vaikutusta lukuun ottamatta lainasanojen myötä kieleen tulleita uusia sananalkuisia konsonanttiyhtymiä. On tietenkin mahdollista, että koltassa esiintyisi skandinaavista lainattua kielioppia, en vain ole onnistunut osoittamaan sitä. Aihetta pitäisi tutkia vertaamalla koltansaamea sekä läntisempiin saamelaiskieliin, jotka ovat olleet tiiviissä kontaktissa skandinaavisten kielten kanssa, että koltansaamen itäpuolella puhuttuihin saamelaiskieliin, joissa skandinaavisten kielten vaikutus on merkittävästi pienempi. Myös muiden saamelaiskielten aiheuttamaa kontaktivaikutusta on vaikea todentaa lukuun ottamatta Näättämön murteen monikon nominatiivin päätettä *-k* ja postposition *pirr* 'ympäri' käyttöä ilmaisemassa puheenaihetta. Pidän kuitenkin todennäköisenä, että ainakin pohjoissaame on vaikuttanut sen kanssa kontaktissa olleisiin pohjoismurteisiin, sillä ainakin Näättämön koltat olivat vahvasti kaksikielisiä.

Venäjä on vaikuttanut sanaston lisäksi suuresti myös koltansaamen kielioppiin, mikä osoittaa kolttien olleen vuosisatojen ajan vahvasti kaksikielisiä. Ensinnäkin venäjistä lainatun sanaston myötä koltansaameen on tullut uusia äännteitä ja äänneyhtymiä ja vanhojen äännteiden esiintymisympäristöt ovat laajentuneet. Venäjän vaikutus näkyy selvästi myös lauseopissa sekä morfologiassa, mutta kaikki lainatut johdinmorfeemit ovat helposti analysoitavia ja lohkottavia, mistä syystä ne ovat helposti lainattavia.

Myös suomesta on lainattu koltansaamen puhuttuun kieleen lauseoppia sekä morfologiaa, joka koostuu lähinnä liitepartikkeleista. Vaikka suomen kielen vaikutusta pyritään välttämään kirjakielessä, myös kirjoitetusta kielestä voi osoittaa suomen kielen lauseopin mukaisia rakenteita. Ensinnäkin lauseoppi muuttuu herkästi kontaktivaikutuksen takia ja toiseksi vieraan kielen vaikutusta on vaikeampi havaita lauseopissa kuin morfologiassa tai sanastossa.

Vaikka varmojen karjalaislainojen määrä ei yllä samalle tasolle venäläis- ja skandinaavilainojen kanssa, kieliopin osalta karjalaa voi pitää erittäin tärkeänä kontaktikielenä, sillä karjalasta on lainattu lauseopin lisäksi myös sidonnaisia johdinaineita sekä taivutusmorfologiaa, jota ei ole lainattu muista kontaktikielistä. Täytyy myös muistaa, että kontaktit karjalan kanssa ovat luultavasti päättyneet kauan ennen kuin ensimmäiset koltansaamen aineistot kerättiin ja monet karjalasta saadut kontaktipiirteet ovat todennäköisesti hävinneet ja korvautuneet uusilla rakenteilla.

Lopuksi herää kysymys, mikä selittää sen, että eri kielistä on lainattu erilaisia kielenaineiksia. Muiden kielikontaktitutkimusten perusteella tiedetään, että tähän vaikuttaa erityisesti kaksi seikkaa: kontaktien tiiviys ja kontaktissa olevien kielten typologia. Satunnaisissa kontakteissa lainataan vain herkästi lainautuvia kielenpiirteitä, kun taas tiiviissä kontakteissa voidaan lainata periaatteessa mitä tahansa. Typologisesti läheisten kielten välisissä kontakteissa taas kielioppia lainataan helpommin kuin typologisesti kaukaisten kielten välillä. Koltansaamelle typologisesti läheisiä kieliä ovat muut saamelaiskielet sekä itämerensuomalaiset kielet, kun taas venäjä ja norja eroavat suuresti koltansaamesta (Miestamo 2011: 140–142). Koltan ja karjalan typologinen läheisyys selittää luultavasti osin, miksi karjalan vaikutus näyttää olevan merkittävin kaikista koltan kontaktikielistä, mutta myös kolttien ja karjalaisten välisten kontaktien täytyi olla intensiivisiä. Samalla karjalan ja suomen läheisyys voi selittää myös sitä, miksi suomesta ei ainakaan toistaiseksi ole lainattu johtimia. Kontaktien tiivyydestä taas voidaan tehdä päätelmiä ainakin venäjän ja skandinaavin osalta, sillä niiden kieliopillinen vaikutus koltansaameen eroaa merkittävästi toisistaan siitä huolimatta, että molemmista kielistä on lainattu runsaasti sanastoa. Kontaktien keston ja varhaisten skandinaviilainojen tärkeyden huomioon ottaen on huomiota herättävää, että skandinaavin kieliopillinen vaikutus rajoittuu ilmeisesti lainasanojen mukana tulleeseen äänneopilliseen vaikutukseen, vaikka venäjältä on lainattu sekä lauseoppia että morfologiaa. Mielestäni tästä voidaan päätellä, että kontaktit venäjän kanssa olivat huomattavasti tiiviimpiä kuin skandinaavin kanssa.

5.2 Tulevaisuuden tutkimusnäkyviä

Väitöskirjani neljässä osatutkimuksessa käsittelem koltansaamen kielikontakteja eri näkökulmista. Koska koltansaamalla on ollut kontakteja lukuisten kielten kanssa ja ne ovat vuosisatojen kuluessa vaihdelleet, on väitöstutkimuksessani ollut mahdollista esittää vain osa koltansaamassa tavattavista kontaktikielten aiheuttamista vaikutuksista. Kuten tavallista, tutkimuksen aikana nousi esiin paljon lisäkysymyksiä, jotka ansaitsisivat tulla tutkituiksi.

Kielikontaktien vaikutusta pitäisi kuvata saamelaiskielten alueellisen variaation taustatekijänä laajemminkin. Tässä tutkimuksessa kävi esimerkiksi ilmi, että monet koltansaamea muista saamelaiskielistä erottavista piirteistä sekä monet koltansaamen murteiden piirteistä, joita aiemmissa tutkimuksissa (erityisesti Sammallahti 1998: 29–31) on esitetty, voi selittää kielikontaktien vaikutuksella. Vaikutus näkyy sekä kieliopissa että sanastossa. Viimeaikaisissa saamelaiskielten

sanastotutkimuksissa on esitetty, että kielihaaran jyrkin sisäinen sanastollinen ero kulkee inarinsaamen ja koltansaamen välillä (Rydving 2013, ks. esim. 166, 182, 184; ks. myös Tillinger 2014). Tämä jyrkkä raja on selitettävissä suhteellisen tuoreella venäjän ja karjalan vaikutuksella koltansaameen sekä suomen ja skandinaavin vaikutuksella inarinsaameen: esimerkiksi Rydvingin (2013: 162–163) pohjois-, inarin- ja koltansaamen sanastoeroja esittelevän taulukon koltansaamen sanoista suurin osa on venäläis- tai karjalaislainoja, pohjois- ja inarinsaamen sanat taas ovat muuta alkuperää. Saamelaiskielten historian ja keskinäisten suhteiden näkökulmasta olisi tärkeää tutkia sanastoerojen taustalla vallitsevia historiallisia kehityskulkuja.

Myös koltansaamen murteiden sanastollisia eroja tulisi tarkastella peilaten niitä murrealueiden kontaktihistoriaan. Esimerkiksi Nellimin (= Paatsjoen–Petsamon) murre on koltansaamen murteista sanastollisesti selvästi lähempänä läntisiä saamelaiskieliä kuin Sevettijärven (= Suonikylän) tai Tuuloman (= Nuortijärven) murteet, mikä käy ilmi Rydvingin (2013: 138–165) tekemistä taulukoista ja kuvaajista, joihin on koottu tietoa saamelaiskielten sanastollisista eroista 1970-luvun alussa kerätyssä aineistossa. Mielestäni tämä on selitettävissä sillä, että koltansaamen rannikomurteiden puhujat olivat läntisempien saamelaiskielten puhujien tavoin tiiviissä kontaktissa skandinaavien kanssa, kun taas koltansaamen sisämaan murteiden puhujilla tällaisia kontakteja ei ollut tai ne olivat huomattavasti harvempia kuin rannikolla. Koltansaamessa Tuuloman murre on sanastollisesti lähimpänä itäisiä saamelaiskieliä (Rydving 2013: 166–172). Tämä ei ole yllättävää, kun tiedetään, että Tuuloman murteen puhujien kontaktit venäläisten kanssa syventyivät entisestään vuodesta 1920 alkaen, jolloin taas läntisempien koltansaamen murteiden puhujien venäläiskontaktit katkesivat. Samasta aineistosta käy ilmi, että Tuuloman murteen jälkeen sanastollisesti lähimpänä itäisiä saamelaiskieliä on Nellimin murre. Tämä selittyy sillä, että Paatsjoen–Petsamon murteen puhujilla on ollut huomattavasti enemmän kontakteja venäläisten kanssa kuin sisämaassa puhutun Suonikylän murteen puhujilla. Esitän, että eri saamelaisyhteisöjen kontaktihistorioiden avulla on mahdollista selittää eri kielten ja murteiden välisiä sanastoeroja.

Väitöskirjassani olen keskittynyt koltansaamassa esiintyvään kielikontaktivaikutukseen, mutta myös kolttien puhumaa suomea olisi syytä tutkia. Erityisesti 1800- ja 1900-lukujen taitteessa syntyneiden kolttasaamelaisten kieli on kiinnostavaa suomenoppijoiden tutkimuksen näkökulmasta. Nykyisin suurin osa Suomessa elävistä maahanmuuttajista oppii aluksi suomea kielikursseilla, lukemalla lehtiä ja kirjoja sekä muissa tilanteissa, joissa käytetään normitettua

kieltä. Kun Petsamo liitettiin Suomeen, alueen aikuisikään ehtineet kolttsaamelaiset oppivat suomea pitkälti keskustelemalla suomenkielisten kanssa eri tilanteissa. Kaikki kolttsaamelaiset eivät kuitenkaan oppineet kieltä samoissa tilanteissa, minkä voi päätellä heidän puhumastaan suomesta. Esimerkiksi suurin osa puhujista käytti monikon persoonapronomineja *me* ja *he*, toiset taas peräpohjolaisia muotoja *met* ja *het*, mikä voi viitata siihen, että jälkimmäiset olivat olleet paljon tekemisissä Inarin alueen suomalaisten kanssa. 1800- ja 1900-lukujen taitteessa syntyneiden kolttsaamelaisten puhumasta suomesta paistoi selvästi läpi se, että heidän äidinkieltensä oli koltansaame: esimerkiksi jälkitavujen vokaalit ääntyivät usein lyhyinä ja inessiivin sijaan käytettiin elatiivia, mikä selittyy koltansaamen sekä olo- että erosijana käytettävän lokatiivin päätteellä *-st*. Hyvää aineistoa kolttsaamelaisten puhumasta suomesta löytyy Tampereen Kansanperinteen arkistosta, jonne on tallennettu 1970-luvulla kerättyä suomen- ja koltansaamenkielistä puhetta.

Erityisesti viimeisen vuosikymmenen aikana koltansaame on saanut puhujamääräänsä nähden ison joukon uusia puhujia, joista suurin osa puhuu äidinkielenään suomea. Heidän puhumansa koltansaame eroaa suuresti niiden puhujien kielestä, jotka ovat oppineet sen lapsena. Suomen kielen vaikutus näkyy selvästi niin äänneopissa, morfosyntaksissa, syntaksissa kuin sanavalinnoissakin. Tämän lisäksi uusien puhujien kielessä esiintyy myös sellaisia puutteellisesta kielenoppimisesta johtuvia piirteitä, joita ei suoranaisesti voi selittää suomen kielen vaikutuksella. Tällaisia piirteitä ovat esimerkiksi sanantaivuttamiseen liittyvät ongelmat.

Havainnollistavana esimerkkinä suomen kielen interferenssistä koltansaamen uusien puhujien kielessä voi pitää subjektin ja objektin merkintää. Toisin kuin suomessa, jossa subjektin ja objektin merkintä on tunnetusti monimutkaista, koltansaamessa se on perinteisesti yksinkertaista: subjektin sija on nominatiivi ja objektin akkusatiivi. Tästä huolimatta monien koltansaamea (tai muita Suomessa puhuttuja saamelaiskieliä) opiskelevien on vaikea oppia subjektin ja objektin merkintäsäännöt. Mikäli suomen kielessä subjekti on monikon partitiivissa, se on koltansaamen uusien puhujien kielessä usein monikon akkusatiivissa ja sitä vastaava predikaatti joko yksikössä (74) tai monikossa (75). Yksiköllinen subjekti voi olla yksikön akkusatiivissa ainakin kieltolauseissa, joissa suomessa esiintyisi yksikön partitiivi (76).

74) *No lij-a tu'st Hanna-Maaria ju'n plaanid,*
 no olla.3SG-KYS 2SG.LOK Hanna-Maaria jo suunnitelma.PL.AKK

mâi'd ton tue'jjääk škoull'jumuuzž máňňa?
 mikä.AKK 2SG tehdä.2SG koulutus.GEN jälkeen
 'No onko sinulla Hanna-Maaria jo suunnitelmia, mitä sinä teet
 koulutuksen jälkeen?' (<https://areena.yle.fi/audio/1-2894269> 02:05)

75) *Ķiõllvue'kk̄ lij ouddnam jiännai tän*
 kielitilanne olla.3SG edistyä.PARTIS.PRF paljon tämä.GEN
muu tuâjppooddâst, ij-ga pâi tõn diõtt, što mon
 1SG.GEN työaika.LOK NEG-NRK vain se.GEN takia että 1SG
leäm leämmaž tuâjast, pece tõn diõtt, što
 olla.1SG olla.PARTIS.PRF työ.LOK vaan se.GEN takia että
lie puättam jiännai ođđ Ķiõlõõnn'jid.
 olla.3PL tulla.PARTIS.PRF paljon uusi.ATTR kielenkäyttäjä.PL.AKK
 'Kielitilanne on mennyt eteenpäin minun työaikani, eikä vain sen takia,
 että minä olen ollut työssä, vaan sen takia, että on tullut
 uusia kielenkäyttäjiä.' (<https://areena.yle.fi/audio/1-4402827> 01:29)

76) *Tõ'st leäi nåkam kõskk, što ij*
 se.LOK olla.PRT.3SG sellainen tauko että NEG.3SG
leämmaž ni mâi'd Ķiõllka'ldditueimmjummuž.
 olla.PARTIS.PRF KFP mikä.AKK Kielikaltiotoiminta.AKK
 'siinä oli sellainen tauko, että ei ollut mitään Kielikaltiotoimintaa.'
 (<https://areena.yle.fi/audio/1-4402827> 02:45)

Jukka Mettovaara (tulossa) käsittelee suomen kielen vaikutusta inarinsaamen uusien puhujien kieleen. Luultavasti monet hänen kuvaamansa rakenteet esiintyvät myös koltansaamen uusien puhujien kielessä, mutta en ole aktiivisesti kerännyt esimerkkejä niistä. Koltansaamen uusien puhujien kielen tutkiminen olisi tärkeää, sillä siitä saatuja tutkimustuloksia voisi käyttää apuna opetuksessa ja oppimateriaalin tekemisessä.

Korjauksia osatutkimuksiin

teäččak kanttori.GEN > kanttori, *kaav* vaimo.GEN > vaimo (Osatutkimus II: 174)

piâzzi > *piâzzai* (Osatutkimus II: 175)

In these words, the first foot is **largo** in two-foot word forms, such as in the locative singular form, e.g. *star|stest*, or in the illative singular form, e.g. *star|sta* > *allegro* (Osatutkimus IV: 103)

In Skolt Saami verbs can be classified according to the **finite** forms. > infinite (Osatutkimus IV: 104)

For example, *priimmâd* ‘accept’ was clearly borrowed from a stem *npúm-* (e.g. *npumý* FUT.1SG, *npúmem* FUT.3SG, *npumú* IMP.SG) in which there is a **word-initial** nasal [m], and not [n], as in the infinite form *принять* ‘accept’. > word-medial (Osatutkimus IV: 104)

pro'stije muu > *pro'stte muu* (Osatutkimus IV: 107)

Arkistoaineistot

Jie'lli arkiiv, YLE Sápmín koltansaamenkielinen arkisto-ohjelma

<https://areena.yle.fi/podcastit/1-50782948>. (viitattu 10.9.2023).

Jiõnnäi'tt YLE Sápmín koltansaamenkielinen arkisto-ohjelma

<https://areena.yle.fi/podcastit/1-2597013>. (viitattu 10.9.2023).

Koltansaamen puhutun kielen Giellagas-korpus. Saamelainen kulttuuriarkisto, Giellagas-instituutti, Oulun yliopisto.

Pertti J. Pellon arkisto (1958–1973). Kansallisarkisto.

SIKOR. UiT Norjan arktisen yliopiston ja Norjan Saamelaiskäräjien tekstikokoelma, versio 01.12.2021. URL: <http://gtweb.uit.no/korp/>.

Kirjallisuus

- Aikio, Ante 2007: Etymological Nativization of Loanwords: A case study of Saami and Finnish. – Ida Toivonen & Diana Nelson (toim.), *Saami linguistics*. Current Issues in Linguistic Theory 288. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 17–52.
- Aikio, Ante 2009: *The Saami loanwords in Finnish and Karelian*. Oulu: Oulun yliopisto. (Väitöskirja).
- Aikio, Ante = Luobbal Sámmol Sámmol Ánte 2012: An essay on Saami ethnolinguistic prehistory. – Riho Grünthal & Petri Kallio (toim.), *A Linguistic Map of Prehistoric Northern Europe*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 266. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. 63–117.
- Aikio, Ante = Luobbal Sámmol Sámmol Ánte 2020: Loanwords from unattested Nordic source forms in Saami. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 65: 5–24.
- Aikio, Samuli 2005: Interferenssejä ja jokapäiväisyyksiä. – Paula Kokkonen (toim.), *Sukukansaohjelman arki. Suomalais-ugrilainen perintö ja arkipäivä*. *Studia Fenno-Ugrica* 21.9.–16.11.2004. Castrenianumin toimitteita 64. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. 48–58.
- Aikio, Samuli 2013: Aanaar viestärist nuortâs. – *Anarâškielâ-lostâ* (porgemáánu): 3–7.
- Aikio-Puoskari, Ulla 2016: *Koll'jagas sää'mkiöll! Sää'mkiöl jeálltem pue'rmös vue'jj da meersaž politiikk linnj'jõðzz Lää'ddjânnmest, Ruðcejânnmest da Taarrjânnmest. Sää'mte'gğ / Sää'mkiöl koontâr*.
- Alavuotunki, Jouni 1999: Petsamon historia yhteisalueen jaosta ensimmäiseen maailmansotaan. – Jouko Vahtola & Samuli Onnela (toim.), *Turjanmeren maa: Petsamon historia 1920–1944*. Rovaniemi: Petsamo-seura. 35–58.
- Andresen, Astri & Evjen, Bjørg & Ryymin, Teemu 2021: *Samenes historie fra 1751 til 2010*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Arminen, Elina 2022: Soutajia ja onkimiehiä: Petsamon kalastusmatkailu neuvotteluna valtiollisista ja kulttuurisista rajoista. – Rina Kullaa, Janne Lahti & Sami Lakomäki (toim.), *Kolonialismi Suomen rajaseuduilla*. Helsinki: Gaudeamus. 162–184.
- Asp, Erkki 1965: *Lappalaiset ja lappalaisuus*. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C, Scripta lingua Fennica edita 2. Turku: Turun yliopisto. (Väitöskirja).
- Backus, Ad 2015: A usage-based approach to code-switching: The need for reconciling structure and function. – Stell Gerald & Yakpo Kofi (toim.), *Code-switching Between Structural and Sociolinguistic Perspectives*. Berlin: de Gruyter. 19–38.
- Behnke, Anja 2010: *Die Struktur der Nominalphrase im Tersaamischen*. Berlin: Humboldt-Universität zu Berlin. (Pro gradu -tutkielma).
- Bergsland, Knut 1977: Saamen kieli ja naapurikielet. – *Virittäjä* 81: 1–11.
- Bergsland, Knut 1992: Language contacts between Southern Sami and Scandinavian. – Ernst H. Jahr (toim.), *Language contacts*. Berlin: Mouton de Gruyter. 5–15.

- Blokland, Rogier & Riebler, Michael 2011: Komi-Saami-Russian contacts on the Kola Peninsula. – Cornelius Hasselblatt, Peter Houtzagers & Remco van Pareren (toim.), *Language Contact in Times of Globalization*. Studies in Slavic and General Linguistics 38. Amsterdam: Rodopi. 5–26.
- Castrén, M. A. 2019: *Itineraria 1*. – Timo Salminen (toim.). Manuscripta Castreniana. Personalia, II,1. Helsinki: Finno-Ugrian Society.
- Dannemark, Nils 2014: Norske talord i samisk tale i Guovdageaidnu. – *Maal og Minne* 106 (2): 131–154.
- Dannemark, Nils 2017: Om språkbruk i kommunestyremøte i Guovdageaidnu. – *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 35: 186–219.
- Feist, Timothy 2015: *A Grammar of Skolt Saami*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 273. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Fellman, Jaakko 1961: *Poimintoja muistiinpanoista Lapissa*. 2. painos. Porvoo: WSOY.
- Finlex 1995: *Kolttalaki 1995/253*. <https://www.finlex.fi/fi/laki/saame/>.
- Friis, J. A. 1856: *Lappiske sprogprøver: en samling aflappiske eventyr, ordsprog og gaader*. Christiania: J. W. Cappelens Forlag.
- Giellagáldu 23.4.2013: *Vee'res- da lännsää'n*. <https://www.giella.org/meetings/U3Reh2mTaCQuQcsUcsIA6>. (viitattu 15.12.2022).
- Giellagáldu 26.5.2016: *Õhttõspartikkeel, partisiipp preesee'ns raajjâm da soojtem de vokaalvaajtõðllâm*. <https://www.giella.org/meetings/7u42wVF8mkkGIe6CmUYYkg>. (viitattu 15.12.2022).
- Giellagáldu 1.11.2017: *Lännsää'nnvuä'ppõðzz*. <https://www.giella.org/articles/66sk1Ubf0aAgq4cACWuEk>. (viitattu 9.8.2023).
- Granö, J. G. 1918: IV. Talouselämä: 8. Kauppa. – Theodor Homén (toim.), *Itä-Karjala ja Kuollan Lappi: Suomalaisten luonnon- ja kielentutkijain kuvaamina*. Helsinki: Otava. 65–67.
- Granö, J. G. & Itkonen, T. I. 1918: V. Kulttuuri: 5. Kirkolliset ja opetusolot. – Theodor Homén (toim.), *Itä-Karjala ja Kuollan Lappi: Suomalaisten luonnon- ja kielentutkijain kuvaamina*. Helsinki: Otava. 73–74.
- Hakimov, Nikolaj & Riebler, Michael 2021: Partial fusion in long-term bilingualism: The case of vernacular Kildin Saami. – *International Journal of Bilingualism* 25 (2): 401–424.
- Hallamaa, Panu 2020: *In Between Resignation and Revitalization: Case Studies of Endangered Languages at the Fin de Millénaire*. Helsinki: Helsingin yliopisto. (Pro gradu -tutkielma).
- Hansegård, Nils Erik 1967: *Recent Finnish loanwords in Jukkasjärvi Lappish*. Studia Uralica et Altaica Upsaliensia 3. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Hansen, Lars Ivar & Olsen, Bjørnar 2022: *Samenes historie fram til 1750*. 2. painos. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Haspelmath, Martin 2007: *Indefinite pronouns*. Oxford: Oxford University Press.
- Haspelmath, Martin 2009: Lexical borrowing: Concepts and issues. – Martin Haspelmath & Uri Tadmor (toim.), *Loanwords in the World's Languages. A Comparative Handbook*. Berlin: De Gruyter Mouton. 35–54.

- Haspelmath, Martin & Tadmor, Uri 2009: The Loanword Typology project and the World Loanword Database. – Martin Haspelmath & Uri Tadmor (toim.), *Loanwords in the World's Languages. A Comparative Handbook*. Berlin: De Gruyter Mouton. 1–34.
- Hiovain-Asikainen, Katri 2023: *Prosodic change and majority language influence in spoken North Sámi varieties*. Helsinki: Helsingin yliopisto. (Väitöskirja).
- Hirvelä, Anne 1999: Petsamon matkailu. – Jouko Vahtola & Samuli Onnela (toim.), *Turjanmeren maa: Petsamon historia 1920–1944*. Rovaniemi: Petsamo-seura. 329–346.
- Ingold, Tim 1976: *The Skolt Lapps Today*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Itkonen, Erkki 1938: Satakuntalaista lainaperua ruotsinlapin syntaksissa. – *Virittäjä* 42: 321–325.
- Itkonen, Erkki 1939: *Der ostlappische Vokalismus vom qualitativen Standpunkt aus mit besonderer Berücksichtigung des Inari- und Skoltlappischen: lautgeschichtliche Untersuchung*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia LXXIX. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. (Väitöskirja).
- Itkonen, Erkki 1946: *Struktur und Entwicklung der ostlappischen Quantitätssysteme*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia LXXXVIII. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Itkonen, Erkki 1957: Suomalais-ugrilaisen kantakielen äänne- ja muotorakenteesta. – *Virittäjä* 61.
- Itkonen, Erkki 1992: *Inarinsaamelaisia kielennäytteitä = Aanaarkiela čäjtuzeh*. – Lea Laitinen (toim.). Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 213. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Itkonen, T. I. 1916: *Venäjänlapin konsonanttien astevaihtelu: Koltan, Kildinin ja Turjan murteiden mukaan*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 39. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. (Väitöskirja).
- Itkonen, T. I. 1918a: II. Väestö ja asutus: 1. Lappalaiset. – Theodor Homén (toim.), *Itä-Karjala ja Kuollan Lappi: Suomalaisten luonnon- ja kielentutkijain kuvaamina*. Helsinki: Otava. 32–35.
- Itkonen, T. I. 1918b: II. Väestö ja asutus: 3. Venäläiset. – Theodor Homén (toim.), *Itä-Karjala ja Kuollan Lappi: Suomalaisten luonnon- ja kielentutkijain kuvaamina*. Helsinki: Otava. 36–42.
- Itkonen, T. I. 1931: *Koltan- ja kuolanlappalaisia satuja*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 60. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Itkonen, T. I. 1932: Lappische Lehnwörter im Russischen. – *Annales Academiae scientiarum Fennicae, Series B* 27. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia. 47–65.
- Itkonen, T. I. 1942: Karjalaiset ja Kuolan-Lappi. – *Kalevalaseuran vuosikirja* 22: 40–55.
- Itkonen, T. I. 1948: *Suomen lappalaiset vuoteen 1945 I–II*. Porvoo: WSOY.
- Itkonen, T. I. 1958a: *Koltan- ja kuolanlapin sanakirja*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XV. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Itkonen, T. I. 1958b: Über die skandinavischen Lehnwörter im Kolta- und Kolalappischen. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 60.
- Itkonen, T. I. 1965: Inarin itäinen rajaseutu ja sen koltta-asutus ennen 1900-lukua. – *Kalevalaseuran vuosikirja* 45: 143–158.

- Itkonen, T. I. 1991: *Lapin matkani*. Porvoo: WSOY.
- Itkonen, T. I. & Granö, J. G. 1918: III. Liikenne ja tiedonantotoiminta. – Theodor Homén (toim.), *Itä-Karjala ja Kuollan Lappi: Suomalaisten luonnon- ja kielentutkijain kuvaamina*. Helsinki: Otava. 47–49.
- Jefremoff, Irja 2001: *Varriiställäm: inarinsaamelaiden vuotuismuutto*. Inarin saamelaismuseon julkaisuja 4. Inari: Saamelaismuseosäätiö.
- Jefremoff, Irja 2005: *Kolttsaamelaiset nyt. Tutkimus kotoutetun kansan elämäntilanteesta uuden vuosituhanen alussa*. Ivalo: Irja Jefremoff.
- Jelisejev & Zajceva = Елисеев, Ю. С. & Зайцева, Н. Г. 2007: *Сопоставительно-ономасиологический словарь диалектов карельского, вепсского, саамского языков*. Петрозаводск: Российская академия наук. Карельский научный центр. Институт языка, литературы и истории.
- Jouste, Marko & Lehtola, Veli-Pekka & Juutinen, Markus & Tanhua, Sonja 2022: Jääkk Sverloff johtajana ja kulttuuritulkkina: kolttsaamelaiden historian käännteitä 1900-luvulla. – Rina Kullaa, Janne Lahti & Sami Lakomäki (toim.), *Kolonialismi Suomen rajaseuduilla*. Helsinki: Gaudeamus. 97–116.
- Junttila, Santeri 2015: *Tiedon kumuloituminen ja trendit lainasanatutkimuksessa: kantasuomen balttilaislaiden tutkimushistoria*. Helsinki: Helsingin yliopisto. (Väitöskirja).
- Juutinen, Markus 2017: Ščekoldinin vuoden 1894 koltansaamenkielisen Matteuksen evankeliumin kielestä. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 96: 149–167.
- Juutinen, Markus 2022: Itäisten saamelaiskielten helmeä merkitsevien sanojen alkuperäkysymys. – Jeremy Bradley (toim.), *Tonavan Laakso: Eine Festschrift für Johanna Laakso*. Central European Uralic Studies 2. Wien: Praesens Verlag. 214–229.
- Juutinen, Markus & Mettovaara, Jukka 2021: Saamelaiskielten indefiniittipronominien jäljillä: Multilingual Facilitation. – Mika Hämäläinen, Niko Partanen & Khalid Alnajjar (toim.), *Multilingual facilitation*. Helsinki: University of Helsinki Library. 104–127.
- Juutinen, Markus & Valtonen, Taarna 2023: Saamen kantaskandinaavisesta karjaloussanastosta. – Sampsa Holopainen, Jeongdo Kim & Niklas Metsäranta (toim.), *Elämä ja etymologia. Janne Saarikiven 50-vuotisjuhlakirja*. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto. 155–183.
- Kehayov, Petar & Kuzmin, Denis 2022: *The Karelian Dialect of Kolvitsa, Kola Peninsula*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 277. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Kert = Керт, Г. М. 1994: Саамско-русские языковые контакты. – П. М. Зайков (toim.), *Прибалтийско-финское языкознание*. Петрозаводск: Карельский научный центр РАН. 99–116.
- Kert & Zajkov = Керт, Г. М. & Зайков, П. М. 1988: *Образцы саамской речи*. Петрозаводск: Карельский филиал АН СССР.
- Kohonen, Johanna 2020: *”Meidät juuriltamme revittiin”. Suomalainen asutuskolonialismi Koltanmaalla 1920–1950-luvuilla*. Helsinki: Helsingin yliopisto. (Pro gradu - tutkielma).

- Koponen, Eino 2022: Saami: General introduction. – Marianne Bakró-Nagy, Johanna Laakso & Elena Skribnik (toim.), *The Oxford Guide to the Uralic Languages*. Oxford: Oxford University Press. 103–112.
- Koponen, Eino & Kuokkala, Juha 2022: Kantasaamen sensiivisen *-kšę-johtimen kehityksestä ja edustuksesta nykysaamessa. – Lene Antonsen, Sjur Nørstebø Moshagen & Øystein A. Vangsnes (toim.), *Morfologi, målstrev og maskinar: Trond Trosterud fyller | täyttää | deavdá | turns! 60!*. Nordlyd 46:1. Tromsø: UiT Noregs arktiske universitet. 141–158.
- Koponen, Eino & Miestamo, Matti & Juutinen, Markus 2022: Skolt Saami. – Marianne Bakró-Nagy, Johanna Laakso & Elena Skribnik (toim.), *The Oxford Guide to the Uralic Languages*. Oxford: Oxford University Press. 196–218.
- Koponen, Eino & Moshnikoff, Satu & Moshnikoff, Jouni 2009: *Sää'mkiöll, ä'rbkiöll*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 161. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.
- Korhonen, Mikko 1964: Lapin murteiden keskinäisistä suhteista. – *Lapin tutkimusseuran vuosikirja* 5: 49–64.
- Korhonen, Mikko 1967: *Die Konjugation im Lappischen: Morphologisch-historische Untersuchung I. Die finiten Formkategorien*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 143. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. (Väitöskirja).
- Korhonen, Mikko 1971: Ehdotus koltanlapin Suonikylän (nyk. Sevettijärven) murteen fonemaattiseksi transkriptioksi. – Erkki Itkonen, Terho Itkonen & Mikko Korhonen & Pekka Sammallahti (toim.), *Lapin murteiden fonologiaa*. Castrenianumin toimitteita 1. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. 69–86.
- Korhonen, Mikko 1974: *Die Konjugation im Lappischen: morphologisch-historische Untersuchung. 2, Die nominalen Formkategorien*. Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia 155. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. (Väitöskirja).
- Korhonen, Mikko 1975: Zur Phonologie des Skoltlappischen. – *Phonologische Analyse der uralischen Sprachen*. Berlin: Akademie der Wissenschaften der DDR. 11–34.
- Korhonen, Mikko 1977: Karjalaisten ja saamelaisten yhteydet kielentutkimuksen valossa. – Veijo Saloheimo (toim.), *Karjalan synty. Symposio 30.6.–2.7.1976 Joensuu: alustukset*. Monistesarja A 24a. Joensuu: Joensuun korkeakoulu. 75–82.
- Korhonen, Mikko 1981: *Johdatus lapin kielen historiaan*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 370. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Korhonen, Mikko & Mosnikoff, Jouni & Sammallahti, Pekka 1973: *Koltansaamen opas*. Castrenianumin toimitteita 4. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Koskela Vasaru, Mervi 2016: *Bjarmaland*. Acta Universitatis Ouluensis, Series B, Humaniora 145. Oulu: Oulun yliopisto. (Väitöskirja).
- Kovács, Magdolna & Janurik, Boglárka 2018: Grammatical and sociolinguistic aspects of code-switching in Finno-Ugric languages. – Outi Tánčzos, Magdolna Kovács & Ulriikka Puura (toim.), *Multilingual Practices in Finno-Ugric Communities*. Uralica Helsingiensia 13. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. 13–76.
- Kuāti: *Räidd*. <https://kuati.fi/ns/kieli/raidd/>. (Viitattu 27.9.2023).

- Kutšinskij = Кучинский, М. Г. 2008: *Saami Kольского уезда в XVI-XVIII вв. модель социальной структуры*. Dieđut 2008 (2). Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.
- Kuokkala, Juha 2021: Mihin suuntaan saamen progressiivirakenteet ovat menossa? Huomioita *leat jođus, leat manus* -ilmaustyyppistä pohjois- ja inarinsaamessa. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 98: 321–348.
- Kuokkala, Juha & Koponen, Eino (painossa): On the distribution and history of Saami verbal derivatives in -š-. – *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri / Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 14.
- Lagercrantz, Eliel 1939: *Lappischer Wortschatz* I–II. Lexica Societatis Fenno-Ugricae VI. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Lagercrantz, Eliel 1961: *Lappische Volksdichtung V See- und skolte-lappische Texte des südlichen Varangerbiets*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 124. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Larsson, Lars-Gunnar 2013: The Earliest Contacts between Scandinavians and South Saami. – *Folia Uralica Debreceniensia* 20: 161–176.
- Lehtinen, Miika 2018: Sää'mkiöl vuáđdsää'nñjiárgg – SVO avi SOV?. – *Dutkansearvi dieđalaš áigečála* 2018 (2): 25–62. <https://www.dutkansearvi.fi/volume-2-issue-2-fi/>.
- Lehtinen, Miika 2022: Skolt Saami passive verbs. – *Finnisch-Ugrische Mitteilungen* 45: 15–52.
- Lehtola, Veli-Pekka 1999: Petsamon kolttasaamelaiset. – Jouko Vahtola & Samuli Onnela (toim.), *Turjanmeren maa: Petsamon historia 1920–1944*. Rovaniemi: Petsamo-Seura. 149–170.
- Lehtola, Veli-Pekka 2004: *Saamelainen evakko*. 2., uudistettu painos. Kustannus-Puntsi.
- Lehtola, Veli-Pekka 2012: *Saamelaiset suomalaiset: kohtaamisia 1896–1953*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1351. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Leinonen, Marja 2009: Kuolan niemimaan filman-saamelaiset. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 92: 103–144.
- Leskinen, Heikki 1966: *Die Konstruktionstypus anna - laske + finite Verbform in den osfi. Sprachen und im Lappischen*. – Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja 67.
- Linkola, Martti & Sammallahti, Pekka 1995: Koltanmaa osa Saamenmaata. – Tuija Saarinen & Seppo Suhonen (toim.), *Koltat, karjalaiset ja setukaiset: Pienet kansat maailmojen rajoilla*. Snellman-instituutin A-sarja 19. Kuopio: Snellman-instituutti. 39–57.
- Lähtenmäki, Maria 2004: *Kalotin kansaa: rajankäynnit ja vuorovaikutus Pohjoiskalotilla 1809–1889*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lönnrot, Elias 1902a: *Elias Lönnrotin matkat. 1. osa. Vuosina 1828–1839*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 98 (1). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lönnrot, Elias 1902b: *Elias Lönnrotin matkat. 2. osa. Vuosina 1851–1844*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 98 (2). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Matras, Yaron 2009: *Language contact*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Metropoliitta Leo 1999: Petsamon ortodoksinen luostari ja seurakunta. – Jouko Vahtola & Samuli Onnela (toim.), *Turjanmeren maa: Petsamon historia 1920–1944*. Rovaniemi: Petsamo-seura. 433–464.

- Mettovaara Jukka (tulossa): Syntax in transition: emergence of differential argument marking in Aanaar Saami. – *Finnish Journal of Linguistics* 36.
- Miestamo, Matti 2012: Skolt Saami: A typological profile. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 93: 111–145.
- Miestamo, Matti & Koponen Eino 2015: Negation in Skolt Saami. – Matti Miestamo, Anne Tamm & Beáta Wagner-Nagy (toim.), *Negation in Uralic languages*. Amsterdam: Benjamins. 353–375.
- Mihajlova = Михайлова Л. П. 2007: Формальные изменения русского слова в карельских, вепсских и саамских диалектах. – *Севернорусские говоры* 18: 13–28.
- Mikkola, J. J. 1941: Kolttakylän arkisto. Lapin sivistysseuran julkaisuja 8. Porvoo: WSOY.
- Morottaja, Matti 2007: *Anarâškielâ ravvuuh*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 144. Helsing: Päikkieennâm kielâi tutkâmkuávdáš.
- Moshnikoff, Satu & Moshnikoff, Jouni 2006: *Selvitys koltansaamen nykytilasta ja tarpeellisista toimenpiteistä*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. <https://www.kotus.fi/files/715/koltansaamenselvitys.pdf>. (viitattu 19.12.2022).
- Moshnikoff, Satu & Moshnikoff, Jouni 2020: *Suomi–koltansaame-sanakirja*. – Miika Lehtinen, Eino Koponen, Merja Fofonoff & Raija Lehtola (toim.). Aanaar: Sää'mte'ǵǵ.
- Moshnikoff, Satu & Moshnikoff, Jouni & Koponen, Eino 2009: *Koltansaamen koulukielioppi = Sää'mkiđl kiđllvuá'ppes škoo'li vääras*. Inari: Sää'mte'ǵǵ.
- Moshnikoff, Satu & Moshnikoff, Jouni & Koponen, Eino & Lehtinen, Miika 2020: *Koltansaamen kielioppi*. Inari: Sää'mte'ǵǵ.
- Muilu, Ville 1966: *Valkoinen täplä*. Keuruu: Otava.
- Mustonen, Tero & Mustonen, Kaisu 2013: *Eastern Sámi Atlas*. [Lehtoi]: Snowchange.
- Muysken, Pieter 2000: *Bilingual speech. A typology of code-mixing*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nahkiaisaja, Tarja 2003a: Uudisasuttajien aika (1750–1876). – Veli-Pekka Lehtola (toim.), *Inari. Aanaar. Inarin historia jääkaudesta nykypäivään*. Inari: Inarin kunta. 164–215.
- Nahkiaisaja, Tarja 2003b: Inarilaisyhteisön muutoksen aika (1877–1920). – Veli-Pekka Lehtola (toim.), *Inari. Aanaar. Inarin historia jääkaudesta nykypäivään*. Inari: Inarin kunta. 216–287.
- Nesheim, Asbjørn 1947: Russiske og russisk-finske lånord i Finnmark-lappisk. – Chr. S. Stang, Erik Krag & Arne Gallis (toim.), *Festskrift til Professor Olaf Broch på hans 80-årsdag: fra venner og elever*. Oslo: Det Norske Videnskaps-Akademi. 155–167.
- Nickul, Karl 1948: *The Skolt Lapp Community Suenjelsijd during the Year 1938*. Acta Lapponica 5. Stockholm: Nordiska Museet.
- Nyysönen, Jukka 1999: Pois Petsamosta. – Jouko Vahtola & Samuli Onnela (toim.), *Turjanmeren maa: Petsamon historia 1920–1944*. Rovaniemi: Petsamo-seura. 629–656.
- Odner, Knut 1992: *The Varanger Saami. Habitation and Economy AD 1200–1900*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Serie B, Skrifter, 86. Oslo: Scandinavian University Press.
- Omma, Helena 2019: Guovtti sámegeiela gaskkas? Gielladutkiid ja hubmiid iežaset oainnut Jiellevári ja Unna tjerutja suopmaniidda. – *Sámi dieđalaš áigečála* 2019 (1): 7–29.

- Pakerys, Jurgis 2016: On the derivational adaptation of borrowings. – *Skase Journal of Theoretical Linguistics* 13: 177–188.
- Pelto, Pertti J. 1962: *Individualism in Skolt Lapp Society*. Kansatieteellinen arkisto 16. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Pennanen, Jukka 2000: *Jos ei ole poropaimenia, kansa häviää. Kuolan poronhoitajien sosiokulttuurinen adaptaatio 20. vuosisadalla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 779. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Piha, Minerva 2018: Combining Proto-Scandinavian loanword strata in South Saami with the Early Iron Age archaeological material of Jämtland and Dalarna, Sweden. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 64: 118–233.
- Pineda = Пинеда, Давид 2004: Некоторые наблюдения над заимствованиями в русском говоре Кольского полуострова. – *Полярный Вестник* 7: 25–40.
- Poplack, Shana & Dion, Nathalie 2012: Myths and facts about loanword development. – *Language Variation and Change* 24: 279–315.
- Qvigstad, J. 1893: *Nordische Lehnwörter im Lappischen*. Christiania Videskabs-Selskabs Forhandling for 1893 No. 1. Christiania.
- Rahkola, Hilikka 1999: Petsamon kansakoulut. – Jouko Vahtola & Samuli Onnela (toim.), *Turjanmeren maa: Petsamon historia 1920–1944*. Rovaniemi: Petsamo-seura. 373–400.
- Rantala, Leif 1994: Samerna på Kolahalvön. Deras situation i dag. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 85: 200–204.
- Rantala, Leif & Sergina, Aleftina 2009: *Áhkkila sápmelaččat: oanehis muitalus sámejoavkku birra, man maŋimuš sámezielalaš olmmoš jámii 29.12.2003*. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä raportteja 8. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Rantanen, Timo & Vesakoski, Outi & Ylikoski, Jussi, & Tolvanen, Harri 2021: *Geographical database of the Uralic languages (v1.0) [Data set]*. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4784188>.
- Rantanen, Timo & Tolvanen, Harri & Roose, Meeli & Ylikoski, Jussi & Vesakoski, Outi 2022: “Best practices for spatial language data harmonization, sharing and map creation. – A case study of Uralic”. PLoS ONE 17(6): e0269648. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0269648>.
- Rauhala, Ilona 2014: Adaptation of loanwords of the suffix type *-eTA in Finnish and Saami. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 62: 283–270.
- Ravila, Paavo 1931: *Ruijanlappalaisia kielennäyteitä Petsamosta ja Etelä-Varangista*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia LXI. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Rießler, Michael 2007: Grammatical borrowing in Kildin Saami. – Yaron Matras & Jeanette Sakel (toim.), *Grammatical Borrowing in Cross-Linguistic Perspective*. Empirical Approaches to Language Typology 38. Berlin: De Gruyter Mouton. 220–244.
- Rießler, Michael 2009: Loanwords in Kildin Saami, a Uralic language of northern Europe. – Martin Haspelmath & Uri Tadmor (toim.), *Loanwords in the World's Languages. A Comparative Handbook*. Berlin: De Gruyter Mouton. 384–413.
- Rießler, Michael 2022: Kildin Saami. – Marianne Bakró-Nagy, Johanna Laakso & Elena Skribnik (toim.), *The Oxford Guide to the Uralic Languages*. Oxford: Oxford University Press. 219–239.

- Ruotsala, Helena 2002: *Muuttuvat palkiset*. Kansatieteellinen arkisto 49. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Rydving, Håkan 2013: *Words and varieties: Lexical variation in Saami*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 269. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Räisänen, Alpo 1978: Kantasanan ja johdoksen suhteesta. – *Virittäjä* 82: 321–344.
- Räisänen, Alpo 1996: Suomen kaan-liitteen alkuperä. – *Virittäjä* 100: 375–384.
- Saastamoinen, Ilpo & Moshnikoff, Satu & Jouste, Marko & Juutinen, Markus 2022: *Njuõ'ttjääu'r leeu'd = Nuortijärven leu'ddit*. Maailman musiikin keskus. <https://www.globalmusic.fi/fi/verkkoaineisto/nuortijarven-leuddit-1994-1996>. (viitattu 19.12.2022).
- Saba, Isak 2018: *Optegnelser. Isak Sabas folkemnesamling = Čállosat. Isak Saba álbmotmuitočoakkáldat*. – Line Esborg (toim.). Norsk folkeminnelags skrifter 173. Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Sakel, Jeanette 2007: Types of loan: Matter and pattern. – Yaron Matras & Jeanette Sakel (toim.), *Grammatical Borrowing in Cross-Linguistic Perspective*. Empirical Approaches to Language Typology 38. Berlin: De Gruyter Mouton. 15–29.
- Sammallahti, Pekka 1998: *The Saami languages. An introduction*. Kárásjohka: Davvi Girji.
- Scheller, Elisabeth 2011: The Sámi Language Situation in Russia. – Riho Grünthal & Magdolna Kovács, *Ethnic and linguistic context of identity: Finno-Ugric minorities*. Uralica Helsingiensia 5. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura. 79–96.
- Seifart, Frank 2015: Direct and indirect affix borrowing. – *Language* 91 (3): 511–532.
- Semenoja, Sinikka 1995: Suomen kolttasaamelaiset. – Tuija Saarinen & Seppo Suhonen (toim.), *Koltat, karjalaiset ja setukaiset: Pienet kansat maailmojen rajoilla*. Snellman-instituutin A-sarja 19. Kuopio: Snellman-instituutti. 82–87.
- Senkevič-Gudkova = Сенкевич-Гудкова, В. В. 1971: Фонологическая структура русских заимствований в нотозерском диалекте саамского языка. – Г. М. Керт & М. И. Муллонен (toim.), *Вопросы взаимодействия прибалтийско-финских языков с иносистемными языками: К 80-летию со дня рождения Д. В. Бубриха*. Прибалтийско-финское языкознание. Вып. 5. Ленинград: Наука. 46–51.
- Sergejeva, Jelena 1995: Kuolan saamelaiset: menneisyys ja nykyisyys. – Tuija Saarinen & Seppo Suhonen (toim.), *Koltat, karjalaiset ja setukaiset: Pienet kansat maailmojen rajoilla*. Snellman-instituutin A-sarja 19. Kuopio: Snellman-instituutti. 67–81.
- Sjögren, Anders Johan 2020: *Allmänna ephemerider: dagböckerna 1806–1855*. – Michael Branch, Esko Häkli & Marja Leinonen (toim.). Nationalbibliotekets skrifter 86. Helsingfors: Nationalbiblioteket. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/177355/Ephemerider.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (Viitattu 10.12.2022).
- Sotainvalidien veljesliitto 4.2.2022: *Kolttasaamelaisen sotainvalidin värikäs elämä*. <https://sotainvalidit.fi/kolttasaamelaisen-sotainvalidin-varikas-elama/>.
- Stadius, Peter 2022: Elintilaa, elinvoimaa ja eteenpäin: Suomi siirtomaavaltana Petsamossa. – Rina Kullaa, Janne Lahti & Sami Lakomäki (toim.), *Kolonialismi Suomen rajaseuduilla*. Helsinki: Gaudeamus. 141–161.

- Starowicz, Wiesław 1983: *A kolai-lapp nyelvjárások orosz jövevényszavai*. Debrecen: Debreceni egyetem, KLTE BTK. (Pro gradu -tutkielma).
- Sverloff, Matti 2003: *Suenjelin saamelaisten perintö*. [Sevettijärvi]: Matti Sverloff.
- Szabó, László 1987a: Scandinavian Loanwords in Scolt- and Kola-Lappish. – *Etudes finno-ougriennes* 20: 41–49.
- Szabó, László 1987b: Stress and consonant gradation in the Russian loanwords in Kola-Lappish. – Károly Rédei (toim.), *Studien zur Phonologie und Morphonologie der Uralischen Sprachen. Akten der dritten Tagung für uralische Phonologie, Eisendstadt, 28. Juni–1. Juli 1984*. *Studia Uralica* 4. 313–319.
- Tanhua, Sonja 2019: Paatsjoen kolttien kultakruunut ja Suomen valtio. Lohenkalastusoikeuksien myyminen ja korvaukset 1921–1960. – *Faravid* 47: 73–92.
- Tanhua, Sonja 2020: Kolttasaamelainen kyläkokousjärjestelmä muutosten keskellä. – *Ennen ja nyt. Historian tietosanomat* 20 (1): 29–49.
- Tanner, Väinö 1929: *Antropogeografiska studier inom Petsamo-området. 1, Skolttapparna*. *Fennia* 49: 4. Helsingfors: Societas geographica Fenniae.
- Theil, Rolf 2012: Urnordiske lån i samisk. – Rolf Theil, Tom Schmidt & John Ole Askedal (toim.). *Germansk filologi og norske ord. Festskrift til Harald Bjorvand på 70-årsdagen den 30. juli 2012*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning, Serie B, Skrifter CXLC. Oslo: Novus Forlag. 52–69.
- Thomason, Sarah G. 2001: *Language Contact: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Tillinger, Gabor 2014: *Samiska ord för ord: att mäta lexikalt avstånd mellan språk*. *Studia Uralica Upsaliensia* 39. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Valtonen, Taarna 2014: *Mielen laaksot = Mielen vuemieh = Miela vuomit = Mielä vyemeh = Miöl vue'm: neljän saamen kielen paikannimien rakenne, sanasto ja rinnakkaisnimet vähemmistö-enemmistö-suhteiden kuvastajina*. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia 271. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Valtonen, Taarna 2021: Odda eatnamiidda. Nuortalaš eváhkuidda báikenamat Davvinuorta-Anáris. – Kaisa Rautio Helander, Aud-Kirsti Pedersen & Mikkel Rasmus Logje (toim.), *Minoritehtagielaideid namat njálmmáláš ja čálalaš oktavuodain*. *Diedut* 2021 (1). 153–171.
- Valtonen, Taarna & Fofonoff, Merja & Juutinen, Markus 2018: Anaräs- ja nuorttäláškielä partikkäl še. – *Dutkansearvvi diedalaš áigečála* (2): 129–158.
- Vartiainen, Hilja 1929: *Koulupaikan neitinä kolttain parissa*. Jyväskylä: Gummerus.
- Viinanen, Voitto Valio 2002: *Inarin rajahistoria 1: Pohjoiset valtarajat Inarin - Jäämeren alueella 1500-luvulta 1800-luvulle*. *Studia historica septentrionalia* 40. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- Wickman, Bo 1982: Nordisk påverkan på samisk syntax. – Karl-Hampus Dahlstedt, Åke Hansson & Siiri Sahlman-Karlsson (toim.), *Språkhistoria och språkkontakt i Finland och Nord-Skandinavien: studier tillägnade Tryggve Sköld den 2 november 1982*. *Kungl. Skytteanska samfundets handlingar* 26. Umeå: Skytteanska samfundet. 279–285.
- Wikan, Steinar 1995: *Grensebygda Neiden. Møte mellom folkegrupper og kampen om ressursene*. Nordkalott-Forlaget. Sør-Varanger museums forlag.

- Wiklund, K. B. 1892: Die nordischen Lehnwörter in den russisch-lappischen Dialekten. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 10: 146–206.
- Wiklund, K. B. 1912: Einige urnordische Lehnwörter im Lappischen. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 12: 30–37.
- Wohlgemuth, Jan 2009: *A Typology of Verbal Borrowings*. Trends in linguistics, Studies and monographs 211. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Yle Sápmi 19.12.2016: *Mä'htt lie sä'mmla prääzkjam rosttov tuu'!*? <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/12/19/mahtt-lie-sammla-praazkjam-rosttov-tuul>. (Viitattu 27.9.2023).
- Ylikoski, Jussi 2016: Future time reference in Lule Saami, with some remarks on Finnish. – *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri* 7 (2): 209–244.
- Ylikoski, Jussi 2017: What made Proto-Germanic **jah* ‘and’ an infinitive marker in westernmost Uralic? Observations from the Saami-Scandinavian border. – *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 35 (2): 291–327.
- Yurayong, Chingduang 2020: *Postposed demonstratives in Finnic and North Russian dialects*. Helsinki: Helsingin yliopisto. (Väitöskirja).
- Zaikov, Pekka 1996: Sprachliche Besonderheiten des Akkalalappischen. – Lars-Gunnar Larsson (toim.), *Laponica et Uralica: 100 Jahre finnischugrischer Unterricht an der Universität Uppsala: Vorträge am Jubiläumssymposium 20.–23. April 1994*. Studia Uralica Upsaliensia 26. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis. 137–142.
- Životova 2010 = Zhivotova, Evgeniya 2010: *The Verb System of the Ter Saami: Morphological Categories*. Leipzig: Universität Leipzig. (Pro gradu -tutkielma).

Osajulkaisut

- I Juutinen, Markus 2019: Koltansaamen myönteiset ja kielteiset fokuspartikkelit. – *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauskirja* 97: 75–107.
- II Juutinen, Markus 2019: Koltansaamen Näätämön murteen ja merisaamen välinen koodien sekoittuminen vuonna 1920. – *Puhe ja kieli* 39 (2): 165–185.
- III Juutinen, Markus & Ylikoski, Jussi (tulossa): The fourth-person verb forms in Skolt Saami. – Rogier Blokland, Michael Rießler & Torbjörn Söder (toim.), *Saami Linguistics in Uppsala. The 2019 SAALS 4 Symposium*. *Studia Uralica Upsaliensia* 42. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- IV Juutinen, Markus 2022: Russian loanwords in Skolt Saami. – *Finnisch-Ugrische Forschungen* 67: 75–126.

Uudelleenjulkaistu Suomalais-Ugrilaisen Seuran, Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistyksen ja *Studia Uralica Upsaliensian* luvalla.

Alkuperäisartikkelit eivät sisälly elektroniseen versioon.

194. Molnár-Bodrogi, Enikő (2022) "Kieli on sielun sormenjäljet" : Pohjois-Fennoskandian ja Romanian suomalais-ugrialaisten vähemmistöjen kielinarratiivit identiteetin rakentajana
195. Matila, Tuuli (2022) Seeing the war through a Finnish lens : representation and affect in the World War II photographic heritage
196. Hyrkäs, Eve-Riina (2022) Psychosomatic connections : mind-body histories in Finnish medicine, ca. 1945–2000
197. Kotila, Aija-Riitta (2022) Neural basis of socio-pragmatic understanding in young adults on the autism spectrum
198. Tumelius, Riikka (2022) Future language teachers designing for language learning in hybrid environments
199. Vuolteenaho, Leena (2022) The price of no end : *Doctor Who*, ethics, and the limits of humanity
200. Kukka, Silja (2022) Exploring desire : sexual and gender identities in fan fiction communities
201. Huttunen, Aira (2022) Friction and bodily discomfort : transgender experiences of embodied knowledge and information practices
202. Rautiainen, Iira (2022) Practices of promoting and progressing multinational collaborative work : interaction in UN military observer training
203. Ristaniemi, Helena (2023) "Täällä on merkitystä mihin sukuun synnyt, se vaikuttaa kaikkeen." : historiatietoisuuden muotoutuminen ja merkitykset Suomen saamelaisalueen tyttöjen elämässä
204. Raitala, Leena (2022) Toimijuus ja normi : lingvistinen diskurssianalyysi vapaaehtoisen lapsettomuuden kulttuurisista merkityksistä
205. Nylander, Eeva-Kristiina (2023) From repatriation to rematriation : dismantling the attitudes and potentials behind the repatriation of Sámi heritage
206. Tanhua, Sonja (2023) Kolttsaamelaisen kyläkokousjärjestelmän vaikuttamisen strategiat ja taktiikat 1920–1979
207. Aalto, Eija (2023) Phonological skills in children acquiring Finnish at 3;6 : the associations with lexical, auditory word recognition, and pre-reading skills
208. Moran, Matthew (2023) RE/Engaging trauma : the transcultural counterwitness and contemporary American poetry

Book orders:

Virtual book store

<https://verkkokauppa.omapumu.com/fi/>

S E R I E S E D I T O R S

A
SCIENTIAE RERUM NATURALIUM

University Lecturer Mahmoud Filali

B
HUMANIORA

University Lecturer Santeri Palviainen

C
TECHNICA

Senior Research Fellow Antti Kaijalainen

D
MEDICA

University Lecturer Pirjo Kaakinen

E
SCIENTIAE RERUM SOCIALIUM

University Lecturer Henri Pettersson

E
SCRIPTA ACADEMICA

Strategy Officer Mari Katvala

G
OECONOMICA

University Researcher Marko Korhonen

H
ARCHITECTONICA

Associate Professor Anu Soikkeli

EDITOR IN CHIEF

University Lecturer Santeri Palviainen

PUBLICATIONS EDITOR

Publications Editor Kirsti Nurkkala

ISBN 978-952-62-3834-0 (Paperback)

ISBN 978-952-62-3835-7 (PDF)

ISSN 0355-3205 (Print)

ISSN 1796-2218 (Online)